

УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
ФАКУЛТЕТ ЗА СОВРЕМЕНИ ОПШТЕСТВЕНИ НАУКИ

Трет Циклус на Академски Студии-Докторски Студии

Докторска Дисертација:

**Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на земјите од
Југоисточна Европа и земјите членки на советот за соработка на Арапските држави од
Голфскиот Залив**

Кандидат: Жан Јовановски

Ментор: Проф.Д-р Елена Андреевска

Август, 2019

UNIVERSITY OF SOUTH EASTERN EUROPE

Faculty of Contemporary Social Sciences

Third Circle of Academic Studies-Doctoral Studies

Doctoral Thesis:

A comparative analysis of regional integration processes of the countries of South Eastern Europe and the member countries of the Council for Cooperation of the Arab States of the Gulf

Candidate: Zhan Jovanovski

Mentor: Prof. PhD. Elena Andreevska

Skopje, 2019

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

Изјава: Докторскиот труд е оригинална изработка на авторот.

СТРУКТУРА

РЕЗИМЕ	6
ABSTRACT	8
ВОВЕД	10
1. АНАЛИЗА НА ПРОБЛЕМОТ.....	18
2. ИСТРАЖУВАЧКИ ПРАШАЊА И ХИПОТЕЗИ	19
2.1 ИСТРАЖУВАЧКИ ПРАШАЊА	19
2.2 ИСТРАЖУВАЧКИ ХИПОТЕЗИ	19
3. УСТРАЖУВАЧКИ ЦЕЛИ	19
ГЛАВА 1. ИСТОРИЈАТ НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....	20-54
1.1 Карактеристики на меѓународните организации	20
1.2 Лига на народите	26
1.3 Меѓународна работничка организација	28
1.4 Организација на обединетите нации-ООН	30
1.4.1 Организацијата на обединетите нации и потребата од реформи.....	34
1.5 Политички организации: НАТО и ОБСЕ	39
1.6 Економски организации: Светска трговска организација и Меѓународен монетарен фонд	45
1.7 Регионални економски групации: ОПЕК и НАФТА	50

ГЛАВА 2.РЕГИОНАЛНИ ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ	54-76
2.1 Политичко-економски интеграции во Африка	54
2.2 Развој на регионалните економски организации во Јужна Америка	57
2.3 Односот на ЕУ кон Латинска Америка и Карибите	59
2.4 Организација на Африканското единство	62
2.5 Развој на политичките и економски интеграции во Азија.....	64
2.6 Регионални организации во Европа: Европска Унија и Совет на Европа.....	67

ГЛАВА 3. РЕГИОНАЛНИ ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ ВО

ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА	76-
92	
3.1 Историски развој на меѓународните организации во Југоисточна Европа	76
3.2 Пакт за стабилност-РЦЦ	80
3.3 Совет за регионална соработка	82
3.4 Центар за соработка на службите за спроведување на законите во Југоистична Европа-СЕЛЕК	84
3.5 Централно европска иницијатива-ЦЕИ	89

ГЛАВА 4. РЕГИОНАЛНИ ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ

ВО СРЕДНИОТ ИСТОК	92-131
4.1 Историски пресек на регионалните организации во Средниот Исток	92
4.2 Европски Мандатен Систем	95
4.3 Пан-арапски концепции за арапските интеграции	

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

и идеологијата на Пан-арабизмот.....	97
4.4 Арапска интеграција и глобализација: Арапска лига.....	99
4.4.1 Арапска Магреб Унија.....	102
4.4.2 Арапски монетарен фонд АМФ.....	108
4.5 Совет за соработка на земјите од Голфскиот Залив ГСС.....	113
4.5.1 Монетарна унија на земјите од Голфскиот Залив.....	118
4.6 Совет за соработка на земјите од Голфскиот Залив и Европската Унија.....	119
4.7 Совет за соработка на земјите од Голфскиот Залив и Северноатланската Алијанса (НАТО).....	123
4.8 Совет за соработка на земјите од Голфскиот Залив и Соединатите Американски Држави.....	126
4.9 Осврт на актуелните состојби на Блискиот Исток	129
 ГЛАВА 5. РЕЗУЛТАТИ И СОГЛЕДУВАЊА ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	 131-148
5.1 Резултати и согледувања од извршената теоретска анализа.....	131
5.2 Резултати и согледувања од емпириската анализа.....	132
 ЗАКЛУЧОК.....	 149
 КОРИСТЕНА	 ЛИТЕРАТУРА
.....	157

РЕЗИМЕ

Регионалната интеграција се дефинира како процес преку кој националните држави доброволно соработуваат, се спојуваат и преку кој процес се губат фактичките атрибути на суверенитетот, при што се применуваат нови техники за решавање на меѓусебните конфликти. Исто така, може да се каже дека регионалната интеграција е процес во кој поединечните држави се приклучуваат кон поширокиот регион и дека степенот на интеграција зависи од желбите и определувањето на независни држави да го споделат својот суверенитет.

Европската унија (ЕУ) и Советот за соработка на Заливот на арапските земји (ГСС) водат регионални / подрегионални интегративни проекти во нивните географски области. Земјите од Југоисточна Европа (ЈИЕ) Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Хрватска, Македонија, Црна Гора, Србија и Словенија активни уште од 1990-тите да се приклучат кон Европската унија и НАТО.

Како резултат на силните заложби и реформски процеси, одредени земји станаа членки на Европската унија (Словенија, Хрватска) и НАТО (Словенија, Хрватска, Албанија и Црна Гора). Исто така, земјите од Југоисточна Европа се активни членови на бројни меѓународни и регионални организации, иницијативи насочени кон унапредување на меѓусебната соработка, трговијата, реформите на политичките и економските односи и промовирање на социјалните врски.

Од друга страна, земјите од Блискиот Исток (Бахреин, Кувајт, Оман, Катар, Саудиска Арабија и Обединетите Арапски Емирати) од 1981 година се основачи и членови на Советот за соработка за Арапските држави на Заливот (GCC) и активно работат на унапредување на економските и политичките врски и взаемната соработка. Во исто време, GCC како регионална организација е ангажирана со различни меѓународни организации не само во регионот на Блискиот Исток, туку и на глобално ниво, вклучувајќи ги и Европската унија и НАТО.

При анализирањето на процесот на интеграција на земјите од регионот на Југоисточна Европа кон полноправно членство во Европската унија, со интегративни процеси на Блискиот Исток во кои веќе постои Совет за соработка во Заливот, се поставува прашањето која форма на

интеграција или поврзување е поефикасна?

Кој модел е покорисен за земјите-членки? Какво искуство / добри практики од интеграцијата на земјите од Заливот може да се искористат во интегративните процеси во Југоисточна Европа?

Во оваа теза не само што ќе ги елаборираме интегративните процеси на Југоисточна Европа и ГСС, туку ќе ги претставиме и глобалните интегративни процеси, бидејќи сите тие имаат заеднички цели и сакаат да ги исполнат истите резултати во решавањето на приоритетите во нивните земји / региони.

Сите интегративни процеси се насочени кон политичка и економска стабилност во земјите и во нивните региони. Заштита на човековите права, религиозна и културна толеранција меѓу народите, иновации, научни истражувања, развој на пазарот и ефективни трговски договори, соработка во областа на одбраната, безбедноста, антитероризмот, борбата против нелегалната трговија со луѓе, нелегалната трговија со оружје и дрога со цел да обезбеди мир, стабилност и просперитет на самите земји и региони.

Во овој век на брза глобализација, земјите не се во можност да ги постигнат овие цели поединечно. И затоа регионалните интеграции се суштинска рамка за комбинирање на напорите, минимизирање на трошоците и максимизирање на ефектите и учество и земање активна улога во глобалниот план.

Целта на оваа теза е да придонесе:

- а. за објаснување на процесите на регионална интеграција и за предвидување на следните трендови во интегративните процеси на земјите од Југоисточна Европа, како и земјите-членки на Советот за соработка во Заливот на арапските држави.
- б. на научната литература за современите интегративни процеси и практичните придобивки на земјите-членки кои се директно вклучени во нив.

Клучни зборови: регионални интеграции, Европска Унија, НАТО, Југоисточна Европа, ГСС

ABSTRACT

Regional integration is defined as a process through which national states voluntarily cooperate, merge, and through which process the factual attributes of sovereignty are lost, while applying new techniques to resolve mutual conflicts. It can also be said that regional integration is a process in which individual states join the wider region and that the degree of integration depends on the wishes and determination of the independent states to share their sovereignty.

The European Union (EU) and the Gulf Cooperation Council of the Arab States (GCC) are leading regional / sub-regional integration projects in their geographical areas. The countries of Southeast Europe (SEE) Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Croatia, Macedonia, Montenegro, Serbia, Slovenia have been active since the 1990's to join the European Union and NATO.

As a result of strong commitment and reform processes, certain countries became members of the European Union (Slovenia, Croatia) and NATO (Slovenia, Croatia, Albania and Montenegro). Also, South East European countries are active members of numerous international and regional organizations, initiatives aimed at promoting mutual cooperation, trade, reforms of political and economic relations and promoting social ties.

On the other hand, the countries of the Middle East (Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates) since 1981 have been founders and members of the Cooperation Council for The Arab States of the Gulf (GCC) and actively work on advancement of economic and political ties and mutual cooperation. At the same time, the GCC as a regional organization is engaged with various international organizations not only in the region of the Middle East, but also on the global level, including European Union and NATO.

When analyzing the integration process of the countries from the region of Southeast Europe towards full membership of the European Union, with integrative processes in the Middle East in which Gulf Cooperation Council is already existing, the question arises which form of integration or linkage is more effective?

Which model is more useful for member states? What experience / good practices from the integration of the Gulf States can be exploited in the integration processes in Southeast Europe?

In this thesis we will not only elaborate integrative processes of Southeast Europe and GCC, but we

will also present global integrative processes, because they all have common objectives and want to deliver the same results addressing priorities in their countries/regions.

All integrative processes are aiming for political and economic stability in the countries and in their regions. Protection of human rights, religious and cultural tolerance among nations, innovation, scientific research, market development and effective trade agreements, cooperation in the field of defense, security, antiterrorism, combating illegal trafficking with human beings, illicit trade of arms and drugs in order to secure peace, stability and prosperity of the countries and the regions itself.

In this century of rapid globalization, countries are not able to achieve these goals individually. And therefore regional integrations are essential framework to combine efforts, minimize costs and maximize effects and to participate and take an active role in the global scale.

The purpose of this thesis is to contribute:

- a. to the explanation of regional integration processes and to anticipate the following trends in the integration processes of the countries of Southeastern Europe as well as the member states of the Gulf Cooperation Council of the Arab States.
- b. to the scientific literature on contemporary integrative processes and the practical benefits of the member states who are directly involved in them.

Key words: regional integration, European Union, NATO, GCC

ВОВЕД

Регионалните иницијативи претставуваат најважна мултилатерална форма на соработка и столб на новиот регионален концепт за Југоисточна Европа, поддржан од Соединетите Американски Држави, Европската Унија, Обединетите Нации, Организацијата за Безбедност и Соработка во Европа, Европскиот Парламент. Процесот на Соработка во Југоисточна Европа (ПС ЈИЕ) започна во 1996 година со цел трансформација на Југоисточна Европа во регион на стабилност, безбедност и соработка во согласност со тековите на европска интеграција и преку промовирање на заеднички дијалог и соработка на сите нивоа и во сите области од заеднички интерес.

Дванаесет земји учествуваат во Процесот на соработка како полноправни членки: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Црна Гора, Грција, Хрватска, Македонија, Молдавија, Романија, Србија, Словенија и Турција. Србија се приклучи на целосниот капацитет во активностите на ПС ЈИЕ на Самитот во Скопје во октомври 2000 година.¹

Покрај состаноците на парламентите на земјите учеснички на ПС ЈИЕ кои се одржуваат секоја година, се одржуваат состаноци на националните координатори и Работната група за подобрување на парламентарната димензија на ПС ЈИЕ. Регионалниот секретаријат за парламентарна соработка во Софија е формиран како оперативна поддршка на парламентарната димензија на ПС ЈИЕ.²

Евроатланските интегративни процеси се клучен приоритет за државите од Југоисточна Европа, посебно на државите од Западен Балкан.³ Улогата на меѓународните организации во

¹Националното собрание на Република Србија учествува во ПС ЈИЕ во рамките на парламентарната димензија, која претседаваше во периодот од јуни 2011 до јуни 2012 година.

²<http://www.parlament.gov.rs/aktivnosti/me%C4%91unarodna-saradnja/multilateralne-aktivnosti/regionalne-multilateralne-inicijative.1005.html>.

³Во овој контекст може да послужи кажувањето на Горан Свилановиќ, Генералниот Секретар на Регионалниот Совет за Соработка: “Помагање за просперитет и развој преку регионална акција во Југоисточна Европа, истовремено поддржувајќи ги европската и евроатланската интеграција, е она што Регионалниот Совет за Соработка претставува. Го гледаме нашиот регион како место за дијалог, слобода и мобилност, богат со културно наследство, каде што секој човек се чувствува безбедно и заштитен со владеењето на правото. Нашата работа ја одразува подготвеноста и способноста на луѓето од Југоисточна Европа да ја преземат одговорноста за својата

јакнењето на капацитетите на државите од Југоисточна Европа е видлива во сите аспекти од секојдневното живеење: заштитата на човековите права и слободи, унапредувањето на демократските процеси и владеењето на правото, унапредување на политичкиот дијалог, развојот и слободите на пазарната економија.

Посебно треба да се нагласи важноста на наведените активности на меѓународните организации во период кога на почетокот на дваесетиот век, сите држави од Југоисточна Европа веќе го започнаа процесот на најзначајната активност во развојот, а тоа се политичките и економските реформи.

Од посебна важност се и придобивките и предностите кои државите од Југоисточна Европа ги имаат од реформите кои се во тек или се веќе завршени но и најдобро да се ускористат предностите од регионалната поврзаност, стабилноста, трговијата и економската соработка. Како пример би ја истакнале мигрантската криза во 2015 година и начинот на кој државите од Југоисточна Европа постапуваа во пружањето на помош на мигрантите и лицата на кои им требаше заштита.

Почитувајќи го принципот на меѓународна соработка и координација во кризни состојби, државите од Југоисточна Европа одговорија на барањето на развиените држави во ЕУ во превземањето на одговорноста за управување на кризата на територијата на Југоисточна Европа, учеството во планирањето, координацијата и ефективната соработка во пружањето на помошта, овозможувањето на транспортот на мигрантите, но исто така и во обезбедувањето и заштитата на надворешните граници на Европската Унија од безбедносен аспект.

Сите горенаведени околности во 2015 година покажаа дека државите од Југоисточна Европа можат да одговорат на барањата на меѓународната заедница, имаат капацитет и можат да го превземат својот дел од одговорноста во кризни состојби.

Мигрантската криза во 2015 година покажа дека подршката во реформите, напорите во јакнењето на капацитетите на државите и генерално ангажманот кој меѓународната заедница

го има во Југоисточна Европа резултира со напредок на едно од најважните аспекти од секојдневното живеење: безбедноста и хуманитарното право.

Генерално формирањето, активностите и резултатите кои меѓународните организации лоцирани во Југоисточна Европа ги имаат се голем придонес во помагањето на државите од Југоисточна Европа во нивните напори за обезбедување на траен мир, просперитет и економски развој и евроатланските интеграции.

Се чини дека десетгодишниот период ја опфати последната фаза на фрагментација на регионот, заедно со првиот показател за нејзината реинтеграција. Во својата веќе позната статија "Југосфера", Тим Јуда предвидува зајакнување на овој втор процес.⁴ Во некои подоцнежни полимики и интервјува, тој го споредува процесот на реинтеграција со плимата, со неизбежен тек на настаните што не може да се запре. Динамиката на создавање на поголем број автохтони механизми и институциите за регионална соработка кои не се единствениот резултат на притисокот и / или финансиските стимулации кои доаѓаат надвор од регионот, добиваат интензитет во последните години од оваа деценија, што може да биде потврда на оваа теза. Притоа, треба да се има на ум дека во анализата на регионални структури во Југоисточна Европа речиси сите земји од Западен Балкан учествуваа. Застапеноста на другите земји во регионот е значително помала - нивното учество во вкупниот број на овие механизми и организацијата на мултилатералната соработка е помеѓу една петтина и половина, што укажува на тоа дека главниот двигател на процесот на реинтеграција е во Западен Балкан, но сепак може да звучи чудно за некои политички непривлечна.

Теоретичарите на новиот регионализам, од Бјорн Хетна до Марија Тела, ја истакнуваат важноста на институциите во овој процес. Новиот регионализам подразбира доброволни "јурисдикциски" форми на интеграција кои вклучуваат проширени и / или униформни решенија за целината во однос на деловите. Може да се запрашаме колку регионалните иницијативи придонесуваат за општо подобрување и зајакнување на институциите во Југоисточна Европа? Или пак дали е можно зајакнувањето на институционалните капацитети во земјите-членки да создадат толку голем број мултилатерални институционални форми?

⁴Види: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=996979>.

Едно е сигурно, во двата случаи, земјите од регионот директно или индиректно ги исполнуваат своите обврски кои произлегуваат од процесот на европска интеграција. Во овој домен е видлива врската помеѓу регионалната соработка и европската интеграција.

Конечно, зад овие институционални решенија кои обезбедуваат рамка за дел од активностите преку кои се манифестира мултилатералната соработка, постојат конкретни интереси. Дали структурите на интерес во регионот исклучиво се водени од перспективата на европската интеграција, а некои од земјите имаат директен интерес од ЕУ (ако се веќе членови) при воспоставувањето и развивањето на регионалната соработка, или, дали ги идентификувале автентичните интереси со регионални карактеристики?

Може да се забележи дека карактеристиките и структурата на интересите се разликуваат од една до друга областа на соработка. Економската соработка, науката, културата, спортот, граѓанското општество, локалните заедници веќе ги етаблираа своите патеки за соработка и без големи институционални аранжмани - пристигнаа подоцна. Но, земјите се повеќе и повеќе цврсто стојат зад големи проекти во областа на инфраструктурата, енергијата и транспортот. Во овој поглед, Европската Унија го охрабри и поддржа создавањето на институциите за соработка. Се формираат нови структури на интерес, кои можат да ја направат мултилатерална соработка долгорочна и одржлива.⁵

Едно е сигурно, во двата случаи, земјите од регионот директно или индиректно одат во престрел на своите обврски кои произлегуваат од процесот на европска интеграција. Во овој домен е видлива врската помеѓу регионалната соработка и европската интеграција. Конечно, зад овие институционални решенија кои обезбедуваат рамка за дел од активностите преку кои се манифестира мултилатералната соработка, постојат конкретни интереси. Дали структурите на интерес во регионот исклучиво се водени од перспективата на европската интеграција, а некои од земјите имаат директен интерес од ЕУ (ако се веќе членови) при воспоставувањето и развивањето на регионалната соработка, или се конституирале, или само препознале автентичните интереси кои имаат регионални карактеристики?

⁵ Ибид.

Меѓународните институции во Југоисточна Европа со своето присуство и активности во регионот, активно придонесуваат за унапредувањето на економскиот, политичкиот и севкупниот развој на државите на Југоисточна Европа. Меѓународните институции се инструмент за имплементирање на стандардите, методите и праксата за активен однос кон правата и обрските во современите интегративни процеси.

Покрај интегративните процеси на земјите од регионот на Југоисточна Европа оваа теза ги анализира и интегративните процеси на земјите од Голфскиот Залив, меѓусебно, но и на глобално ниво со останатите меѓународни организации.

Регионот на Блискиот и Средниот Исток стотици години наназад поминувал низ турбулентни епохи. Од формирањето на номадските бедуински племиња и нивните миграции, до формирањето на Султанати и Шеикати, па се до формирањето на државите. Неизоставни биле последиците од војните кои со векови се провлекувале на овие простори.

Кон средината на 16 век, почнуваат колонизаторските аспирации во Арапскиот свет.

Португалците никогаш не биле колонизатори во Арабија, нивна цел била да обезбедат безбеден премин на патот до Источните индиски терории. Тие се задржале во Голфскиот залив онолку долго колку што им било потребно да изградат неколку убави тврдини, за потоа да бидат протерани од Мускат, нивното последно Арапско упориште во средината на 17-тиот век⁶. Следните неколку векови биле обележани со племенски миграции.

Во пресрет на 19-тиот век, расцепот помеѓу северозападниот и југоисточниот дел од Голфскиот залив станал очигледен. Откако општата спогодба за мир била донесена во 1820 година, јужните територии под контрола на шеиците или Пиратскиот Брег биле вклучени во системот на Британските протекторати, општо познат како Труцијален Оман, а потоа се' до 1971 година познати како Труцијални држави. И покрај тоа што Кувајт формално станал Британски протекторат после распаѓањето на Отоманската империја, тој не бил асимилиран на тоа ниво повторно. Саудиска Арабија останала комплетно надвор од системот.⁷

Во јануари 1968 година, по најавата на Британската влада дека нејзините вооружени сили ќе бидат повлечени од Персискиот залив до крајот на 1971 година, Труцијалниот Оман и териториите управувани од шеиците на Катар и Бахреин, иницирале планови за формирање на

⁶ Liesl Graz, "The Turbulent Gulf, People, Politics and Power", I.B. Tauris & Co Ltd, 1990, Стр.4

⁷ Ибид, стр. 6

конфедерација. Меѓутоа по тригодишни преговори, Катар и Бахреин одлучиле да станат самостојни држави, дедека поранешните Труцијални држави, со исклучок на Рас ел Кајман, во декември 1971 година најавиле формирање на Обединетите Арапски Емирати. Рас ел Кајман се приклучил на федерацијата во февруари 1982 година⁸.

Идејата за создавање на меѓудржавна “лига” помеѓу Арапските земји беше постојано емитувана и за време на Втората Светска Војна од страна на одделни влади во регионот (најмногу од страна на Ирачкиот Министер за надворешни работи Нури Саид) и Британското Министерство за надворешни работи. Овие планови почнаа да се разработуваат во последните две години од конфликтот, првенствено во име на желбата на Арапските земји да ги здружат силите против Европскиот Мандатен Систем (од Сирија до Либан и Палестина) и на обидот на Египет да добие поголема улога во регионалниот систем. Првиот меѓуарапски состанок во септември 1944 година резултираше со усвојување на таканаречениот Александриски Протокол, кој ја постави основата за потпишување на Повелбата на Лигата на Арапските Држави во Каиро, во март 1945 година, од страна на владите на Сирија, Трансјордан, Ирак, Саудиска Арабија, Либан, Египет и Јемен.⁹

По завршувањето на Втората Светска Војна започнуваат сериозни преговори за формирање на унија помеѓу земјите од Голфскиот залив.

Голфскиот совет за соработка (ГСС) е политички и економски сојуз на шест земји на Арапскиот полуостров: Бахреин, Кувајт, Оман, Катар, Саудиска Арабија и Обединетите Арапски Емирати.

Основан во 1981 година, ГСС ја промовира економската, безбедносната, културната и социјалната соработка меѓу шесте држави и има годишен самит на разговори за соработка и регионални прашања. Поради нивната географска близина, слични политички системи и заеднички социо-културни ставови, непосредна цел беше овие земји да се заштитат од закани по иранско-ирачката војна.¹⁰ ГСС се состои од шест главни тела кои вршат различни задачи, од подготовка на состаноци до спроведување на политиките. Тоа се: Врховниот совет,¹¹

⁸ Jill Ann Crystal J.E. Peterson, United Arab Emirates, Jun 2, 2019, <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates>

⁹ Marco Pinfari. “Regional Organizations in the Middle East”, Oxford Handbooks Online, Sep 2016 DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199935307.013.86, Стр.3

¹⁰ Види, <https://www.aljazeera.com/news/2017/12/gcc-171204094537378.html>.

¹¹ Највисока одлучувачка група која се состанува еднаш годишно и е составена од шефови на држави од ГСС. За важни прашања, одлуките треба да бидат едногласни.

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

Министерски совет,¹² Генерален Секретаријат,¹³ Консултативна комисија,¹⁴ Комисија за решавање на спорови,¹⁵ и Генерален секретар.¹⁶

Заедно, земјите од ГСС поседуваат речиси половина од светските резерви на нафта. Сепак, брзото осиромашување на резервите на нафта и гас, заедно со порастот на населението во многу земји од ГСС во последната деценија, резултираше со обиди да се прошири надвор од енергетскиот сектор во други области, како што се туризмот, градежништвото и финансиите. Меѓународниот монетарен фонд проектираше посилни изгледи за раст во 2018 година, иако се очекува дека ниските цени на нафтата ќе продолжат да го попречуваат растот на БДП на земјите од Заливот. Според извештајот објавен оваа година од страна на Светската банка, Бахреин е најранливата земја на ГСС поради ниските цени на нафтата, ограничените заштеди и високите нивоа на долг.¹⁷

Соработката на Земјите од Заливот се одвива на различни полиња: финансии, трговија, царина, туризам, легислатива, индустрија, земјоделство... Но од побитните прашања би ги издвоиле напорите за воведување на заедничка монета и заеднички одбрамбени сили. До сега овие договори не се склучени, но на полето на одбраната битно е да се наведат постигнувањата во склучување на неколку, веќе донесени договори од полето на безбедноста. Имено:

-Во 1984 година, ГСС воспостави постојана коалиција копнена сила, Peninsular Shield Force, со задача да ги брани шесте национални држави. Составена е од пешадиски, оклопни, артилериски и борбени елементи за поддршка од секоја држава, со вкупно 40.000 војници.¹⁸

¹²Формиран од министри за надворешни работи или од други министри, кои се состануваат на секои три месеци за да предложат политики и да ги спроведуваат одлуките.

¹³Административно тело кое организира состаноци и го следи донесувањето на политиките.

¹⁴Го советува Врховниот совет и е составен од пет претставници од секоја земја-членка.

¹⁵Формирана да бара дипломатски решенија за проблемите меѓу земјите-членки.

¹⁶Назначен од Врховниот совет на три години. Мандатот може да се обнови само еднаш. Сегашната улога е пополнета од 2011 година од страна на Абдулатиф бин Рашид ал-Зајани, пензиониран генерал-полковник во Бахреин. Ибид. Супра 105.

¹⁷Во 2009 година беше формиран монетарно совет за преземање на неопходните мерки за издавање на единствена валута, но тоа беше прекинуто откако ОАЕ се повлече и Оман изјави дека не сака да биде дел од неа. Види, <http://documents.worldbank.org/curated/en/630671538158537244/The-World-Bank-Annual-Report-2018>.

¹⁸Види, <https://intpolcydigest.org/2017/05/08/peninsula-shield-force-gulf-cooperation-council-s-vestigial-organ/>.

-Договорот за безбедност на ГСС од 1994 година експлицитно го забранува нелегалното тргување со оружје и го промовираше користењето на најновите технологии за борба против трговијата со оружје.¹⁹

-Заедничкиот договор за одбрана од 2000 година беше потпишан за да се развие заедничка воена индустрија за производство на оружје.²⁰

-Договорот за контра-тероризам од 2004 година беше усвоен, а две години подоцна беше формирана постојана комисија за "тероризам".²¹

Во ноември 2012 година, Кувајт стана последната земја-членка која го ратификуваше Пактот за внатрешна безбедност на самитот на GCC во Бахреин. Таа повика на поблиска координација на политиките за внатрешна безбедност и надзор, покрај поголема размена на информации и унифицирани планови за заеднички акции.²²

Европската унија (ЕУ) и Советот за соработка на арапските држави во Голфскиот залив (ГСС) се водечки проект за суб-регионална интеграција. И покрај значителните разлики помеѓу нив, овие две организации се во интеракција од почетокот на 1980-тите, веднаш по основањето на ГСС, време, во кое ЕУ не постоеше, а нејзиниот претходник, Европската економска заедница (ЕЕЗ) одигра централна улога во европската интеграција. ГСС ја иницираше корелацијата, барајќи поблиска соработката со ЕЕЗ. Првиот заеднички министерски состанок на ЕЕЗ и ГСС се одржа во 1985 година и беше проследен со дополнителни рунди на преговори. Тие доведоа до потпишување на Договор за соработка, на 25 јуни 1988 година. Договорот стапи на сила на 20 февруари 1989 година. Во тоа време се очекуваше конкретниот резултат од Договорот да доведе до склучување на Договор за слободна трговија помеѓу ГСС и ЕЕЗ.

Темата од овој труд ќе се разработи низ повеќе етапи.

Во првата глава, ќе се осврнеме на историјатот на глобалните и регионалните меѓународни организации, меѓу кои особени ќе се задржиме на оние организации со поголемо политичко

¹⁹<http://www.arabnews.com/gcc-ministers-sign-security-pact>.

²⁰ Види, <http://www.almeezan.qa/AgreementsPage.aspx?id=1527&language=en>.

²¹ Ибид.

²² Пактот првично беше воведен во 1982 година, а потоа повторно во 1994 година, кога беше одобрен од Саудиска Арабија, Бахреин и Оман. Катар и ОАЕ подоцна го следеа примерот. Види, <https://gulfnews.com/world/gulf/bahrain/bahrain-parliament-endorses-gcc-security-pact-1.1199254>.

влијание во глобалните интегративни процеси, како што се Лигата на Народите и Северноатланската Алијанса и Организацијата на Обединетите Нации.

Во втората глава ќе бидат разработени интегративните процеси во различни региони во светот: Европа, Африка, Јужна Америка и Азија.

Со оглед дека предмет на истражување на овој труд се регионалните интегративни процеси во Југоисточна Европа, тие ќе бидат подетално обработени во третата глава.

За регионалните интегративни процеси во Средниот Исток, вклучително и за развојот и улогата на Советот за Соработка на Земјите од Голфскиот Залив, пошироко објаснување ќе следува во четвртата глава.

Во склоп на ова истражување е извршена анкета на одредена група испитаници од различни региони во светот и деталната анализа и заклучоци од анкетата ќе бидат презентирани во петтата глава.

Во заклучокот на трудот ќе следува резиме за согледувањата на истражувањето што е тема на овој труд, а исто така ќе бидат презентирани лични ставови во однос на натамошниот развој на интегративните процеси во регионите на Југоисточна Европа и Голфскиот Залив.

1. Анализа на проблемот:

Регионалните интегративни процеси на државите од Југоисточна Европа и на државите од Голфскиот Залив се карактеризираат со одредено ниво на хармонизација, интеграција и меѓусебна соработка.

Интегративните процеси во Југоисточна Европа првенствено се насочени кон приклучување во Европската Унија и НАТО, кои процеси успешно се завршени за Словенија и Хрватска додека Албанија и Црна Гора-се наоѓаат во процес за приклучување кон НАТО Алијансата. Според горенаведените податоци, државите од Југоисточна Европа активно учествуваат во бројни регионални организации преку кои се зајакнува меѓусебната соработка и севкупната интеграција на регионот.

Од друга страна соработката на арапските држави преку формирањето на Советот за Соработка во Голфскиот Залив е пример како се институционализира соработката на повисоко ниво на регионално интегрирање.

- Според горенаведеното, постои потреба од теоретско и практично истражување на двата модели со цел анализирање искуствата, придобивките, добрите практики и препораките кои може да бидат корисни за двата региони.
- Презентирање на искуството од регионалните интеграции на арапските држави преку формирањето на Советот за Соработка во Голфскиот Залив ќе придонесе за унапредување на научната литература во Република Македонија и нејзините интегративни процеси во Југоисточна Европа.

2. Истражувачки прашања и хипотези

Тезата ќе биде водена преку две истражувачки прашања и две хипотези.

2.1.Истражувачки прашања:

- Дали регионалните интегративни процеси во ЕУ и НАТО овозможуваат поголеми придобивки за државите од Југоисточна Европа во споредба со суб-регионалните интегративни процеси како што е Советот за Соработка во Голфскиот Залив?
- Поради кои причини интергративните процеси во Југоисточна Европа не се издигнати на повисоко ниво на институционална соработка како што е примерот со Советот за Соработка во Голфскиот Залив?

2.2. Истражувачки хипотези:

Хипотеза 1: Воените конфликти во деведесеттите години во Југоисточна Европа, со сите последици кои настанаа по економските, социјалните и политичките односи придонесоа да државите се првенствено насочени кон пошироките меѓународни и регионални политички (ЕУ) и воени интеграции (НАТО) одколку за јакнење на соработката на суб-регионално ниво на Југоисточна Европа

Хипотеза 2: Искуствата од формирањето, активностите и придобивките на Советот за Соработка во Голфскиот Залив се пример за суб-регионална соработка кој може да биде применет во регионот на Југоисточна Европа.

3. Истражувачки цели:

- Да се престават достигнувањата на регионалните интегративни процеси на арапските држави од Голфскиот залив, преку анализирање на работата на Советот за Соработка во Голфскиот Залив и достигнувањата на интегративни процеси на државите од Југоисточна Европа.
- Да се анализират идните интегративни процеси во двата региони

ГЛАВА 1. ИСТОРИЈАТ НА МЕЃУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

1.1 Карактеристики на меѓународните организации: потекло и класификација

Во современата правна и политичка литература, често наидуваме на констатации дека XX век е век на меѓународни организации. Според бројноста, обемот на овластувањата и содржината на работа, тие се до таа мера распространети што може, со полно право, да се тврди дека во овој момент ниту една значајна одлука на полето на надворешната политика не може да биде донесена без да не се води сметка за постоењето на некоја меѓународна организација, било универзална или регионална. Но, погрешно би било да се заклучи дека надворешната политика, економската или воената ориентација на една земја, прецизно е утврдена и вклучена во една меѓународна организација, што без сомнение наметнуваат определени ограничувања на националното дејствување.²³

²³Република Северна Македонија, на пример, како членка на ООН, обврзана е да даде секаков вид помош во постапките што таа ги презема во согласност со Повелбата, како и да се воздржи од давањето помош на држава против која ООН презела превентивни или принудни мерки. Членството во низа други економски и технички организации, и' наметнува определени обврски и ограничувања на нашата држава.

Тешко е да се даде прецизна дефиниција за поимот меѓународна организација, или точно да се набројат елементите на меѓународната организација, со оглед на тоа што не постои еден единствен вид. Но, може да се каже дека за разлика од меѓународните конгреси и конференции, како и другите форми на повремена соработка на повеќе држави, меѓународните организации претставуваат институционализиран и траен облик на соработка на нејзините држави-членки во извршувањето на некои заеднички поставени цели. Секоја меѓународна организација има едно или повеќе постојани тела. Постојаното административно тело дејствува континуирано, додека политичките и други извршни тела можат да бидат сочинети од претставници на државите-членки кои повремено се состануваат. Постои можност претставниците на државите-членки постојано да се присутни во организацијата за да бидат во можност да се состануваат секогаш кога за тоа ќе се јави потреба.²⁴

Секоја организација има едно пленарно тело (собрание, конференција) во кое се застапени сите држави-членки, а кое се состанува на редовни и, по потреба, на вонредни заседанија.

Секоја меѓународна владина организација основана е со меѓународен договор меѓу државите. За разлика од останатите меѓународни договори, овие договори во исто време се и уставни акти за самата организација. За работата на организацијата и нејзините членови, тој договор претставува темелен акт. Тој, меѓу другото, ги определува: целите и надлежноста на организацијата; надлежноста, меѓусебниот однос и овластувањата на нејзините главни тела; начинот на донесување одлуки и правниот дострел во однос на организацијата, во однос на државите-членки, а понекогаш и во однос на трети држави, односно на држави кои не се членки. На државите кои не се членки на организацијата, под определени услови, може да им се даде право да учествуваат во работата на определени тела.

Најстара и до денес најважна цел на меѓународните организации била и останала обезбедувањето траен мир меѓу државите-учеснички. Првите нацрти на овие организации настанале во Европа во средниот век, но патот до нивното оживотворување бил долг.²⁵

²⁴Како што е случај со Советот за безбедност на ООН.

²⁵Вакви големи нацрти за воспоставување вечен мир и за сузбивање на вистинскиот или измислен надворешен непријател, во Европа се јавуваат уште во XIII век. Така, на пример, по конечниот неуспех на Крстоносните војни со арапското освојување на Анкара во 1291 година, францускиот правник *Pierre Dubois*, во списот насловен „De recuperatione Terrae sanctae“ од 1305 година, предложил создавање сојуз на сите христијански сили заради одржување на нивниот меѓусебен мир. За таа цел, предложил создавање постојан арбитражен суд заради решавање на нивните спорови, при што конечна инстанција би бил папата. Следниот ваков познат нацрт потекнува од кралот на Чешка *Jiri Podjebrada* од 1461 година. Тој им предложил на останатите кралски дворови

Појавата на меѓународните организации претставува одраз на демократизацијата на општеството во светски размери. Бројот на меѓународните организации и различните полиња на нивно дејствување, претставуваат најдобар показател за степенот на развој на заемната соработка на државите во меѓународните односи во определено време. На настанувањето на меѓународни организации му претходеа повремени конгреси и дипломатски конференции на повеќе држави. Првите постојани меѓународни организации настанале во XIX век. Први биле т.н. *речни комисии*.²⁶

Во втората половина на XIX век, се формираат т.н. *административни унии*. Секоја од нив имала постојан секретаријат со мал број службеници, чијашто основна цел била подготвување периодични состаноци на државите-членки, како и пренесување на нивните пораки.

Покрај секретаријатите, главни тела на административните унии биле периодичните конференции на државите-членки на дипломатско ниво, а одлуките се донесувале едногласно. Вистинска ваква организација била формирана во 1865 година, со склучувањето на Меѓународната телеграфска конвенција, која непрекинато дејствува до денес, со тоа што денес се вика Меѓународна унија за телекомуникации и претставува специјализирана агенција на ООН. Во 1874 година, формирана е Универзалната поштенска унија, која подоцна го смени

нацрт-меѓународен договор, со кој се предвидува формирање федерација на сите европски христијански владетели со основање постојан конгрес на нивните амбасадори, како највисоко тело со седиште во Брисел, заради решавање на спорите меѓу владетелите и заради заедничка одбрана од Турците, како и за ослободување на веќе завладеаните територии од Турција. Во 1623 година, Французинот *Emmeric Cruce* го објавил памфлетот *Le Nouveau Sinee*, со кој предвидува сојуз на сите владетели во светот, без разлика на нивната верска припадност. Како заедничко тело, предлага совет на амбасадори со седиште во Венеција, надлежен за решавање на спорите. По Француската револуција во 1789 година и освојувањата на Наполеон, на Виенскиот конгрес во 1815 година е формиран сојуз на најголемите европски сили кој дејствувал под името Света алијанса. Тоа бил елитистички сојуз на европските владетели, со цел да се зачуваат на нивните династички интереси. Со овој договор владетелите се обврзале дека ќе одржуваат состаноци посветени на заедничките интереси, како и дека ќе изнаоѓаат мерки што ќе ги преземат со цел да се зачувување мирот во Европа. Види: Andrassy, J., *Liga naroda - njezino ustrojstvo i djelovanje* (Zagreb, 1931) str. 232; *La souverainete et la Societe des Nations*, RCADI 1937, Tome 61, pp. 641-761 ; Rousseau, C., *Droit international public*, tome II, pp. 455-461 ; Nussbaum, A., *A Concise History of the Law of Nations* (New York, 1950), pp. 135-136, 142. Тука треба да се спомнат и делата на познатите филозофи: Пјер Дидо (1305), Данте (1315), Томас Мор (1518), Кант (1795), Прудон (1861), Сен Симон (1814), Фихте (1796), кои се залагале за федерација на европските народи со заеднички парламент и влада која би имала наднационален карактер. Ослободена од утопистички идеи и романтичарски илузии, Интерпарламентарната унија основана во 1899 година, која во своите редови ги собирала претставниците на парламенти на различни земји, укажувала на потребата од формирање светска организација врз многу реална основа. Види: Де Ружмон, Д., *Дваесет и осум векови Европа* (Култура, 1997).

²⁶ Комисијата за Рајна била воспоставена 1831 година, за Дуно во 1835, за По во 1849, а за Прут во 1866 година. Европската Дунавска комисија, воспоставена на Париската мировна конференција во 1856 година, имала свое знаме и бродови. Таа ги определувала и ги наплатувала таксите за пловидба. Дури, некои автори ја нарекувале „речна држава“, што секако не било сосема правилно.

името во Светски поштенски сојуз, која што исто така со своето непрекинато дејствување денес претставува специјализирана агенција на ООН со најголем број држави-членки.

До Првата светска војна биле формирани и Меѓународното биро за тегови и мерки во 1878 година, Унијата за заштита на индустриската сопственост во 1890 година, Железничката унија во 1907 година, Меѓународното биро за хигиена во 1913 година, за статистика итн.²⁷ Сите овие унии претставуваат рудиментирани форми на меѓународни организации и најголем дел од доктрините сметаат дека униите претставувале тела на колективната волја на државите, а и тела кои поседувале некои изворни надлежности и биле независни од државите.

По Првата светска војна, на Версајската мировна конференција во 1919 година, формирани се Лигата на народите, како прва универзална меѓународна организација, и Меѓународната работничка организација.²⁸

Пред крајот на Втората светска војна, доаѓа до формирање на Организацијата на обединетите нации, а потоа и до формирање на повеќе регионални организации.

Денес дејствуваат повеќе различни меѓувладини организации во светот отколку што има суверени држави. Додека потеклото на територијално-суверени држави го наоѓаме уште во XVI и XVII век, меѓународните организации се феномен на XX век.²⁹

Правото на секоја меѓународна организација во својата целокупност има партикуларен карактер, кое ги обврзува државите-членки, самата организација и нејзините тела.³⁰ Како

²⁷ Види: Bowett, D.H., *The Law of International Institutions* (London, 1982).

²⁸ За создавањето на првите организации на држави со заемни права и должности заради зачувување на даденото *status quo*, а со тоа и заради осигурување на мирот меѓу членовите, од пресудно значење биле долготрајните и исцрпувачки војни во светски размери.

²⁹ Секоја меѓународна владина организација дејствува во рамките на определени правни правила. Збирот на овие правила го определува правото на определената организација, кое има некои посебни обележја во однос на општото меѓународно право. Тргувајќи од значењето што договорите-устави го имаат во однос на работата на организациите, тоа право, правото на меѓународните организации, е пишано и договорено, што се разликува од општото меѓународно право, кое, во основа, и денес е обичајно, што значи непишано. Меѓутоа, правото на некоја меѓународна организација не се сведува единствено на нејзиниот договор-устав, туку и на договорите што организацијата ги склучува со држави кои не се членки, или со други меѓународни организации со кои постојано соработува. Понатаму, ова право опфаќа и некои пишани прописи што немаат договорен карактер. Истовремено, покрај со овие пишани прописи, правото на секоја меѓународна организација се надградува по пат на обичајни правни правила, создадени во текот на практиката на нејзините тела и држави-членки, доколку меѓу членките надвлее свеста дека определена практика станала правно обврзувачка (*opinion juris*). Но, повторно, за разлика од општото меѓународно право, обичајните правила секогаш имаат супсидијарно значење.

³⁰ Тоа значи дека не ги обврзува државите коишто не се членки, ниту пак трети меѓународни организации,

партикуларно меѓународно право, правото на секоја меѓународна организација што е субјект на меѓународното право се вклопува во меѓународно правниот поредок во најширока смисла. Влијанието, пак, на ова право, на развојот и измените на општото меѓународно право, може да биде од големо значење, особено доколку самата организација е политички многу значајна, а по просторот на кој дејствува универзална. Тоа денес е случај со Организацијата на обединетите нации.³¹ Во рамките на ваквите организации, можат да се усвојуваат договорни прописи за кодификација и за прогресивен развој на општото меѓународно право од различни области.

Имајќи ја предвид сложеноста на современите меѓународни организации, различните полиња на дејствување, различниот предмет и обем, од аспект на меѓународното право, најважна е поделбата на владини (меѓудржавни) и на невладини организации. Владините организации ги формираат државите и тие се нивни вистински членови.³² Невладините организации имаат простор на дејствување поширок од една држава, но нив не ги основа државата, ниту пак државата членува во нив. Нејзини членови се или поединци од повеќе држави, или сродни т.н. национални здруженија, или здруженија на поединци од повеќе држави.³³

Само владините меѓународни организации можат да бидат субјекти во меѓународното право, што значи способност да бидат носители на меѓународни права и обврски. Исклучок претставуваат Меѓународниот комитет на Црвениот крст и Лигата на здруженијата на Црвениот крст, на кои четирите Женевски конвенции за заштита на жртвите во вооружените судири од 1949 година, како и двата Протокола на Конвенцијата од 1977 година, им доверија определени задачи и овластувања за време на вооружени судири.³⁴

Според опсегот на дејствување и надлежност, сите меѓународни организации може да ги поделиме на *универзални* и *специјализирани*.

доколку немаат некои институционални договорни односи со организацијата што е во прашање. Но, доколку такви договори се склучени, и овие договори се од партикуларно значење.

³¹ Практиката на државите-членки во телата на ваква организација може силно да влијае врз развојот на обичајните правила од општото меѓународно право.

³² Во некои од нив непосредни членови не се државите, туку определени државни тела или организации, како, на пример, банки, железничка управа, и сл.

³³ Некои од невладините меѓународни организации можат да бидат од големо политичко значење. Меѓу нив се: Интерпарламентарната унија, Светската синдикална федерација, Светската федерација на здруженија за обединување на нации итн.

³⁴ Види Ортаковски, В., Женевски конвенции од 12 август 1949 и дополнителните протоколи од 1977 (Скопје, 2002).

Под универзални меѓународни организации се подразбираат оние чие поле на дејствување ги опфаќа сите видови надворешно дејствување на државите: од решавање на економски, социјални и хуманитарни прашања, па сè до мирно решавање на спорови и вооружени интервенции, во случај на агресија.³⁵

Специјализираните организации имаат потесно поле на дејствување и врзани се за определен предмет. Денес вакви организации се сите специјализирани агенции на ООН, како на пример, Меѓународната работничка организација (ILO), Меѓународната организација за цивилно воздухопловство (ICAO), Меѓународната унија за телекомуникации (ITU), Светската здравствена организација (WHO), Меѓународниот монетарен фонд (IMF), Меѓународната организација на образование, наука и култура (UNESCO) и др.³⁶

Во зависност од просторното дејствување и членството, меѓународните организации се делат на *универзални*, односно оние кои ги опфаќаат или имаат за цел да ги опфатат сите држави во светот,³⁷ и *регионални*, односно оние чиешто членство е врзано за определено географско подрачје.³⁸

И, на крајот, од правен аспект, меѓу најважните, е поделбата на организациите според степенот на овластувањата и доменот на одлуките што нивните тела ги усвојуваат. Најмногубројни денес се т.н. „*делиберативни организации*“, кои ја координираат заедничката соработка на нивните држави-членки и *супранационални (наднационални)* организации, каква

³⁵ Пример на ваква организација е Организацијата на обединетите нации, но тука влегуваат и некои регионални организации, како што се Советот на Европа, Организацијата на Соединетите Американски Држави, Организацијата на Африканското единство (за разлика од Европската унија).

³⁶ Членството во некои специјализирани организации ограничено е на круг на држави или на регион, како, на пример, Унијата за меѓународен железнички превоз (ЦИМ), која е од европско значење, или Заедничката организација за борба против скакулци и штетни птици, која опфаќа неколку африкански држави.

³⁷ Сè уште ниту една организација не успеала во своето членство да ги обедини сите држави во светот, но сепак ООН се приближуваат до остварување на тој идеал, а уште повеќе Меѓународната унија за телекомуникации (МУТ), Светскиот поштенски сојуз (СПС), Светската метеоролошка организација (СМО) и некои други.

³⁸ Најтипични регионални организации се: Советот на Европа, Организацијата за африканско единство и Организацијата на Соединетите Американски Држави. Некои автори како регионални организации ги третираат и Северноатлантската алијанса (НАТО) и Организацијата за европска безбедност и соработка (ОБСЕ). Од овие причини, неко

и автори ги нарекуваат „*организации на посебно заинтересирани држави*“. Тие се од затворен карактер, но во своето членство опфаќаат држави од разни делови на светот, така што не влегуваат во ниту една од погоре наведените категории. Денес тоа е, на пример, и Организацијата на државите-извознички на нафта (ОПЕК), како и разни организации на најголеми производители и потрошувачи на определени производи, како, на пример, Меѓународната организација за кафе, Меѓународната комисија за ориз, Меѓународниот комитет за чај и др.

што е денес Европската унија.³⁹

1. 2 Лига на народите

Со започнувањето на Првата светска војна, системот за рамнотежа на силите претрпува целосен неуспех. Во текот на оваа војна, паралелно со зголемувањето на човечките жртви и материјалните загуби, јакнело и сознанието за потребата од воспоставување постојана светска организација со постојани тела, заради одржување траен мир. За развојот на идејата за колективна безбедност, наспроти рамнотежата на силите, најголем придонес имал претседателот на САД Вудроу Вилсон.⁴⁰

По завршувањето на Првата светска војна, на Версајската мировна конференција во 1919 година,⁴¹ доаѓа до склучување на Пактот на Лигата на народите,⁴² чиј текст бил вклопен во Версајскиот мировен договор,⁴³ како I дел на Договорот за мир склучен меѓу Германија, Австрија, Унгарија и Бугарија⁴⁴ и во други мировни договори со државите-победнички.⁴⁵ Од посебно значење за развојот на меѓународните односи било формирањето на Меѓународната работничка организација во 1919 година, во која покрај претставници на владите биле застапени и претставници на работодавачите и работниците.⁴⁶

Првенствена цел, но не и единствена⁴⁷ на Лигата на народите била одржување на меѓународниот мир и безбедност.⁴⁸

³⁹ Види: Degan, V.D., *Međunarodno pravo* (Pravni fakultet, Rijeka, 2000), str. 413–424.

⁴⁰ Види Pollock, F., *The League of Nations* (2nd ed. 1922).

⁴¹ Versailles Peace Treaty (1919). Види: Drost, P., *Contracts and Peace Treaties* (1948).

⁴² Со Лигата на народите биле врзани неколку организации од технички карактер, како, на пример, Организацијата за комуникации и транспорт, Економско-финансиската организација и Здравствената организација. Седиштето на Лигата на народите било во Женева.

⁴³ League of Nations, *Treaty Series*, 205, vols. (1920–1946).

⁴⁴ Оваа поврзаност на Пактот и мировните договори подоцна е многу критикувана.

⁴⁵ Спротивно на очекувањата на претседателот Вилсон, САД никогаш не станала членка на оваа Организација. Имено, Сенатот на САД одбил да го ратификува мировниот договор.

⁴⁶ На овој начин, и покрај тоа што државите и натаму остануваат главни фактори во меѓународната заедница, престануваат да бидат единствени и исклучителни. Овој факт, без сомнение го одбележува скромниот почеток на една нова фаза во развојот на меѓународните организации.

⁴⁷ Покрај одредбите за колективна безбедност, Пактот содржел и одредби за разоружување, за мирни промени (peaceful change), за задолжително регистрирање и објавување на договорите, за мандатниот систем, за подобрување на условите за работа, за положбата на жените и децата, за спречување на трговијата со дрога, како и одредби за соработка со други држави. Види: Williams, F., *Some aspects of the Covenant of the League of Nations* (Oxford University, 1934), pp. 186–7.

⁴⁸ Лигата на народите воспоставила три постојани тела: Собрание: составено од претставници на сите држави-

Во 1921 година се формира и Постојаниот суд за меѓународна правда како највисоко судско тело, чии членови, односно судии, не биле избирани како претставници на држави, туку како личности со високи морални и стручни квалитети, независни во вршењето на својата функција, избрани без оглед на нивното државјанство.⁴⁹

Суштината на системот за колективна безбедност, во согласност со Пактот, се состоела во заемна гаранција за целокупност и независност на сите држави-членки⁵⁰; посредување на Советот во случај на војна или на закана со војна било каде во светот⁵¹; како и квазиарбитражна постапка за мирее во сите спорови.⁵² Имено, членот 12 предвидувал дека во случај на конфликт меѓу држави-членки, тој ќе се решава на еден од трите начини: по пат на арбитража, по судски пат или од страна на Советот. Во согласност со членот 15, Советот бил задолжен да се обиде да го реши спорот; доколку во тоа не успее, бил обврзан да сочини и да објави извештај во кој ќе бидат содржани фактите во однос на спорот, како и препораки за начинот на кој тој би требало да се реши. Самиот извештај немал обврзувачка сила за страните во спорот, но во согласност со Пактот, колективни санкции од сите останати држави-членки биле предвидени против онаа членка во спорот која ќе стапи во војна со страната во спорот која го прифатила извештајот на Советот. Економските и трговските санкции било предвидено да настапат автоматски, додека воените санкции Советот имал право само да ги препорача.⁵³

Овој систем претрпел неуспех уште во 1931 година, кога Јапонија без да биде казнета ја нападнала Кина, а особено во 1935 и 1936 година, кога нецелосните економски санкции не ја спречиле фашистичка Италија да ја освои Абисинија, членка на Лигата. Наместо да се исполнат очекувањата во однос на почитувањето на обврските на Пактот, Лигата ја напуштиле постојаните членки на Советот по преземањето на актот на агресија (Јапонија и

членки; Совет: составен од претставници на главните сојузнички и здружени сили од Првата светска војна, како и од претставници на четири други држави-членки кои ги избирало Собранието на рок кој тоа го определувало; Секретаријат: составен од главен секретар, други секретари и останати потребни службеници. Главниот секретар бил назначуван од страна на Советот по предлог на Собранието.

⁴⁹Овој суд претставува претходник на Меѓународниот суд на правдата формиран со Повелбата на ООН како едно од шесте главни тела на Организацијата.

⁵⁰Член 10 од Пактот.

⁵¹Член 11 од Пактот.

⁵²Член 12 од Пактот.

⁵³Ова се применувало само во случај кога извештајот за помирување бил усвоен едногласно, во спротивно не постоела обврска за колективни санкции. Види чл. 16 од Пактот; Raman, M., *Dispute Settlement through the UN* (Oxford, 1977); Scott, G., *The Rise and Fall of the League of Nations* (London, 1973), Chapters 1 and 15.

Италија), како и на државата која се подготвувала на таков чин (Германија). Тие подоцна формирале сојуз против Лигата и нејзините членови, што довело до избувнување на Втората светска војна.

Лигата на народите престанала да постои во 1946 година. Последното заседание е одржано во Женева од 8 до 18 април, кога е донесена одлука целиот нејзин имот, згради, парични фондови и библиотека да се пренесат на новата светска организација, ООН. Меѓутоа *de facto* Лигата на народите престанала да постои уште пред почетокот на Втората светска војна. Причините за неуспех треба да се бараат, од една страна, во самата организациона структура на организацијата, а, од друга, во политичките услови на тоа време. Таа не успеа на полето на колективната безбедност, на полето за мирно решавање на спорови, ниту пак на полето за решавање на разоружувањето. Меѓутоа, не може да се оспори фактот дека таа, со сите свои негативности, придонела за создавање на една општа идејна клима во светот, за дејствување на меѓународните организации во решавањето на светските проблеми по мирот.⁵⁴

1.3 Меѓународна работничка организација

Под влијание на револуционерните движења во светот и нерешените економски проблеми, на Мировната конференција во Париз во 1919 година, дојде до формирање на Меѓународната работничка организација (МРО). Делот XIII, оддел I и II, од Версајскиот мировен договор, претставувал устав на новата организација.⁵⁵ МРО претставувала независна организација со свои сопствени членови и тела, но сепак, на некој начин, била дел од системот на Лигата на народите.⁵⁶ На конференцијата во Филадельфија во 1944 година биле преиспитани целите на оваа организација, по што следело нивно дефинирање во посебна Декларација, која во времето на ревизијата на Уставот на МРО, на Конференцијата во Монреал во 1946 година, додадена е на Уставот како негов составен дел.⁵⁷

Целите на МРО биле систематски да работи на подобрување на социјалните и економски услови на работниците, а со тоа да придонесе за обезбедување траен мир во светот. Во

⁵⁴Види: Andreevska, E., *The National Minorities in the Balkans Under UN and European System of Protection of Human and Minority Rights* (Magor, 1998), pp.23-32.

⁵⁵Види: Shotwell, J.T., *The Origins of the International Labour Organization*, 2 Vols. (1934).

⁵⁶Буџетот на МРО бил дел од буџетот на Лигата на народите.

⁵⁷Baltić, A., *Međunarodna organizacija rada*, JRMP, br. 2/1954.

рамките на овие општи цели, нејзината работа посебно е насочена на: а) регулирање на должината на траењето на работното време на постојано вработените и зголемување на животниот стандард; б) спречување на невработеноста; в) стручно усовршување на работниците; г) социјална заштита и подеднаква заштита на животот и здравјето на работниците во сите стопански гранки.⁵⁸

МРО е заснована врз следниве начела: 1. работата не е стока, 2. слободата на изразување и здружување како битен предуслов за човековиот напредок, 3. сиромаштијата, во кој било дел од светот, претставува опасност за општиот напредок на човештвото, и 4. за еднаква работа треба да се обезбеди еднаков надомест, без каква било дискриминација во однос на полот, расата, јазикот итн.

По својата организациона структура, таа се разликува од останатите специјализирани агенции. Нејзини главни тела се:

- 1) Меѓународната конференција за работа;
- 2) Административен совет; и
- 3) Меѓународно биро за работа.

Во согласност со општата организациона структура, МРО претставува класичен вид организација, но во суштина станува збор за целосно нов вид организација. Посебноста на структурата на МРО се огледа во составот на телата, организирани врз трипартитен систем, што значи од претставници на владите на државите-членки, претставници на работничките и на работодавачките организации.⁵⁹

Меѓународната конференција за работа претставува највисоко тело кое се состанува најмалку еднаш во годината. Составена е од националните делегации во кои влегуваат претставници на владите, претставници на работодавачите и претставници на работниците. Своите одлуки Конференцијата ги донесува со двотретинско мнозинство.

Административниот совет е извршен орган на организацијата. Составен е од 32 членови, од

⁵⁸За остварувањето на овие цели, Организацијата презела обврска во сите држави да го потпомага здружувањето со идентични програми, како и да ги поврзе претставниците на работниците, работодавачите и владите, со цел да воспостават заеднички минимални стандарди на полето на работничкото законодавство.

⁵⁹Ибид, Супра 378.

кои 16 претставници на влади, 8 претставници на работниците и 8 претставници на работодавачите. Половината претставници на владите се назначени од страна на 8 индустриски најразвиени држави. Претставниците на работниците и на работодавачите ги избираат делегатите на работниците и на работодавачите на меѓународната конференција. Мандатот на овој совет трае три години.

На чело на Меѓународното биро за работа се наоѓа генерален директор, кој го поставува Административниот совет. Бирото има улога на секретаријат, собира податоци и дава известувања за сите прашања од надлежност на МРО и ги спроведува одлуките на Конференцијата и на Административниот совет.

Неоспорен е заклучокот дека МРО претставува една специфична меѓународна организација, заснована врз повеќестран договор, што значи меѓувладина организација од јавноправен карактер, но во исто време претставува и професионална организација во која претставници на влади, на работодавачи и на работници полноправно учествуваат во донесувањето на одлуките.

МРО претставува правен субјект со широки овластувања, на полето на регулирањето на работните односи, или на работното законодавство воопшто, кој може да им дава препораки на државите, како и да сочинува и да предлага нацрт-договори. Притоа, Организацијата не може да им наметнува на државите свои препораки, ниту нацрт-договори, но државите се должни прифатените препораки или нацрт-договори, во определен рок од една година или 18 месеци, да ги изнесат пред надлежните државни институции, со цел да преземат мерки за нивно усвојување или спроведување.

Работата на МРО на полето на градењето правни правила од областа на работничкото право, достигна огромни размери, така што денес може да се зборува за постоење на една нова правна гранка.⁶⁰

1.4 Организација на обединетите нации ООН

За создавањето на првите организации на држави со заемни права и должности заради зачувување на даденото *status quo*, а со тоа и заради обезбедување на мирот меѓу државите-

⁶⁰Види: Avramov, S., *Međunarodno javno pravo* (Savremena administracija, Beograd, 1967) str. 151–152; Andreevska, E., *International Law and Human Rights* (SEEU-Tetovo, 2005), pp. 81-86. Johnston, G.A., *The International Labour Organization* (1970); UN Doc. A/CONF.157/PC/61/Add.10.

членки, пресудни биле долготрајните и исцрпувачки војни од светски размери. Избувнувањето на Втората светска војна со нападот на Германија врз Полска во 1939 година, претставувало неуспех за Лигата на народите, но идејата за одржување на меѓународниот мир по пат на универзална меѓународна организација, сепак се одржала. Основањето делотворна светска организација била првенствената задача на сојузничките сили во текот на траењето на Втората светска војна.⁶¹

По систематските подготовки и размената на мислења меѓу одделни влади, по предлог на САД, во Думбартон Оакс од 21 август до 7 октомври 1944 година, е одржан состанок на американски, британски и советски експерти, кои се обиделе да ја дефинираат рамката за подготвеноста на нивните влади за правење отстапки, поточно да ги преземат одговорностите и обврските во однос на обезбедувањето мир во светот. На конференцијата е изготвена првата нацрт-повелба, утврдени се границите за соработка, целите и структурата на организацијата, но како нерешено останало едно значајно прашање – прашањето за гласање и обемот во кој постојаните членки на Советот за безбедност можат да го употребат правото на вето. Овие пречки за создавањето на новата светска организација се надминати со големи напори и компромиси на Конференцијата на тројцата државници Рузвелт, Черчил и Сталин, одржана на Јалта од 5 до 12 февруари 1945 година. Истовремено е решено да се свика конференција во Сан Франциско, на која конечно би се формирала новата светска организација.⁶²

Конференцијата во Сан Франциско почнала на 25 април, а завршила на 26 јуни 1945 година, кога 50 држави-учеснички ја потпишале Повелбата на Организацијата на обединетите нации, која стапила во сила на 24 октомври истата година, откако Кина, Франција, СССР, Англија и САД, како и поголем број од останатите држави-потписнички го депонирале својот инструмент за ратификација кај владата на САД.⁶³

⁶¹Така, претставниците на Англија, САД, Советскиот Сојуз и Кина со Московската декларација од 1943 година ја признаа неопходноста од воспоставување во најскоро време на една општа меѓународна организација заради одржување на меѓународниот мир и безбедност. Заради имплементацијата на оваа Декларација, четирите велесили се состанале во Думбартон Оакс во САД во 1944 година, каде што ја скицирале основата на идната организација.

⁶²Франција и Кина биле повикани да им се придружат на големите сили. Средбата на Јалта претставува последен состанок во воени услови.

⁶³Останати членки биле: Полска, Австрија, Бугарија, Чехословачка, Доминиканската Република, Грција, Гватемала, Хаити, Хондурас, Југославија, Јуноафриканската Унија, Канада, Костарика, Куба, Луксембург, Никарагва, Холандија, Норвешка, Нов Зеланд, Панама, Салвадор, Боливија, Бразил, Чиле, Еквадор, Египет, Етиопија, Ирак, Иран, Колумбија, Либан, Либерија, Мексико, Парагвај, Перу, Саудиска Арабија, Сирија,

ООН претставува заедница на суверени држави, заснована врз принципот на суверена еднаквост. Основа на оваа Организација претставува Повелбата, која по својата природа претставува повеќестран договор, но истовремено договор од повисок вид, кој хиерархиски стои над останатите договори.⁶⁴ Како доброволна организација, ООН на своите членови им се обраќа по пат на препораки. Доколку сака да создаде цврсти правни обврски, прибегнува кон склучување меѓународни договори. Преговорите, договорите и доброволната соработка претставуваат основни методи за работа на Организацијата. Како што се наведува во Повелбата:⁶⁵

Обединетите нации треба да станат центар за усогласување на дејствувањето на разни народи заради остварување на заеднички цели.

Во овој поглед, ООН не бележи некој позначаен напредок во однос на поранешните меѓународни организации. Меѓутоа, кога станува збор за обезбедување на мирот во светот и преземањето принудни мерки против агресор, одделните членки се врзани со одлуката на Организацијата и без изречна согласност. Во тој поглед, Повелбата им наметнува ограничувања на суверените држави и претставува значаен напредок во однос на дотогашните меѓународни организации.

Во членот 1 од Повелбата, формулирани се целите на Организацијата. Основна цел е обезбедување на светскиот мир и безбедност, при што прашањето за мир не е поставено во негативна смисла како отсуство на војна, туку во позитивна смисла како динамичен процес на постојани промени. Оттука, тежиштето на Повелбата не е на одржување на *status quo*, туку на развој на нов свет, чијашто визија е дадена во воведниот дел на Повелбата:

„Ние, народите на Обединетите нации, решени сме: да ги спасиме идните поколенија од ужасите на војната, која двапати во текот на нашите животи на човештвото му нанесе несогледливи страдања, да воспоставиме верба во основните права на човекот, во достоинството и вербата во човековата личност, во рамноправноста на мажите и жените, нациите големи и мали, да осигуриме услови

Турција, Уругвај, Венецуела, Аргентина и Данска.

⁶⁴Во членот 103 се наведува дека во случај на судир помеѓу обврските на членките на ОН врз основа на Повелбата и нивните обврски врз основа на било кој друг меѓународен договор, ќе превагнат обврските од Повелбата.

⁶⁵Член 4(1).

*под кои ќе може да се зачуваат правдата и почитувањето на обврските кои
потекнуваат од договорите и другите извори на меѓународното право, како и да
работиме на општествениот напредок во подобрување на животните услови со
поголема слобода...“*

Во членот 2 од Повелбата, дадени се принципите врз чија основа треба да се реализираат погоре наведените цели. Тука, пред сè, влегуваат: а) принципот за забрана на сила; б) принципот за мирно решавање на меѓународни спорови; в) принципот за совесно исполнување на обврските преземени во согласност со Повелбата; и г) принципот за забрана на интервенција во внатрешните работи на државите.⁶⁶

Системот за колективна безбедност и за мирно решавање на спорови претставуваат два напоредни пристапи во однос на обезбедувањето на светскиот мир и безбедност, или две методи кои се применуваат. Повелбата зборува само за меѓународниот мир и за преземањето колективни мерки во случај на кршење на меѓународниот мир. Прашањето за граѓанските војни, револуции или внатрешни немири и судири остануваат надвор од доменот на Организацијата, до онаа граница до која тие настани не го загрозуваат или не го нарушуваат светскиот мир.

Со Повелбата се гарантира правото на самоопределување и, доследно на тоа, им остава целосна слобода на државите да решат за видот на владеење или за своето општествено политичко уредување. Во членот 2(7) од Повелбата се вели:

*Повелбата со ништо не ја овластува ООН да се впушта во прашања кои строго се
наоѓаат во рамките на внатрешната надлежност на секоја држава, ниту пак им
наложува на членките ваквите прашања да ги поставуваат за решавање во согласност со
одредбите на оваа Повелба.*⁶⁷

Во однос на прашањето за односот на Повелбата кон класичното меѓународно право, наидуваме на две сосем различни мислења. Во согласност со сфаќањата на една група

⁶⁶ Додека Пактот на Лигата на народите само го ограничуваше правото за водење војна, Повелбата забранува закана или употреба на сила против територијалниот интегритет или политичката независност на која било држава, или на кој било начин спротивен на целите на ООН.

⁶⁷ Единствен исклучок од ова правило се однесува на дејствувањето на Советот за безбедност за дејствата преземени во согласност со главата VII од Повелбата, во случај на нарушување на мирот и напад, и тоа само во однос на принудните, но не и на превентивните мерки.

теоретичари, чијшто најизразит претставник е Келсен,⁶⁸ Повелбата претставува партикуларно меѓународно право која ги обврзува само државите-потписнички, за разлика од општото меѓународно право, кое постои и се применува надвор од системот на ООН. Повелбата, во согласност со ова сфаќање, е само еден обид за организирање на државите врз договорна основа и најверојатно со распаѓањето на оваа Организација би исчезнало правото кое таа го има создадено. Притоа се повлекува паралела со Лигата на народите, со чиешто исчезнување, исчезнаа и принципите втемелени во Пактот, додека пак системот на општото меѓународно право продолжи да произведува правно дејство.

Во согласност со другото стојалиште, усвоено од голем број теоретичари,⁶⁹ Повелбата претставува само една фаза во развојот на меѓународниот поредок, така што сосема е неприфатливо раздвојувањето на класично и современо меѓународно право. Факт е дека ООН, исто како и Лигата на народите, не претставува никаква наддржавна творба, дека Повелбата по својот карактер претставува повеќестран договор, но, со создавањето на ООН, е одбележано и создавањето на еден поинаков, нов светски поредок, воспоставен врз принципите произлезени од борбата на демократските сили за време на Втората светска војна, при што не се тргнало од негирање на опстојувањето на сите правила на класичното меѓународно право. Се случи спротивното, Повелбата тргнува од постојниот правен систем, но таа понатаму го развива, по потреба го менува, водејќи сметка за современите услови на меѓународниот живот.

Повелбата на ООН претставува темел на современиот меѓународен поредок и во таа смисла класичните правила на меѓународното право, кои се во спротивност со Повелбата, не може да се сметаат за важечки. Државите кои не се членки ги немаат сите права и обврски што произлегуваат од Повелбата, но тие не можат да преземат дејство кое би било во спротивност со Повелбата.⁷⁰

1.4.1. Организацијата на обединетите нации и потребата од реформи

⁶⁸ Kelsen, H., *The Law of the United Nations* (London, 1951).

⁶⁹ Bartos, M., *Pravo Ujedinjenih nacija*, Anali br. 1/1953, str. 1-6.

⁷⁰ Андреевска Е., *Основи на меѓународно јавно право* (Универзитет на Југоисточна Европа), Тетово, 2008

Поминаа повеќе од половина век од формирањето на Обединетите нации и усвојувањето на Повелба. Иако помина долг период, принципите и целите на Повелбата на ООН остануваат неисполнети идеали за меѓународната заедница.

Основната причина за неуспехот да се постигнат целите дефинирани со Повелбата - е судир на големи сили и нивните различни намери, и покрај тоа што Повелбата укажува на важноста на сите народи на ООН. Кога ќе го разгледаме воведот на Повелбата на Обединетите нации, особено во делот на реченицата - Ние, обединетите народи во светот - гледаме дека самиот вовед укажува, од една страна, за важноста на единството, а од друга страна, за разновидноста на државите.⁷¹

Во врска со сегашната ситуација на Обединетите нации, се поставуваат многу прашања за активностите на оваа организација и за можностите за нејзино постоење и покрај меѓународните промени кои имаат негативно влијание врз механизмот на нејзината работа и суштината на нејзините цели во светот - односно во услови на брзи промени во меѓународните односи, односите меѓу државите и нивните граѓани, како и во односите меѓу Истокот и Западот, односно во Северниот и Јужниот дел. Имено, Обединетите нации станаа инструмент во рацете на единствената сила во светот - САД - која ја насочува оваа организација во согласност со нејзините интереси, без да ги земе предвид вредностите на принципите и целите на ОН.⁷²

Од своето основање, Обединетите нации имаа периоди со различен интензитет на работа - некогаш беше активна, понекогаш тоа не беше, во зависност од меѓународните односи. Особено лош период во активностите на ООН беше за време на Студената војна.⁷³ Најактивниот период во работата на оваа организација беше по завршувањето на Втората светска војна, по прогласувањето на независноста на земјите од Третиот свет. Овој период траеше до средината на седумдесеттите години на минатиот век.

⁷¹Овој факт произлегува од фактот дека државите потписнички на Повелбата се сили кои штотуку излегле од војната.

⁷²Најголемата слабост во работата на ООН е неговата целосна послушност кон САД. Така, оваа организација стана спонзор на лажната легитимност на политичките и воените интервенции што ги спроведе Вашингтон. Војната со Ирак оди во прилог на ова тврдење.

⁷³<http://www.prva.hr/images/pdf/LEKCIJA%2010%20-%20PORATNO%20RAZDOBLJE%20I%20HLADNI%20RAT,%201945.%20-%201980.-e.pdf>

Во ноември 1950 година, ОН успеа да го пренасочи вниманието на прашањата за зачувување на мирот и безбедноста од Советот за безбедност на Генералното собрание преку Декларацијата “Обединување за мир”,⁷⁴ чии начела му овозможија на Генералното собрание да донесува одлуки за зачувување на мирот и безбедноста кога Советот за безбедност не е во состојба да донесе таква одлука. САД имаа иницијатива да ја прифатат Декларацијата на Обединетите нации поради зачестеното користење на правото на вето од страна на Советскиот Сојуз во Советот за безбедност, но исто така и поради брзото зголемување на бројот на државите членки на ОН од 1950 година.⁷⁵

Поради зголемената улога на Обединетите нации во Декларацијата на Обединетите нации за мир, земјите кои штотуку стекнаа независност им беше дадена водечка улога во решавањето на прашањата поврзани со меѓународниот мир и безбедност, како што се, на пример, дефинирањето на односот кон блискиот исток. Така, САД беа блокирани од страна на опозициското мнозинство во Генералното собрание. Оваа тензија беше особено видлива во седумдесеттите години на минатиот век, кога Генералното собрание усвои неколку резолуции.

Најважна е Резолуцијата 3379 од 10 ноември 1975 година, во која се наведува дека ционизмот е една од формите на расизам и дискриминација, како и Резолуцијата 3375, која повикува на рамноправно учество на Организацијата за ослободување на Палестина на било која конференција или во дијалозите кои се во врски со Блискиот Исток. Сепак, многу од другите резолуции што беа усвоени не успеаја да ги блокираат САД. Следејќи ги овие резолуции во работата на ООН, се повеќе се очекуваат промени кои се одразуваат во зголемената улога на САД и нејзините сојузници и слабеењето на улогата на државите од третиот свет. САД искористил бројни ситуации за да добијат доминација над ООН. Тоа беа ситуации поврзани со идеолошки и политички промени во насока на развој на некои азиски и африкански земји, како и способноста на САД да вршат економски притисок врз земјите од Југот, користејќи ја својата улога во Меѓународниот монетарен фонд и Меѓународната банка за градежништво.

⁷⁴ Види: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/peace-and-security/index.html>.

⁷⁵ Имено, бројот на државите членки од 51 држава 1945 година до 117 во 1965 година, што влијаело на работата на ОН и на американската политика..

За време на владеењето на републиканците во Белата кука, употребата на вооружените сили на САД беше зголемена. Исто така беше искористена голема промена во Советскиот Сојуз за време на режимот на Горбачов, проследен со падот на Советскиот Сојуз и крајот на Студената војна. За сето ова време, Советот за безбедност беше немоќен, бидејќи САД и СССР исто така го искористија вето. САД користеа таква ситуација да стекнат доминација над Советот за безбедност злоупотребувјќи некои од одредбите од Повелбата, особено оние поврзани со реформите во Советот за безбедност. Најдобар пример е мешањето на Соединетите Држави во внатрешните политики на некои држави, повикувајќи се на одредбите од Главата VII, односно, со образложение дека меѓународната интервенција во овие земји е неопходна бидејќи овие земји претставуваат закана за меѓународниот мир и безбедност.

Отсуството на улогата на Генералното собрание и Меѓународниот суд на правдата и обврзувачките одлуки на Советот за безбедност, одат во корист на САД. Понекогаш САД ја негираа улогата на Советот за безбедност и ООН кога одлуките на оваа организација не беа во согласност со стратегиските цели на САД.⁷⁶ Затоа не е изненадувачки што поранешниот американски министер за надворешни работи, Медлин Олбрајт, кога беше претставник на САД во Советот за безбедност во 1991 година, размислувајќи за кризата во Заливот, рече: *"Можете да продолжите со вашата игра ако сакате, но крајот ќе биде она што е во согласност со нашите интереси и со безбедноста на САД"*.

Оваа изјава најдобро сведочи дека САД ја користат ООН како меѓународна организација за спроведување на својата политика, а особено да користат воена сила. От тука, меѓународната заедница и самата ООН следејќи ја состојбата во меѓународните односи го поставува прашањето на суштината на она што во праксата се случува, а тоа е постоењето вето на вето за само пет држави. Имено, овие држави можат да ги блокираат сите мерки што не се во согласност со нивните интереси.

Затоа е потребна реформа на ООН, што беше потврдено од страна на поранешниот советски лидер Михаил Горбачов на предавањето под наслов "Нов светски поредок" во Центарот за студии и стратешки истражувања на Обединетите Арапски Емирати. Тогаш Горбачов рече:

⁷⁶ Кога, на пример, НАТО интервенираше во Косово, САД ја отфрлија улогата на ООН како посредник во решавањето на овој меѓународен проблем. Потоа, ООН стана единствениот медијатор во управувањето со регионалните конфликти.

"Не треба да се заборави дека ООН беше формирана пред половина век и мислам дека е неопходно да се направат одредени измени во Повелбата на ООН, така што ООН ќе биде во согласност со времето и со нови предизвици. ООН има потреба од стратегија за обединето глобално партнерство. Таквата реформа треба да ги вклучува принципите и општите ставови, како и реформата на телото на ООН, каде што се забележани слабости во форма на зголемени овластувања на Советот за безбедност. Во исто време, нерамнотежата помеѓу бројот на членови на Советот за безбедност и целиот број земји-членки на ООН, како и нарушената врска меѓу,⁷⁷ 4 Главни тела на ОН (особено кога станува збор за односите меѓу Советот за безбедност и Генералното собрание).

Со оглед на постоењето на разни студии и проекти понудени за реформи на ОН (проектите на поранешниот генерален секретар Бутрос Гали и Кофи Анан), изгледа дека Реформите во ОН се неопходни и клучот за реформи - ревизија на правата на вето и реформата во структурата на Советот за безбедност, како и одредбите од Повелбата на ООН во однос на барањето за дво третинско мнозисно за донесување на одлуките од страна на Генералното собрание. За да овие измени бидат валидни, би било потребно ратификување на Повелбата од страна на две третини од членовите на ООН, под услов да меѓу нив има преставници на петте постојани членови на Советот меѓу нив. безбедност.⁷⁸

Неопходно е процесот на реформи, исто така, да го вклучи односот меѓу ООН и другите меѓународни организации, бидејќи е очигледно дека ООН не може да ги искористи сите можности што ги нудат регионалните организации во постигнувањето на меѓународниот мир и безбедност. Прашањето за реформирање на Советот за безбедност како едно од клучните тела на Обединетите нации веќе повеќе години е поставено на дневен ред, бидејќи нејзината основна структура и начинот на работа (и, пред сè, бројот на постојани членови и нивната моќ на вето) од самиот почеток не се промени значително.

Во текот на изминатата деценија, со зголемувањето на бројот на членови на Обединетите нации, бројот на непостојани членови од шест на десет. Од друга страна, промената во глобалните околности како што е крајот на Студената војна и растот и влијанието на

⁷⁷ Види: Ал Баас Дамаск, бр. 11.367, 04.12.2004, стр. 9 (оригинално на арапски); Михаил Горбачов, "Новиот светски поредок, прв впечаток", предавање на Емирати 15, Центарот за стратешки и истражувачки студии на Емирати, 1998, страница 9.

⁷⁸ Ибид.

економски многу моќните земји кои го зазедоа местото на водечките донатори на пари во буџетот на ООН и појавата на новите економии го отвори прашањето за проширување на бројот на држави како постојани членки на Советот за безбедност. Во текот на изминатиот период, прашањето за реформите на Советот за безбедност беше адресирано преку меѓувладини преговори и се осврнаа на следниве клучни области: вкупниот број членови во Советот, категориите на членство (постојани и непостојани), регионалната застапеност, прашањето на вето и начинот на работа на Советот.⁷⁹

Во врска со прашањата поврзани со реформата на Советот за безбедност, ставовите на нејзините постојани членки се клучни. Досега се покажа дека тие не се склони да го шират правото на вето на новите членови, иако тие би можеле да дозволат проширување на постојаното членство.

Реформите на Советот за безбедност треба што поскоро да се направат, бидејќи нејзината сегашна структура и функционирање не ја одразува реалноста на меѓународните односи на 21 век. Затоа, неопходна е реформа со цел да се задржи авторитетот на Советот како водечко меѓународна организација задолжено за одржување на светскиот мир и безбедност. Врз основа на претходното искуство, реформите во Советот за безбедност треба да се спроведат сеопфатно и од политичка гледна точка.⁸⁰

1.5 Политички организации: НАТО и ОБСЕ

Под регионални организации се подразбираат договорите што ги склучуваат државите од едно географско подрачје, заради решавање политички, економски, културни или сродни прашања од заеднички интерес.⁸¹

Повелбата на ООН не содржи дефиниција за регионалните договори и за регионалните

⁷⁹ Види: www.aphref.aph.gov.au_house_committee_jfadt_u_nations_unchap9.pdf.

⁸⁰ Види: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/reforma-un-a/>.

⁸¹ Поимот 'регионални' или 'регионализам' во основа е географски поим. Регион обично се дефинира како збир територии кои поради својата географска формација, комуникации итн. претставуваат, во извесна смисла, единство. Меѓутоа, пренесен на теренот на меѓународното право, овој поим нужно доживеа определена измена. Покрај своето географско значење, тој одбележува определена солидарност, заедница или сличност на целите на една група држави, која може да биде последица на посебни историски, географски, политички или економски услови на даденото подрачје. Оттука, во поимот регионални договори вклучени се двата овие елементи. Види: Saba, H., Les Accords regionaux dans la Charte de L'OUN, RDC 1952/I, p. 635.

организации. Основачите на ООН недвосмислено се имаат определено за соработка на универзален план, како по политички така и по економско-социјални прашања. Меѓутоа, водејќи сметка за реалните односи во светот, поточно дека Повелбата затекна определен број регионални организации кои имале значајно влијание во меѓународниот живот на определено подрачје, а од друга страна, дека новата организација не била во можност да го осигури, со свои сопствени сили и средства, системот на колективна безбедност во првите години на своето постоење, Повелбата го дозволува, поточно со ништо не го попречува, постоењето на регионални договори или спогодби.⁸² На регионалните организации Повелбата гледа како на помошно средство во рамките на механизмот на ООН, како и во постапката за мирно решавање спорови и преземање принудни мерки.⁸³

Периодот од крајот на Втората светска војна одбележан е како период на пораст на регионалните организации во светот, а особено во Европа. Причините треба да се бараат, од една страна, во извонредно тешката состојба во која Европа била по Војната, а, од друга, во политичките услови создадени по Втората светска војна. Регионалните организации биле третираны во рамките на општата стратегија која би требало да ги поврзе политичките, економските и воените фактори во единствен план на акција.⁸⁴

Северноатлантската организација (North Atlantic Treaty Organization), или скратено наречена НАТО, формирана е по иницијатива на САД на 4 април 1949 година во Вашингтон со склучувањето договор меѓу Белгија, Канада, Данска, Франција, Исланд, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Португалија, Англија и САД.⁸⁵ Со членот 10 од Договорот, се предвидува правото на договорните страни со едногласна согласност да ги повикаат и останатите европски држави да пристапат кон Организацијата.⁸⁶

⁸²Член 52 од Повелбата. Во понатамошните одредби на Повелбата, недвосмислено се истакнува подреденоста на регионалните организации на ООН, дозволувајќи го нивното формирање, под услов нивните правни акти и нивното дејствување да се во согласност со принципите на ООН.

⁸³Член 33; 52(2) и 1107 од Повелбата.

⁸⁴Од овие сложени односи, поврзани со економските тешкотии и судирот на интереси помеѓу европските држави, идеолошката противставеност и нерешените политички прашања, во кои блоковската поделба ги засени, за момент, сите останати прашања, претставува директна последица на мноштвото организации, многу различни, како по својата структура, така и по својата правна природа – од обични административни бироа, меѓународни организации, па сè до меѓупарламентарни форуми и организации од наднационален карактер.

⁸⁵UNTS, Vol. 34, p. 243.

⁸⁶Карактеристично е тоа што во овој член станува збор 'за сите европски држави', а не само за оние од атлантското подрачје, дека тој се однесува на држави без разлика дали се членки на ООН или не. Повикувајќи се на оваа одредба, со Лондонскиот протокол од 1951 година, примени се Грција и Турција.

Основната цел на Организацијата дадена е во Договорот и таа се состои во колективна одбрана и зачувување на мирот. Во согласност со членот 4 од Договорот, државите-членки меѓусебно ќе се советуваат во поглед на нивниот територијален интегритет и независност. Вооружениот напад на една или повеќе држави-членки, ќе се смета за напад против сите држави-членки. Повикувајќи се на членот 51 од Повелбата на ООН, договорните страни презеле обврска да и` помогнат на нападнатата држава, со средства што ќе бидат потребни, вклучувајќи ги и вооружените сили. Овој дел од Договорот претставува централно место на целиот систем.⁸⁷

Во исто време, членот II од Протоколот изменет е во таа смисла што полето на одбраната ја опфаќа територијата на секоја договорна страна во Европа или во Северна Америка, териториите на Франција и Алжир, територијата на Турција и островите под јуриздикција на која било договорна страна во северноатлантското подрачје, северно од Раковиот појас. Исовремено, опфатени се и поморските и воздухопловните сили, на која било договорна сила во тој дел или област во Европа, каде што се стационирани трупи. Со цел одбраната на Европа да биде заокружена, како што тоа било констатирано на Конференцијата во Париз со Договорот од 1954 година, примена е Западна Германија во НАТО, која на тој начин опфати 15 држави.⁸⁸

Правниот субјективитет и надлежностите на Организацијата во меѓународното и во националното право, како и привилегиите и имунитетите, се воспоставени со Договорот на државите на Северноатлантскиот сојуз, националните претставници и меѓународниот персонал склучен во септември 1951 година,⁸⁹ со Протоколот за статусот на меѓународните воени центри за дејствување (*headquarters*) како дел на Договорот склучен на 28 август 1952 година,⁹⁰ изменет и дополнет со Договорот СОФА.⁹¹

Непосредното извршување на обврските од Договорот е во надлежност на главното тело на Организацијата, Советот,⁹² што го сочинуваат министрите за надворешни работи, министрите за одбрана и министрите за финансии на државите-членки. Советот се состанува еднаш во

⁸⁷ Член 5 од Договорот.

⁸⁸ Види UNTS, Vol. 126, p. 350; UNTS, Vol. 243, p.308.

⁸⁹ UNTS, Vol. 200, p. 3.

⁹⁰ UNTS, Vol. 200, p. 340.

⁹¹ UNTS, Vol.199, p. 67; Ismay, L., *The First Five Years 1946–1954* (1955); Jordan, R.S., *The NATO International Staff/Secretariat 1952–1957* (1967).

⁹² Член 9 од Договорот.

годината, а по потреба може да одржува и вонредни заседанија, по барање на која било држава-членка. Одлуките во Советот се донесуваат едногласно.⁹³ Воениот комитет е помошно тело на Советот составен од началници на генералштабовите на државите-членки со широка мрежа извршни органи. Со цел да се обезбеди континуитет во работата и во решавањето на тековните прашања, формиран е Постојаниот совет на заменици со седиште во Париз, каде што е сместен и Секретаријатот на оваа Организација, на чие чело се наоѓа Генерален секретар, назначен од страна на Советот. Генералниот секретар оговорен е за севкупната администрација и се грижи за извршување на одлуките на Организацијата.⁹⁴

Со завршувањето на Студената војна и престанувањето на важењето на Варшавскиот договор,⁹⁵ НАТО доживува голем број измени во самата организација. Така, во 1991 година воспоставен е Советот за соработка со Алијансата (*NACC – North Atlantic Cooperation Council*) во кој, покрај постојаните членки, вклучени се и поранешните членки на Варшавскиот договор, вклучително со држави кои произлегоа од поранешниот Советски Сојуз.

Така, НАТО добива нов идентитет во моментот кога кризата меѓу државите во Југоисточна Европа го достигнува својот максимум, што резултираше со средба на шефовите на држави и влади во Лондон 1990 година,⁹⁶ на која се усвоени основните насоки за приспособување на НАТО кон новонастанатите односи.

Новиот идентитет и содржина ги добива на средбата во Рим во 1991 година. Задржувајќи ја својата првобитна одбранбена функција, со усвоената Декларација за мир и соработка, на НАТО доделена му е клучна улога во изградбата на новиот поредок во Европа, со проширување на своите активности на политички, економски, социјален и еколошки план.⁹⁷ Остварувањето на овие цели предвидено е да се реализира во најтесна соработка со ЕУ и со ОБСЕ. Во еволуцијата на НАТО значајно место зазема концептот Партнерство за мир во рамките на NACC,⁹⁸ со што е создадена рамка за соработка меѓу членките на NACC и

⁹³ Советот има широк делокруг на надлежност во однос на политички, војни, финансиски и административни прашања.

⁹⁴ Седиштето на НАТО од Париз во 1967 година е преместено во Брисел. Види: Robertson, A. H., *European Institutions* (London, 1959), p. 81.

⁹⁵ Види: UN Doc. S/22782, A/46/300.

⁹⁶ Види: ILM, Vol. 29 (1990) 1189.

⁹⁷ NATO Press Communique S-1(91)85, including modification in the Alliance's force structures set out in Part IV of the Strategic Concept.

⁹⁸ NATO Press Communique M-1(94)2.

преостанатите членки.⁹⁹

Одлуката за своето проширување кон исток, во смисла на вклучување на одделни држави, Советот на НАТО ја донесе на 28 септември 1995 година. Во усвоената Студија за проширување, усвоена на состанокот, не се спомнуваат кандидати, ниту календар за прием во членство. Одлуката за повикување една држава да се вклучи во НАТО мора да биде усвоена едногласно. По приемот на Полска, Чешка и Унгарија во 1999 година, НАТО издаде соопштение во кое стои дека НАТО го почна процесот на ширење кон Исток и дека постепено и останатите држави од овој регион ќе бидат примени во овој Сојуз.

Својот нов идентитет НАТО го има насочено во две насоки:

1. Алијансата да се претвори во глобален чувар на мирот кој би почивал врз вредносниот систем на САД; и
2. Алијансата да стане инструмент на колективната безбедност.¹⁰⁰

Организацијата за безбедност и соработка во Европа е пан-европско безбедносно тело, чии 55 држави-учеснички покриваат географска област од Ванкувер до Владивосток. Призната како регионален договор, во согласност со Поглавјето VII од Повелбата на ООН, оваа Организација е примарен инструмент за рано предупредување, спречување на конфликти, справување со кризи и пост-конфликтна рехабилитација во својата област на дејствување. Нејзиниот приод кон безбедноста е единствен во тоа што е истовремено сеопфатен и кооперативен.¹⁰¹

Корените на Организацијата за европска безбедност и соработка (ОБСЕ) се бараат во периодот на детантот во раните 70-ти години, кога Конференцијата за безбедност и соработка

⁹⁹Во основа, партнерството во својата суштина претставува еден дијалог за позначајните безбедносни прашања, без конкретни обврски на НАТО во однос на партнерите. Државите што се членки на Партнерството за мир потпишуваат рамковен документ, со кој ги потврдуваат своите обврски за заштита на демократското општество и за почитување на принципите на меѓународното право, за исполнување на обврските што произлегуваат од Повелбата на ООН и од принципите содржани во Општата декларација за човекови права, како и за почитување на постојните граници.

¹⁰⁰Види: Marauhn, T., Encyclopedia of Public International Law: North Atlantic Treaty Organization North-Holland, Vol. III, 1997), pp. 643–657.

¹⁰¹Bloed, A., Leicht, L., Nowak, M., and Rosas, A., Monitoring Human Rights in Europe (1993), p. 45.

во Европа (КЕБС) беше формирана за да служи како мултилатерален форум за дијалог и за преговарање меѓу Истокот и Западот.

На средбите одржувани на две години во Хелсинки и Женева, КЕБС го постигна договорот за Хелсиншкиот завршен акт, потпишан на 1 август 1975 година.¹⁰² Овој документ содржи голем број клучни заложби за прашањата на човековите права кои станаа централни за таканаречениот „Хелсиншки процес“. Со овој документ исто така беа поставени основните принципи (Декалог) што го регулираат односот на државите кон своите жители, како и една кон друга.¹⁰³

Сè до 1990 година, КЕБС функционираше главно како серија средби и конференции кои понатаму ја изградуваа и ја зголемуваа ангажираноста на земјите-учеснички, повремено контролирајќи го спроведувањето.¹⁰⁴ Меѓутоа, по завршувањето на Студената војна, Парискиот самит одржан во ноември 1990 година го постави КЕБС на нов пат.

Во Париската повелба за нова Европа, КЕБС беше повикана да ја одигра својата улога во справувањето со историската промена која ќе се изврши во Европа и да одговори на новите предизвици во периодот по Студената војна, создавајќи постојани институции и оперативни капацитети.¹⁰⁵ Со Париската повелба за нова Европа, првпат се предвидуваат постојани тела. Тоа се:

- Центарот за превенција на судири со седиште во Виена,
- Канцеларијата за слободни избори со седиште во Варшава (денес под име Канцеларија за демократски институции и човекови права), како и
- Секретаријатот со седиште во Прага.

Воведен е и систем на тела за консултација и за донесување одлуки. Во 1992 година воспоставена е и функцијата Генерален секретар, а се зајакнува и Секретаријатот, чие што седиште од 1993 година е во Виена.¹⁰⁶

¹⁰² CSCE, ILM, Vol. 14, p. 1292.

¹⁰³ Актот е потпишан од страна на сите држави во Европа (со исклучок на Албанија), заедно со Канада и САД.

¹⁰⁴ Процесот започна со Самитот во Белград во 1987 година, следниот беше одржан во Мадрид од ноември 1980 до септември 1983 година, а Третиот во Виена почна во ноември 1986 и заврши во јануари 1989 година. Види: ILM, Vol. 17 (1978), p. 414; ILM, Vol. 22 (1983), p. 1398; и ILM, Vol. 28 (1989), pp. 531–566.

¹⁰⁵ ILM, Vol. 30 (1990), pp. 6–67.

¹⁰⁶ Degan, V., *Međunarodno pravo i međunarodna sigurnost, Pravni domašaj helsinškog Završnog akta* (Sarajevo, 1982),

Понатамошни чекори во институционализацијата се преземени на Состанокот во Будимпешта во 1994 година, така што од почетокот на 1995 година КЕБС се преименува во ОБСЕ.¹⁰⁷ Министерскиот совет станува средишно тело за донесување одлуки и за управување со Организацијата; понатаму, Високиот совет расправа и ги зацртува политиките на Организацијата. Постојаниот совет (поранешниот Постојан одбор) претставува тело за редовни политички консултации и одлучување, кое може да биде повикано на итни состаноци. Составено е од претставници на сите држави со седиште во Виена. Во 1992 година назначен е и Висок претставник за национални малцинства. Парламентарното собрание воспоставено е во 1991 година.

На средбата во Будимпешта е одлучено да биде донесена декларација од страна на ООН за минимумот хуманитарни стандарди што ќе важат во сите ситуации, во чие изготвување активно ќе учествува ОБСЕ.¹⁰⁸ Концептот за една ваква декларација првпат беше дискутиран во 80-тите.¹⁰⁹ Усвоената Декларација од 1994 година во делот кој ја третира природата на современите конфликти, вели дека стандардите вградени во Декларацијата ќе се применуваат и ќе се однесуваат на сите лица, групи и власти, без оглед на нивниот правен статус и без дискриминација.¹¹⁰ Декларацијата обезбедува основа за остварување еден минимум хуманитарни стандарди во сите конфликтни ситуации.¹¹¹

Во споредба со другите организации, ОБСЕ зазема посебно место меѓу европските организации за безбедност. Ова се должи на повеќе фактори: нејзиното широко евроатлантско и евроазиско членство; нејзиниот кооперативен и сеопфатен приод кон безбедноста; инструментите за спречување конфликти; добро поставената традиција за отворен дијалог и за градење консензус; нејзината широка оперативна мрежа на мисии на теренот; како и добро развиениот модел за соработка со другите меѓународни организации.

str. 105–146. На Самитот во Париз беше склучен главниот договор за контрола на оружјето – Спогодба за конвенционални вооружени сили во Европа. Уште многу други важни воено-безбедносни спогодби, вклучувајќи ја и Спогодбата отворено небо од 1992 година и Виенските документи од 1990, 1992, 1994 и 1999 година, како и Документот за мало и лесно оружје (2000), денес сочинуваат дел од политичко-воената димензија на КЕБС/ОБСЕ.

¹⁰⁷The Budapest Decision VIII on the Human Dimension, para. 34, in: The OSCE Budapest Document 1994.

¹⁰⁸Види, <https://www.osce.org/sr/whatistheosce/factsheet?download=true>.

¹⁰⁹Meron, T., On the Inadequate Reach of Human Rights Law and the Need for a New Instrument, AJIL, Vol. 77(1993), p. 375.

¹¹⁰Член 2 од Декларацијата.

¹¹¹Член 18 од Декларацијата.

1.6 Економски организации: Светската трговска организација и Меѓународен монетарен фонд

Специјализираните агенции се меѓународни организации воспоставени по пат на договори меѓу државите, со големи одговорности на економско, социјално, културно, здравствено и други сродни полиња на дејствување, кои имаат воспоставено постојани односи со ООН.¹¹² Оттука произлегува дека нивната дејност е ограничена на економски, социјални и културни прашања, а не на политички, кои се резервирани за ООН или за одделни регионални организации. Меѓутоа, решавањето на проблемите со кои се занимаваат специјализираните агенции придонесува за политичката стабилност во светот. Ова јасно произлегува од одредбите внесени во одделните договори склучени меѓу ООН и специјализираните агенции, врз чија основа специјализираните агенции му помагаат на Советот за безбедност во однос на неговото дејствување на полето на обезбедувањето или воспоставувањето на меѓународниот мир.¹¹³

Односите со ООН се воспоставуваат по пат на договор, во кој вообичаено се предвидува испраќање постојани известувачи од овие организации во ЕКОСОК, како и размена на информации. Начелните одредби за односот на специјализираните агенции со ООН обично се содржани во статутите, односно во уставите на овие агенции, додека пак конкретните услови, под кои агенциите ќе соработуваат и ќе бидат поврзани со ООН, се утврдуваат по пат на договор меѓу ЕКОСОК и односната агенција.

Овие договори задолжително подлежат на одобрување од страна на Генералното собрание и

¹¹²Повелбата на ООН во членот 57 под специјализирани агенции подразбира организации воспоставени со меѓународен договор, одговорни во рамките на својот статут за дејствување на стопанско, општествено, културно, воспитно, здравствено и друго сродно поле.

¹¹³Специјализираните агенции се засновани врз повеќестрани договори, што претставуваат извор на нивната автономија. Тие не се еднообразни, ниту по својата организациона структура и техника, ниту по начинот на дејствување. Секоја од нив има свој апарат, свои сопствени финансии и седиште. Секоја од нив претставува посебен субјект на меѓународното право, при што во однос на просторот на кој дејствуваат и во однос на членството, сите тие претставуваат универзални меѓународни организации. Врз основа на Конвенцијата на ООН за привилегии и имунитети, на специјализираните агенции и на нивниот персонал им се признаваат строго дефинирани привилегии и имунитети. Во рамките на своите надлежности, агенциите поседуваат договорен капацитет.

на надлежното тело на специјализираната агенција.¹¹⁴ По склучувањето на договорот и неговото одобрување од страна на Генералното собрание, организацијата станува специјализирана агенција на ООН.¹¹⁵ Претставниците на овие организации учествуваат во расправите на ЕКОСОК и неговите комисии, но без право на глас.¹¹⁶

Системот на кој ги донесуваат одлуките може да биде различен, при што карактеристично е тоа што во поголемиот број специјализирани агенции се применува начелото на еднакво право на сите држави-членки во нивните пленарни тела. Меѓутоа, во финансиските тела гласачкото право на секоја членка се определува во согласност со висината на квотата што ја има уплатено во односната агенција. Повлекувањето од членство од овие агенции е можно по пат на еднострано откажување со отказан рок од една или две години.

Во групата меѓународни финансиски институции се вбројуваат Светската банка за обнова и развој и Меѓународниот монетарен фонд, кои се резултат на Конференцијата одржана во Бретон Вудс (Bretton Woods, САД) во 1944 година, заради охрабрување на финансиските вложувања, на монетарната соработка и стабилноста, како и на трговија на државите-членки. Постои функционална врска помеѓу овие две институции, така што една држава не може да стане членка на Банката доколку не е членка на Меѓународниот фонд. Пленарно тело на двете организации е Советот на гувернери на средишните банки на државите-членки. Извршните тела се сочинети од извршни директори, при што на овие две тела во нивното дејствување им помагаат Меѓународното здружение за развој и Меѓународната финансиска корпорација, кои и самите претставуваат специјализирани агенции на ООН. Седиштето на сите тела е во Вашингтон.¹¹⁷

¹¹⁴ Член 63 од Повелбата.

¹¹⁵ Член 57 и 63 од Повелбата

¹¹⁶ Член 70 од Повелбата.

¹¹⁷ Клучни настани кои претходеа на создавањето на ГАТТ се: 846 Укинување на протекционистичките закони за пченка во Англија, воведување на слободна трговија; 1860 Cobden-Chevalier спогодбата меѓу Англија и Франција е прва во низата на спогодби со кои се сака да се отвори меѓународниот трговски; 1876 Демонстрација на ограничувањата на трговските системи кога Австро-Унгарија едноставно ги крева тарифите. Франција и Германија го прават истото; 1883 Усвојување на Париската конвенција за заштита на индустриската сопственост, која станува најстар дел на правниот аспект на СТО по пат на вклопување во Договорот за трговските аспекти на правата на интелектуална сопственост; 1919 Мировен договор во Версај и формирање на Лигата на народите; 1927 Женевска конвенција за забрана и реституција на увозот и извозот како најамбициозна иницијатива на Лигата на народите не успеа да ги прибави потребните 18 ратификации; 1930 Конгресот на САД ја усвојува Hawley-Smooth tariffni statut, чиј пример наскоро го следат многу држави; 1933 Лондонската економска конференција не успева да подготви колективен план за прекин на големата депресија; 1934 Реципрочен договор

Светската трговска организација (СТО) произлезе од Општата спогодба за тарифи и трговија (ГАТТ) основана е во 1994 година. Цел на оваа специјализирана агенција на ООН е либерализација и стабилизација на трговијата во светски размери, како и на трговија на државите-членки.¹¹⁸ Седиштето на Секретаријатот е во Женева.¹¹⁹

СТО како наднационална институција е една од најважните институции кои се занимаваат со меѓународните економски врски. Со своите органи и тела СТО активно и мошне успешно ја остварува својата двојна улога: воспоставување и засилување на правилата за меѓународната трговија на производи и услуги и либерализација на трговијата. СТО е форум на владите за преговарање за трговските договори и како на место за разрешување на трговските несогласувања.

Важноста на СТО и аспирацијата на земјите да бидат дел од оваа организација потекнува од големите привилегии што членството во СТО ги носи со себе во поглед на обезбедување на поповолен третман за националните производи и трговските субјекти при нивниот пристап на странските пазари, како и поттикнување на развојот на меѓународната трговија на земјите во развој.

Поголемиот дел од работата на СТО доаѓа од периодот на преговорите кои се одвивале од 1986 до 1994 година наречени Угугвајска Рунда, и поранешните договори кои се одвивале под закрила на ГАТТ. Организацијата моментално е домаќин на нови преговори, познати како, Доха, развојната агенда¹²⁰ лансирана во 2001 година. Инаку оваа организација е водена од страна на Министерската конференција која се состанува на секои две години, Генералното собрание кое ги имплементира одлуките за политиките донесени од страна на конференцијата

за трговија кој ги дерогира тарифните преговори на извршните тела што доведува билатералните договори подоцна да бидат основа за усвојување на ГАТТ; 1941 Претседателот на САД Рузвелт и премиерот на Англија ја потпишуваат Атланската спогодба заговарајќи економски просперитет; 1945 Основање на ООН; 1947 23 иницијатива на државите членки кои работеле на усвојување на ГАТТ ги заклучуваат преговорите за тарифи; 1948 ГАТТ стапува на сила.

¹¹⁸ Постои функционална врска помеѓу овие две институции, така што една држава не може да стане членка на Банката доколку не е членка на Меѓународниот фонд. Пленарно тело на двете организации е Советот на гувернери на средишните банки на државите-членки. Извршните тела се сочинети од извршни директори, при што на овие две тела во нивното дејствување им помагаат Меѓународното здружение за развој и Меѓународната финансиска корпорација, кои и самите претставуваат специјализирани агенции на ООН. Седиштето на сите тела е во Вашингтон.

¹¹⁹ Република Македонија е членка на Светската трговска организација од април 2003.

¹²⁰ Види, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/utw_chap5_e.pdf.

и е одговорна за секојдневна администрација, како и Генералниот директор, кој е назначен од Министерската конференција.¹²¹

Основен принцип на СТО е принципот на недискриминација, кој ги содржи третманот на најповластена нација и националниот третман.¹²² Дозволен се некои отстапки, како на пример земјите во рамките на еден регион може да воспостават договор за слободна трговија при што меѓусебните отстапки од истиот не се однесуваат на други земји.¹²³

СТО се наметнува како регулаторно тело за решавање на мултилатерални трговски спорови кој нуди структурен механизам за спроведување на донесените одлуки, со што се решава прашањето на неправедните судски решенија и постапувања на странките после правните постапки. Донесувањето на одлуките на Министерската конференција, државите членки се должни да ги спроведат на национално ниво, како и да да постапуваат соогласно одлуката на национално и меѓународно ниво, додека пак правилата на ГАТТ не биле обврзувачки за државите членки доколку поседувале моќ истата одлука да не ја применуваат.

Опсегот на СТО е поширок од ГАТТ во смисла дека правилата на ГАТТ се применуваат само кога трговијата се обавувала во стока, за разлика од СТО чии правила се применливи на услуги и аспекти на интелектуална сопственост заедно со стоката. Оперативната и структурна стабилност на СТО се темели на договорите кои преставуваат правно – формален темел на организацијата, меѓу кои е и ГАТТ.

¹²¹Постојат повеќе начини на гледање на оваа организација. Таа е организација за либерализирање на трговијата. Исто така е форум за владите да преговараат за трговските договори. СТО исто така е место каде што може да се решат одредени трговски несогласувања, односно таа оперира како систем од трговски правила. Над се, таа е преговарачки форум односно место каде што државите членки односно нивните влади се обидуваат да ги сортираат проблемите кои се јавуваат околу трговијата.

¹²²Третманот на најповластена нација - значи дека земјите не можат да вршат дискриминација на своите трговски партнери, односно ако се даде пониска царина за одреден производ за една земја истото мора да биде дадено за сите членки на СТО. Види, <https://slideplayer.com/slide/8723638/>.

¹²³Разликите меѓу СТО и Општиот договор за царини и трговија преставувало лесна основа на која е изградена СТО. ГАТТ битно се разликува од СТО, почнувајќи од формалниот облик, преку системот до начелните одредби и цели. Клучната разлика е формална, односно правната форма која СТО ја карактеризира како организација со јасно одредени цели, начела, дефинирана управувачка структура и диверсифицирани извори на финансирање, додека пак ГАТТ бил збир на привремени правила со провизорна организациона структура. СТО за разлика од ГАТТ, која само содржи правила за мултилатерална размена на добра, ја регулира трговијата на стока, во главном и трговијата поврзана за интелектуалната сопственост.

Постојат различни дефиниции за **Меѓународниот монетарен фонд (ММФ)**. Некои тврдат дека силна политичка институција која се служи со манипулации, а други ја поистоветуваат со Светската банка. ММФ не е ни едното ни другото.

ММФ е меѓународна корпорација составена од 189 држави, на доброволна основа, кои предноста ја гледаат во заедничко договарање во рамките на оваа институција, а се со цел на постигнување што постабилен меѓународен систем на работење. Исто така ММФ е институција која позајмува пари на членовите кои имаат проблеми со финасиските обврски, но само под услови да превзема мерки за отстранување на овие потешкотии.¹²⁴ ММФ нема никаков авторитет над домашната економска политика на своите членки.

До потребата за организација каква е ММФ дојдено е после економската криза во 30-те години на дваесетиот век.¹²⁵ Голем број на држави на чело со Англија морале да го напуштат златното правило, систем кој наидувал на потешкотии во времето на монополи и концентрација на капитал. Некои држави бараа скоро целосно елиминирање на употребата на пари, а други ја предаваа својата валута под реалната цена како го би го намалиле работењето на другите држави. Ваквата пракса позната е под името компетитивна девалвација.¹²⁶

1.7 Регионални економски групации: ОПЕК и НАФТА

Организацијата на земјите-извознички на нафта (ОПЕК) е организација на 15 земји-производители на нафта. Тој контролира 61 процент од светскиот извоз на нафта и поседува 80 отсто од докажаните резерви на нафта во светот. Одлуките на ОПЕК имаат значително влијание врз идните цени на нафтата.¹²⁷ И покрај нејзината моќ, ОПЕК не може целосно да ја контролира цената на нафтата. Во некои земји, дополнителните даноци се наметнуваат на бензин и други крајни производи базирани на нафта. Цените на нафтата, исто така, се

¹²⁴<http://www.seminarski-diplomski.co.rs/BANKARSTVO%20I%20MONETARNA%20EKONOMIJA/medj%20mon%20fond%20mmf-.html> and <https://www.imf.org/en/About>.

¹²⁵<https://www.imf.org/external/about/history.htm>.

¹²⁶Види, <https://studenti.rs/skripte/ekonomija/stabilizacioni-ciljevi-i-politika-medunarodnog-monetarnog-fonda/>.

¹²⁷Министрите за нафта и енергија од членовите на ОПЕК се состануваат најмалку двапати годишно за да ги координираат своите политики за производство на нафта. Секоја земја е одговорна за известување за сопственото производство. Во ова сценарио, има простор за "мамење". Земјата нема да оди премногу далеку над својата квота, освен ако не сака да ризикува да биде исклучена од ОПЕК.

поставени од нафтениот пазар. Голем дел од цената на нафтата е одредена од трговци со стоки. Тоа е основната причина зошто цените на нафтата се толку високи.¹²⁸

ОПЕК е постојана, меѓувладинска организација, создадена на конференцијата во Багдад на 10 и 14 септември 1960 година¹²⁹ од страна на Иран, Ирак, Кувјат, Саудиска Арабија и Венецуела. На петте основачки членови подоцна им се придружија уште десет други членки: Катар (1961) - го прекина членството во јануари 2019 година; Индонезија (1962) - го суспендира нејзиното членство во јануари 2009 година, повторно го оживува во јануари 2016 година, но одлучи повторно да го суспендира во ноември 2016 година; Либија (1962); Обединети Арапски Емирати (1967); Алжир (1969); Нигерија (1971); Еквадор (1973) - го суспендираше своето членство во декември 1992 година, но го реактивираше во октомври 2007 година; Ангола (2007); Габон (1975) - го прекина членството во јануари 1995 година, но повторно се приклучи во јули 2016 година; Екваторијална Гвинеја (2017); и Конго (2018).¹³⁰

Во седумдесетите години на минатиот век ОПЕК го зајакна меѓународно значење и улога, бидејќи нејзините земји-членки ја презедоа контролата врз нивните домашни нафтени индустрии и станаа главни актери во креирање на цените на суровата нафта на светските пазари.¹³¹

Во два наврати, цените на нафтата се зголемија многу, поттикнати од арапското ембарго на нафта во 1973 година и избувнувањето на Иранската револуција во 1979 година. ОПЕК го прошири својот мандат на првиот Самит на шефови на држави и влади во Алжир во 1975 година, кој се осврна на маките на посиромашните нации и повика на нова ера на соработка во меѓународните односи, во интерес на светскиот економски развој и стабилност. Ова доведе до основање на ОПЕК Фонд за меѓународен развој во 1976 година. Земјите-членки започнаа со амбициозни шеми за социо-економски развој. Членството се зголеми на 13 до 1975 година.¹³²

¹²⁸ Види, <https://www.thebalance.com/what-is-opec-its-members-and-history-3305872>.

¹²⁹ Види, <https://knappily.com/onthisday/opec-history-382>.

¹³⁰ ОПЕК го има своето седиште во Женева, Швајцарија, во првите пет години од своето постоење. Ова беше преместено во Виена, Австрија, на 1 септември 1965 година. Види, https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm.

¹³¹ Види, <https://www.theguardian.com/environment/2011/mar/03/1970s-oil-price-shock>.

¹³² Види, <https://www.fool.com/investing/2017/03/19/a-short-history-of-opec.aspx>.

Глобалната економија претставуваше главен ризик за нафтениот пазар во почетокот на деценијата, бидејќи глобалните макроекономски несигурности и зголемените ризици околу меѓународниот финансиски систем се однесуваат на економиите. Ескалацијата на социјалните немири во многу делови од светот влијаеше на понудата и побарувачката во текот на првата половина од деценијата, иако пазарот остана релативно избалансиран. Цените беа стабилни помеѓу 2011 и средината на 2014 година.¹³³ Трговските шеми продолжија да се менуваат, при што побарувачката растеше понатаму во азиските земји и генерално се намалува во ОЕЦД.

Фокусот на светот на мултилатералните прашања во врска со животната средина почна да се заострува, со очекувања за нов договор за климатски промени под раководство на ОН. ОПЕК продолжи да бара стабилност на пазарот и се залагаше за понатамошно унапредување на својот дијалог и соработка со потрошувачите и не-ОПЕК производители.¹³⁴

Во 1994 година стапи на сила Северно-американскиот договор за слободна трговија (НАФТА), создавајќи една од најголемите светски слободните трговски зони и поставувајќи основи за силен економски раст и зголемување на просперитетот за Канада, САД и Мексико. Од тогаш, НАФТА покажа колку слободната трговија го зголемува богатството и конкурентноста, давајќи им вистински бенефиции за семејствата, земјоделците, работниците, производителите и потрошувачите. Голем број од институциите НАФТА работат да обезбедат непречено спроведување и секојдневен надзор на одредбите од Договорот.

Комисија за слободна трговија - Составена од министерски претставници од партнерите на НАФТА. Ја надгледува имплементацијата и понатамошната елаборација на Договорот и помага во решавањето на споровите што произлегуваат од неговото толкување. Ја надгледува работата на комитетите НАФТА, работните групи и другите помошни тела.

НАФТА - Координатори - Високи претставници на секторите за трговија, назначени од секоја земја. Задолжени за секојдневно управување со имплементацијата на НАФТА.

НАФТА работни групи и комитети - Над 30 работни групи и комитети се основани за да се олесни трговијата и инвестициите и да се обезбеди ефикасно спроведување и

¹³³ Ибид.

¹³⁴ Види, https://www.opec.org/opec_web/en/press_room/2410.htm.

администрирање на НАФТА. Клучни области на работните групи вклучуваат трговија со стоки, правила на потекло, царина, трговија со земјоделски производи и субвенции, стандарди, владини набавки, инвестиции и услуги, прекугранично движење на деловни луѓе и алтернативно решавање на спорови.

Секретаријат на НАФТА - Составен од национален претставници од секоја земја-членка. Одговорен за администрирање на одредбите од Спогодбата за решавање спорови, како и за спроведување на процесите за решавање на спорови според Поглавје 14, Поглавје 19 и Поглавје 20. Исто така, има одредени одговорности поврзани со одредбите за решавање на споровите во врска со инвестирањето. Води судски регистар во врска со постапки, панели, комисии и судски постапки. Одржува три-национална веб-страница која содржи најнови информации за минатите и тековните спорови.

Комисија за соработка во областа на трудот - Создадена за промовирање на соработката во врска со работните односи меѓу членовите на НАФТА и ефективното спроведување на домашното трудово право. Се состои од Министерски совет (кој се состои од министри за труд од секоја земја) и Секретаријат, кој обезбедува административна, техничка и оперативна поддршка на Советот и спроведува годишна програма за работа. Одделите одговорни за трудот во секоја од трите земји служат како домашни точки за имплементација.

Комисија за соработка во областа на животната средина - Воспоставена за понатамошна соработка помеѓу партнерите на НАФТА во имплементирањето на еколошката спогодба и за решавање на прашањата поврзани со животната средина од континентална грижа, со посебно внимание на еколошките предизвици и можности презентирани од слободната трговија низ целиот континент. Се состои од Совет (кој се состои од министрите за животна средина од секоја земја), Заеднички јавен советодавен комитет (независно доброволно тело од 15 члена, кое дава совети и јавни придонеси кон Советот за кое било прашање во рамките на договорот за животна средина) и Секретаријатот (кој обезбедува административна, техничка и оперативна поддршка).¹³⁵

¹³⁵ Види <http://www.naftanow.org>

Со оглед на фактот дека Претседателот Доналд Трамп и новата администрација во Белата кука, не беше задоволен од условите на НАФТА, тој уште во својата предизборна кампања се обврза за негова итна промена, т.е. склучување на нов договор.

Па така, на 30 ноември 2018 година на Самитот на земјите членки на групата Г-20 во Буенос Аирес, САД, Канада и Мексико официјално потпишаа нов трилатерален трговски договор познат како USMCA, или Соединетите Американски Држави-Мексико-Канада договор.

Иако договорот доби ново име, тој всушност претставува, нова, ажурирана верзија на речиси 25-годишниот трговски договор, со големи промени во автомобилската индустрија, воведување на нови работни и еколошки стандарди, заштита на интелектуалната сопственост и некои дигитални трговски одредби. Според новиот договор, 75 проценти од деловите за автомобилите и камионите мора да бидат произведени во Мексико, САД или Канада за да се квалификуваат за нула тарифи. Тоа е значително зголемување од претходните 62.5 проценти застапени во НАФТА. Целта е да се зголеми производството на авто-делови во Северна Америка, принудувајќи ги автомобилските компании да користат делови произведени дома, наспроти поевтините делови кои дотогаш се увезуваа од Азија.¹³⁶

Процесот на ратификација на новиот договор сеуште трае. Канадскиот премиер Џастин Трудо поднесе барање за негова ратификација во Долниот дом на Парламентот на 29 мај 2019¹³⁷, а Сенатот на Мексико го ратификуваше договорот на 20 јуни 2019¹³⁸. Иако иницијатор на овој договор САД до сега го немаат ратификувано.

ГЛАВА 2. РЕГИОНАЛНИ ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ

2.1 Политичко-Економски интеграции во Африка

¹³⁶<https://www.vox.com/2018/11/30/18119700/usmca-nafta-replacement-g20-trump>, Jen Kirby, USMCA, the new trade deal between the US, Canada, and Mexico, explained

¹³⁷"Freeland heralds new NAFTA, says Canada ready to ratify as MPs begin debate". *CTV News*. Retrieved June 12, 2019.

¹³⁸Perez, D. M. (June 20, 2019), "México ratifica el nuevo TLC con EE UU y Canadá" [Mexico ratified the new Free Trade Agreement with the U.S. and Canada], *El País* (in Spanish), Madrid, retrieved June 21, 2019

Со ослободувањето од колонијалното владеење Африка остана расцепкана на низа економски слаби и политички нестабилни држави. Континент богат со суровини, но нееднакво распоредени.¹³⁹ Како последица се јавува присиленоста на африканските држави да одржуваат блиски економски и монетарни односи со поранешните колонијални сили.¹⁴⁰

Првата конференција е одржана во Акра (**Accra**), во периодот од 8-13 декември 1958 година. На оваа конференција и' претходеше состанок на подготвителниот комитет составен од претставници од осумте независни африкански држави - Етиопија, Гана, Гвинеја, Либерија, Либија, Мароко, Тунис и Обединета Арапска Република, освен Јужна Африка.¹⁴¹ Конференцијата имаше за цел да ги регионализира меѓусебно одделните африкански држави кои имаат географска поврзаност, економска меѓузависност, лингвистички и културни сличности. Предвидено е создавање на пет големи африкански региони кои би биле основа за понатамошно здружување.

На создавањето на африканските држави им претходеше создавањето на африканските нации; големи регионални разлики внатре во самите држави; чести примери на непризнавање на националните влади од страна на локалните шерифи или единици на управа.

Обидите за економска интеграција започна во периодот на колонијализмот со создавање на монетарна унија и заеднички пазар, како и одреден број на заеднички служби (транспорт, администрација и истражување) и голема мобилност на работна сила.

Конго, Габон, Централно-африканската Република и Чад во 1910 основале Француско Екваторијална Африка на федеративни начела со заедничка одбрана, царини и поштенска служба.¹⁴² По стекнување на независноста во 1960 година овие држави ги задржале федеративните врски, но во исто време тие се' повеќе слабеат.

¹³⁹ Главните извозни производи подложни се на чести промени на цените на меѓународниот пазар на кој африканските држави немаат големо влијанија.

¹⁴⁰ Од тука произлегува и Пан-африканизмот – настојување за создавање поголемо единство на африканските држави; оптеретено со внатрешните непријателства и различни интереси.

¹⁴¹ Види, [https://www.google.com/search?rlz=1C1CHBD_en&q=prva+sve+africa+konferencija+-+Accra+\(Ghana\)+1958&spell=1&sa=X&ved=0ahUKEwiwzYyL97XgAhVt6KYKH7nAYEQBQgoKAA&biw=1304&bih=562](https://www.google.com/search?rlz=1C1CHBD_en&q=prva+sve+africa+konferencija+-+Accra+(Ghana)+1958&spell=1&sa=X&ved=0ahUKEwiwzYyL97XgAhVt6KYKH7nAYEQBQgoKAA&biw=1304&bih=562).

¹⁴² Види, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20391>.

Државите на поранешната Француска Западна Африка имале блиски економски и политички врски повеќе од половина век, како и монетарна и царинска унија, што се обиделе да ги задржат и по осамостојувањето. Во 1959 година основана е Федерацијата Мали¹⁴³ која поради надворешните притисоци и внатрешните недоразбирања, набрзо се распаднала.

Современите интеграциски процеси во Африка започнаа и се одвиваа на следниов начин:

- Во 1980 година состанок на државите членки на Организацијата на Африканско единство (ОАЕ);
- Лагос план – конкретен чекор кон создавање Африканска економска заедница¹⁴⁴
- Во 1991 на основа на планот од Лагос во Абуџа (Нигерија) државите членки на ОАЕ потпишале спогодба за основање на Африканска економска заедница;
- Во 1975 година потпишан е договор за Економска заедница на државите од западна Африка;¹⁴⁵
- Економската заедница на Централно-африканските држави формирана е во 1983 година.¹⁴⁶

Основните цели се: единствен настап кон европскиот пазар, промовирање на создавање на заеднички пазар и поблиско политичко поврзување. Формиран е и заеднички парламент, потпишана е спогодба за меѓусебно ненапаѓање, организиран е и заеднички суд од 10 члена кој арбитрира во меѓународни спорови на државите членки.¹⁴⁷

Во мај 1963 година во Адис Абеба, триесетмина претставници на африканските држави се состанале со цел да ги разгледаат можностите и начините за целосна еманципација на африканскиот континент, како и да се отстранат последиците на колонијализмот. На Конференцијата присуствувале претставници на народноослободителните движења на сè

¹⁴³Види, https://www.jstor.org/stable/158851?seq=1#page_scan_tab_contents.

¹⁴⁴Државите членки изразиле јасен став за потребата од економска интеграција на Африка, се воспоставуваат национални, регионални и субрегионални канцеларии кои се должни да обезбедат динамичен и меѓузависен развој на афричката економија.

¹⁴⁵Бенин, Буркина Фасо, Капведски острови, Обала Беликоски, Гамбуџа, Гвинеја, Гвинеја Бисау, Либерија, Мали, Мауританија, Нигер, Нигерија, Сенегал, Сијера Леоне и Того.
Види: http://training.itsilo.it/actrav_cdrom1/english/global/blokit/comesa.htm.

¹⁴⁶Членки се: Ангола, Габон, НР Конго, ДР Конго, САР, Чад, Екваторијална Гвинеја, Руанда, Бурунди, Сао Томе и Принципе Камерун.

¹⁴⁷Види: <http://www.unizd.hr/Portals/6/nastavnici/Robert%20Loncaric/8.%20Politicko-ekonsmske%20integracije.pdf>

уште неослободените територии.¹⁴⁸ Проблемите со кои се соочувал овој континент (кој последен излезе од колонијалниот статус), биле извонредно сложени.¹⁴⁹

Конференцијата успешно завршила на 26 мај 1963 година, со усвојување на Повелбата за африканско единство (ОАЕ).¹⁵⁰ По потпишувањето на Повелбата на ОАЕ, во јуни 1966 година, повторно дошло до организирање на група од 12 држави на Африка, кои некогаш биле колонии на Франција, во заедничка африканско-малгашка организација.¹⁵¹

Во Повелбата на ОАЕ провејуваат две основни идеи: осуда на колонијализмот во сите негови видови и единство на државите на Африка, кое треба да се оствари постепено.

Тргувајќи од повелбата на ООН и Повелбата на ОАЕ, основна цел на Организацијата е целосно ослободување на африканската територија, одбрана на суверенитетот, на територијалниот интегритет и независност на африканските држави.¹⁵² Остварувањето на оваа цел треба да се оствари по пат на координација и институционална соработка: на политички и дипломатски план; економски, кој го вклучува транспортот и сообраќајот; образовен и културен; на полето на здравјето и социјалната политика; наука и техника; како и на полето на одбраната и безбедноста. ОАЕ е заснована врз принципот за суверена еднаквост, за немешање во внатрешните работи на другите држави, за мирно решавање на споровите, при што посебно треба да се нагласи принципот за приврзаност кон политиката на неврзување во однос на блоковите.¹⁵³ Највисоко тело на ОАЕ е Собранието на шефови на држави и влади, кое се состанува еднаш во годината и, по потреба, на вонредни состаноци. Неговата основна задача е утврдување на политиката и на насоките за дејствување.

¹⁴⁸ Родезија, Ангола, Југозападна Африка, Мозамбик итн.

¹⁴⁹ Африканските држави својата независност ја стекнувале под различни историски услови и граделе различни политичко-економски системи. Племенскиот начин на живот и племенските несогласувања во одделни делови на Африка, вешто користени од поранешните колонизатори (како, на пр., во Конго), претставувале сериозна пречка за организирање на континентот врз современи основи. Во многу држави, и по прокламираната независност, севкупниот економски живот останал под силно влијание и контрола на странскиот капитал. проблемот со границите, кои во минатото била зацртувани произволно, без почитување на традиционалните политички, културни и етнички барања, во зависност од моќта и спогодувањето на колонијалните сили, претставувале дополнителна тешкотија на патот за изградба на заедничка политичка платформа на овој континент. Но, и покрај сите овие противставености, африканските држави ги поврзувале идентични проблеми на економскиот развој и отстранување на остатоците на колонијализмот.

¹⁵⁰ UNTS, Vol. 479, p. 39.

¹⁵¹ Mangovski, P., Pakt arapske lige u svetlosti Povelje UN, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 3–4, 1966.

¹⁵² Brownlie, I., Basic Documents on Human Rights (Clarendon Press, 1997), p. 539.

¹⁵³ Член III (7) од Повелбата на ОАЕ.

Советот на министри е тело кое ги спроведува одлуките на Собранието, но има право и на поднесување иницијативи и препораки до Собранието. Тоа се состанува пред заседанијата на Собранието и ја подготвува неговата работа.

Други тела се Секретаријатот и Комисијата за посредување, миреење и арбитража, која е предвидена со Протоколот од 1964 година.¹⁵⁴ Истовремено, формирани се и комисии, како помошни тела, за секое поле на дејствување на Организацијата.ОАЕ, по својата организациона структура, претставува класична меѓународна организација, меѓутоа, нејзиното политичко значење е огромно, имајќи ги предвид специфичностите на овој континент и тешкотиите со кои е соочен.¹⁵⁵

2.2 Развој на Регионалните економски организации во Јужна Америка (Латинска Америка)

Во Америка се издвојуваат две посебни културни и стопански региони: Англо-Америка (ги вклучува САД и Канада) и Латинска Америка (ги вклучува сите останати држави на Америка). Во поглед на регионалната економска интеграција, државите се имаат групирани по географски региони, Северна, Средна и Јужна Америка. Во северна Америка е создаден Северноамериканската спогодба за слободна трговија (НАФТА) во која се САД, Канада и Мексико, додека во Латинска Америка постои голем број на регионални интеграции.

Латинска Америка може да се подели на два региони: Централна и Јужна Америка.

Во Централна Америка постојат две доминантни регионални интеграции:

- Заеднички пазар на Централна Америка (ЦАЦМ) и
- Карипска заедница (КАРИКОМ).

Заеднички пазар на Централна Америка беше основана со општ економски договор за интеграција потпишан во 1960 година.¹⁵⁶ Целта на интеграцијата е да се постигне заеднички пазар.

¹⁵⁴ Оваа Комисија не се покажала од особена корист. Имено, Организацијата не успеала да реши некои спорови, како што бил судирот во Западна Сахара кој довел до повлекување на Мароко од нејзините редови, како и посредувањето во граѓанската војна во Чад, кој претрпел неуспех.

¹⁵⁵ Andreevska, E., International Law and Human Rights (SEE-University, Tetovo, 2005), pp. 295–301.

¹⁵⁶ Членови на оваа интеграција се: Костарика, Ел Салвадор, Гватемала, Хондурас и Никарагва. Членови на оваа интеграција се: Костарика, Ел Салвадор, Гватемала, Хондурас и Никарагва

Почетокот на интегрирањето подразбира создавање на царинска унија, со зона на слободна трговија и заедничка надворешна царинска тарифа. Поради воениот конфликт и финансиските тешкотии интеграцијата не функционираше до 1993 година, кога била обновена со Гватемалскиот протокол кој предвидува понатамошна либерализација на трговијата. Земјите на ЦАЦМ речиси успеале да ја комплетираат зона на слободна трговија, а царинските и нетарифните треба да се укинат бариери за помал број на производи во интрарегионалната трговија, но остануваат големи проблеми со донесување на заедничка царинска тарифа и завршување на царинска унија во блиска иднина.

Потенцијалот за трговска соработка во регионот на Централна Америка има нова можност за предлагање на договор за слободна трговија помеѓу земјите на САСМ и САД. На договорот за слободна трговија во Централна Америка, Трговски договор - ЦАФТА, што беше склучен во 2003 година во меѓувреме му се приклучи и Доминиканската Република во 2004 година (и оттогаш се користи кратенката ДР-ЦАФТА)

Карипската заедница (Caribbean Community, кратеница CARICOM [ka'rikom]),

здружение на карипските држави основана е во 1973 година со Спогодбата од Чагурамас, со седиште во Гвајана. Претставува составен дел на Карипскиот заеднички пазар (*Caribbean Common Market*).¹⁵⁷

CARICOM е формирана за унапредување на стопанската соработка и поврзување на државите членки, усогласување на нивната надворешна политика, како и соработка во здравството, образованието, науката, културата, сообраќајот, телекомуникациите и други области. Особено значаен е развојот на надворешната трговија на државите членки како и унапредувањето на положбата во однос на трговските партнери. Под покровителство на CARICOM основани се различни институции како на пример, Карипскиот метеоролошки институт, Карипски институт за истражување и развој на земјоделието и др. Врховно тело е Конференцијата на држави и влади (*The Conference of Heads of Government*).¹⁵⁸

¹⁵⁷ Држави членки се: Барбадос, Гвајана, Јамајка, Тринидад и Тобаго, како основачи и Антигва и Барбуда, Бахами, членки на заедницата но не и членки на заедничкиот пазар, Белизе, Доминикана, Гренада, Хаити, Монсерат, Свети Кристофер и Невис, Света Луција, Свети Винцент и Гренадини и Суринам.

¹⁵⁸ Види <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30518>.

Во Јужна Америка доминантната интеграција е:

- Андска заедница (ANCOM) и
- Јужен јужен пазар (МЕРКОСУР)

Андската заедница (ANCOM) е освоени со Андскиот договор за субрегионална интеграција (Андски пакт) во 1969 година, а членките оснивачи се: Боливија, Колумбија, Чиле, Еквадор и Перу. Венецуела стана член 1973 година, но се повлече од членството во Заедницата во 2006 година.¹⁵⁹

Јужниот заеднички пазар (МЕРКОСУР за шпанските иницијали) е процес на регионална интеграција, првично формиран од Аргентина, Бразил, Парагвај и Уругвај, а потоа се приклучија и Венецуела и Боливија, кои сеуште се во согласност со процедурата за пристап. Неговите официјални работни јазици се шпански и португалски. Службената верзија на работните документи ќе биде онаа на јазикот на земјата-домаќин на секој состанок. Од 2006 година, преку Одлуката СМС бр. 35/06, Гуарани беше инкорпориран како еден од јазиците на блокот. МЕРКОСУР исто така потпиша комерцијални, политички или договори за соработка со различни земји и организации на сите пет континенти.¹⁶⁰

2.3 Односот на ЕУ кон Латинска Америка и Карипските острови

ЕУ и Латинска Америка и Карибите уживаа привилегирани односи уште од првиот би-регионален Самит, кој се одржа во Рио де Жанеиро (Бразил) во 1999 година, со кој се воспостави стратешко партнерство. Тие се природни партнери поврзани со силни историски, културни и економски врски. Тие тесно соработуваат на меѓународно ниво и одржуваат интензивен политички дијалог на сите нивоа.

Првиот регионален самит меѓу ЕУ и Заедницата на држави на Латинска Америка и Карибите (CELAC), се одржа во јануари 2013 година во Сантијаго де Чиле, како нова регионална политичка организација и со тоа нов партнер на ЕУ. Брисел беше домаќин на Самитот во 2015

¹⁵⁹ Види <https://www.vps.ns.ac.rs/wp-content/uploads/2019/02/MOI-deo-8-4.pdf>.

¹⁶⁰ Види: <https://www.mercosur.int/en/about-mercosur/mercosur-in-brief>

година на тема "Формирање на нашата заедничка иднина: да работиме за просперитетни кохезивни и одржливи општества за нашите граѓани". На 25-26 октомври 2016 година, во Доминиканската Република ќе се одржи првиот самостоен состанок на министрите за надворешни работи (ФМА), кој моментно претседава со ЕУ-ЦЕЛАК. Мандатот доделен на министрите за надворешни работи за време на последниот самит на ЕУ-ЦЕЛАК има за цел повторно да ги заживее политичките односи и повторно да ја реализира стратегиската природа на бирегионалното партнерство.¹⁶¹

ЕУ ги следи подрегионалните односи со Централна Америка, Карибите, Андската заедница и Меркосур. Билатералните односи стануваат се` подинамични.

"Луѓето од Латинска Америка, Карибите и Европа имаат долга историја на заеднички аспирации ... во денешно време ја делиме желбата за мир и просперитет што нашите културни и историски корени помогнаа да се зајакне од генерација на генерација". Федерика Могерини, високиот претставник / потпретседател на ЕУ.

Заедницата на државите од Латинска Америка и Карибите (CELAC), воспоставена во 2010 година, е регионален механизам за политички дијалог и соработка со 33 земји од Латинска Америка и Карибите (ЛАК). Таа ги спои групата Рио (форум за политички консултации) и CALC ("Cumbres América Latina y Caribe" - внатрешни самити на ЛАК). CELAC е партнер на ЕУ во процесот на дворегионално партнерство, вклучително и на ниво на Самит. Односите меѓу ЕУ и ЦЕЛАК се структурирани на околу дваесеттина самити, средби на редовни високи функционери, како и специфични тематски дијалози и иницијативи, вклучувајќи ги:

- Заедничката иницијатива за истражување и иновации поттикнува одржливост и социјална вклученост преку насочен фокус на науката, истражувањето, технологијата и иновациите.
- Структурираниот дијалог за миграција на ЕУ-ЦЕЛАК кој обезбедува рамка за размена на најдобрите практики и градење на капацитети кои можат да помогнат во решавањето на предизвиците за регионална миграција. Последен состанок: IX состанок на високо ниво 2014 и

¹⁶¹Види:https://eeas.europa.eu/delegations/brazil/331/latin-america-and-caribbean_pt.

- Техничкиот Семинар за миграција CELAC-UE: Perspectivas y Oportunidades од 22 јуни 2015 година. Механизмот за координација и соработка на ЕУ за наркотици, преку ЕУ-ЦЕЛАК обезбедува структура на дијалог за политиката насочена кон справувањето со проблемот со дрогите во светот и е одраз на заедничката одговорност во оваа област.¹⁶²

На 28-ми Јуни 2019 година, Европската Унија и МЕРКОСУР објавија дека по точно дваесет години, успешно се завршени преговорите за унапредување на трговијата меѓу двете заедници. Комесарот на Европската Комисија Жан Клод Јункер изјавил дека "тоа е најголемиот трговски договор во историјата на Европска Унија до тогаш, во време на трговските тензии меѓу Соединетите Американски Држави и Кина", покажува дека Европска Унија се залага за "трговија базирана на правила". Претседателот на Бразил, Жаир Болсонаро изјавил дека договорот е "историски" и еден од "најзначајните трговски договори на сите времиња"¹⁶³.

Договорот има за цел да ги намали или отстрани трговските тарифи, со што увозните производи се поевтини за потрошувачите, а истовремено го зголемуваат извозот за компаниите од двете страни. Таа е поставена да создаде пазар за стоки и услуги кои покриваат околу 800 милиони потрошувачи, што го прави најголем во светот во поглед на населението. Двете страни започнаа преговори во 1999 година, но разговорите се забрзаа по изборите на американскиот претседател Доналд Трамп во 2016 година. Како резултат на тоа, разговорите ЕУ-САД беа замрзнати. ЕУ, исто така, склучи трговски договори со Канада, Мексико и Јапонија по изборот на Претседателот Трамп.

¹⁶²Ибид. ЕУ е поврзана со повеќето земји кои не се членки на ЕУ од Карибите преку Договорите за економско партнерство. Областите за слободна трговија се целосно во сила со Мексико и Чиле од 2000 и 2005 година соодветно. Во тек се напори за ажурирање и модернизација на овие два договори. Договорот за асоцијација меѓу Централна Америка и ЕУ е привремено применет од 2013 година. Преговорите за областа за слободна трговија продолжуваат со Меркосур. Договорот за асоцијација ЕУ-Меркосур ќе ги зајакне политичките односи врз основа на заеднички вредности и интереси и ќе ги зајакне трговските и инвестиционите односи меѓу двете регионални организации. Како важен чекор во оваа насока, размената на понудите за пристап до пазарот, која опфаќа стоки, услуги и јавни набавки, се одржа на 11 мај 2016 година. Ова сега е проследено со активна агенда за преговори со цел амбициозен и избалансиран договор. Следниот круг ќе се одржи од 10 до 14 октомври.

¹⁶³EU and Mercosur agree huge trade deal after 20-year talks, 28 Јуни 2019, Види,<https://www.bbc.com/news/world-europe-48807161>

“Договорот со ЕУ со Меркосур може да заштеди од тарифите кои се четирипати поголеми од оние што се направени во договорот во Јапонија”, рече комесарот за трговија на ЕУ, Сесилија Малмстром¹⁶⁴.

Не е мал подвиг за да се затвори таков комплициран договор во време кога слободната трговија е под напад на глобално ниво. Протекционизам е јасно во пораст - со Брексит и трговската војна меѓу Кина и САД. Договорот би можел значително да го промени начинот на кој Европејците го прават бизнисот во земји како Бразил - кој има една од најпознатите затворени економии во светот. Високите тарифи историски ги чуваат европските конкуренти во неповолна положба против националните индустрии. Слично на тоа, фармерите од Јужна Америка конечно ќе добијат пристап до европските пазари за храна. Европејците и Јужноамериканците имаа тесен прозорец за затворање на овој договор, бидејќи изборите во Аргентина кон крајот на оваа година би можеле потенцијално да го сменат расположението против слободната трговија, како што се случува во другите делови на светот. ЕУ е веќе најголемиот трговски и инвестициски партнер на Меркосур, и е втор по големина за трговија со стоки, објави Ројтерс. ЕУ сака да го зголеми пристапот до фирмите што прават индустриски производи и автомобили - кои во моментов подлежат на тарифи до 35% - и исто така им овозможуваат да се натпреваруваат за јавни договори во земјите на Меркосур¹⁶⁵.

2.4 Организацијата на африканското единство

Организацијата на африканското единство (ОАЕ) претставува прва организација во историјата на овој континент со цел да ги обедини сите народи и држави на ова подрачје. Во мај 1963 година во Адис Абеба, триесетмина претставници на африканските држави се состанале со цел да ги разгледаат можностите и начините за целосна еманципација на африканскиот континент, како и да се отстранат последиците на колонијализмот. На Конференцијата присуствувале претставници на народноослободителните движења на сè уште неослободените територии.¹⁶⁶ Проблемите со кои се соочувал овој континент (кој

¹⁶⁴Ибид

¹⁶⁵Ибид, Супра

¹⁶⁶Родезија, Ангола, Југозападна Африка, Мозамбик итн.

последен излезе од колонијалниот статус), биле извонредно сложени.¹⁶⁷ Во многу држави, и по прокламираната независност, севкупниот економски живот останал под силно влијание и контрола на странскиот капитал. Проблемот со границите, кои во минатото била зацртувани произволно, без почитување на традиционалните политички, културни и етнички барања, во зависност од моќта и спогодувањето на колонијалните сили, претставувале дополнителна тешкотија на патот за изградба на заедничка политичка платформа на овој континент. Но, и покрај сите овие противставености, африканските држави ги поврзувале идентични проблеми на економскиот развој и отстранување на остатоците на колонијализмот.

Конференцијата успешно завршила на 26 мај 1963 година, со усвојување на Повелбата за африканско единство (ОАЕ).¹⁶⁸ По потпишувањето на Повелбата на ОАЕ, во јуни 1966 година, повторно дошло до организирање на група од 12 држави на Африка, кои некогаш биле колонии на Франција, во заедничка африканско-малгашка организација.¹⁶⁹

Во Повелбата на ОАЕ провејуваат две основни идеи: осуда на колонијализмот во сите негови видови и единство на државите на Африка, кое треба да се оствари постепено.

Тргувајќи од повелбата на ООН и Повелбата на ОАЕ, основна цел на Организацијата е целосно ослободување на африканската територија, одбрана на суверенитетот, на територијалниот интегритет и независност на африканските држави.¹⁷⁰ Остварувањето на оваа цел треба да се оствари по пат на координација и институционална соработка: на политички и дипломатски план; економски, кој го вклучува транспортот и сообраќајот; образовен и културен; на полето на здравјето и социјалната политика; наука и техника; како и на полето на одбраната и безбедноста.

ОАЕ е заснована врз принципот за суверена еднаквост, за немешање во внатрешните работи на другите држави, за мирно решавање на споровите, при што посебно треба да се нагласи принципот за приврзаност кон политиката на неврзување во однос на блоковите.¹⁷¹

¹⁶⁷ Африканските држави својата независност ја стекнувале под различни историски услови и граделе различни политичко-економски системи. Племенскиот начин на живот и племенските несогласувања во одделни делови на Африка, вешто користени од поранешните колонизатори (како, на пр., во Конго), претставувале сериозна пречка за организирање на континентот врз современи основи.

¹⁶⁸ UNTS, Vol. 479, p. 39.

¹⁶⁹ Mangovski, P., Pakt arapske lige u svetlosti Povelje UN, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 3–4, 1966.

¹⁷⁰ Brownlie, I., Basic Documents on Human Rights (Clarendon Press, 1997), p. 539.

¹⁷¹ Член III (7) од Повелбата на ОАЕ.

Највисоко тело на ОАЕ е Собранието на шефови на држави и влади, кое се состанува еднаш во годината и, по потреба, на вонредни состаноци. Неговата основна задача е утврдување на политиката и на насоките за дејствување. Советот на министри е тело кое ги спроведува одлуките на Собранието, но има право и на поднесување иницијативи и препораки до Собранието. Тоа се состанува пред заседанијата на Собранието и ја подготвува неговата работа.

Други тела се Секретаријатот и Комисијата за посредување, мирене и арбитража, која е предвидена со Протоколот од 1964 година.¹⁷² Истовремено, формирани се и комисии, како помошни тела, за секое поле на дејствување на Организацијата.

ОАЕ, по својата организациона структура, претставува класична меѓународна организација, меѓутоа, нејзиното политичко значење е огромно, имајќи ги предвид специфичностите на овој континент и тешкотиите со кои е соочен.¹⁷³

ЕУ има воспоставено соработка и со Афричките држави преку склучување на повеќе спогодби. Најзначајна е Спогодбата од Котону¹⁷⁴ за заеднички стратегии на Африка и ЕУ.

Освен овие рамки, Советот ги усвои и трите регионални стратегии за:

- Рогот на Африка
- Гвинејскиот залив
- Сахел

2.5 Развој на политичките и економски интеграции во Азија

Здружението на народи од Југоисточна Азија, или АСЕАН, е основано на 8 август 1967 година во Бангкок, Тајланд, со потпишувањето на Декларацијата на АСЕАН (Бангкок декларација).¹⁷⁵ Основачи на АСЕАН се државите: Индонезија, Малезија, Филипини, Сингапур и Тајланд. Брунеј Дарусалам потоа се приклучи на 7-ми јануари 1984 година, во Виетнам на 28-ми јули 1995 година, Лаос ПДР и Мјанмар на 23-ти јули 1997 година и на

¹⁷² Оваа Комисија не се покажала од особена корист. Имено, Организацијата не успеала да реши некои спорови, како што бил судирот во Западна Сахара кој довел до повлекување на Мароко од нејзините редови, како и посредувањето граѓанската војна во Чад, кој претрпел неуспех.

¹⁷³ Andreevska, E., International Law and Human Rights (SEE-University, Tetovo, 2005), pp. 295–301.

¹⁷⁴ Види: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cotonou-agreement/>;

<https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-africa/> and <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-africa/>.

¹⁷⁵ Види, <https://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967/>.

Камбоџа на 30-ти април 1999 година, што го состави десетте земји-членки на АСЕАН. напредок и културен развој во регионот преку заеднички напори во духот на еднаквоста и партнерството со цел да се зајакнат темелите за просперитетна и мирна заедница на земјите од Југоисточна Азија. Основните цели се:

- Да се промовира регионален мир и стабилност преку почитување на правдата и владеењето на правото во односите меѓу земјите од регионот и почитување на принципите на Повелбата на Обединетите нации;
- Да промовира активна соработка и заемна помош за прашања од заеднички интерес во економската, социјалната, културната, техничката, научната и административната сфера;
- Да обезбедат помош едни на други во форма на обуки и истражувачки капацитети во образовната, стручната, техничката и административната сфера;
- Да се промовира регионален мир и стабилност преку почитување на правдата и владеењето на правото во односите меѓу земјите од регионот и почитување на принципите на Повелбата на Обединетите нации;
- Да промовира активна соработка и заемна помош за прашања од заеднички интерес во економската, социјалната, културната, техничката, научната и административната сфера;
- Да обезбедат помош едни на други во форма на обуки и истражувачки капацитети во образовната, стручната, техничката и административната сфера;
- Да се промовира регионален мир и стабилност преку почитување на правдата и владеењето на правото во односите меѓу земјите од регионот и почитување на принципите на Повелбата на Обединетите нации;
- Да промовира активна соработка и заемна помош за прашања од заеднички интерес во економската, социјалната, културната, техничката, научната и административната сфера;
- Да обезбедат помош едни на други во форма на обуки и истражувачки капацитети во образовната, стручната, техничката и административната сфера;
- Да се промовираат студии во Југоисточна Азија; и

- Да одржува блиска и корисна соработка со постојните меѓународни и регионални организации со слични цели, како и да ги истражи сите можности за уште поблиска соработка помеѓу себе.¹⁷⁶

Во нивните меѓусебни односи, земјите-членки на АСЕАН ги усвоија следниве основни принципи што се содржани во Договорот за пријателство и соработка во Југоисточна Азија (ТАС) од 1976 година: взаемно почитување на независноста, суверенитетот, еднаквоста, територијалниот интегритет и националниот идентитет на сите нации; правото на секоја држава да го води своето национално постоење ослободено од надворешно мешање, субверзија или принуда; не мешање во внатрешните работи еден на друг; решавање на разлики или спорови на мирен начин; откажување од закана или употреба на сила и ефективна соработка меѓу себе.¹⁷⁷

АСЕАН Визија 2020, усвоена од страна на лидерите на АСЕАН на 30-годишнината од АСЕАН,¹⁷⁸ се согласи за заедничка визија на АСЕАН како концерт на југоисточни азиски држави, надворешен изглед, живеејќи во мир, стабилност и просперитет, здружени заедно во партнерство во динамичен развој и во заедница на грижливи општества.

На деветтиот самит на АСЕАН во 2003 година, лидерите на АСЕАН решија да формираат Заедница на АСЕАН. На 12-тиот самит на АСЕАН во јануари 2007 година, лидерите ја потврдија својата силна заложба за забрзување на формирањето на Заедницата на АСЕАН до 2015¹⁷⁹ година и ја потпишаа Деклабуцијата од Себу за забрзување на основањето на Заедницата на АСЕАН до 2015 година.

Заедницата на АСЕАН е составена од три столба, имено, АСЕАН Политичко-безбедносната заедница, АСЕАН Економската заедница и АСЕАН Социо-културната заедница. Секој столб има своја Скица, и заедно со Стратегиската рамка на Иницијативата за интеграција на АСЕАН (IAI) и работниот план на ИАИ, Фаза II (2009-2015).¹⁸⁰

¹⁷⁶Ибид

¹⁷⁷Ибид, Супра

¹⁷⁸Види, https://asean.org/?static_post=asean-vision-2020.

¹⁷⁹Види, <https://asean.org/cebu-declaration-on-the-acceleration-of-the-establishment-of-an-asean-community-by-2015/>

¹⁸⁰Види, https://asean.org/?static_post=asean-vision-2020.

Повелбата служи како цврста основа во постигнувањето на Заедницата на АСЕАН преку обезбедување правен статус и институционална рамка за АСЕАН. Исто така, кодифицира АСЕАН норми, правила и вредности; поставува јасни цели за АСЕАН; и претставува одговорност и усогласеност.

АСЕАН Повелбата влезе во сила на 15 декември 2008 година. Соборот на министрите за надворешни работи на АСЕАН се одржа во Секретаријатот на АСЕАН во Џакарта за да ја одбележи оваа историска пригода за АСЕАН. Со влегувањето во сила на АСЕАН Повелбата, АСЕАН отсега ќе работи во нова законска рамка и ќе воспостави голем број нови органи за да го зајакне процесот на градење на заедницата. Всушност, АСЕАН повелбата стана правно обврзувачки договор меѓу 10-те земји-членки на АСЕАН.¹⁸¹

2.6 Регионални организации во Европа: Европска Унија и Совет на Европа

Европската унија (ЕУ) е меѓународна организација со посебни карактеристики, бидејќи во многу свои елементи прима обележја на држава. ЕУ настана како плод на европските интеграции, кои посетепено се одвиваа од 1951 година, кога е создадена Европската заедница за јаглен и челик. Договорот за Европската заедница на јаглен и челик е првиот и најстар договор.¹⁸² Договорот е потпишан во Париз – поради што понекогаш се нарекува и „Париски договор“, а француската верзија е единствениот автентичен текст.¹⁸³

¹⁸¹ Ибид.

¹⁸² Идејата ја наоѓаме во Декларацијата на Жан Моне и во познатата конференција на Роберт Шуман од 9 мај 1950 година како основа за зацврстување на француско-германското помирување со конституирање на единствен европски пазар за јаглен и челик. Види: Urwin, D., *The Community of Europe: A History of European Integration* (Longman, 1991), pp. 1-2; *The Collection of Documents of the History of European Integration*, ed. Lippens, W. (European University Institute, 1985). Целта на овој Договор била создавање заеднички пазар за јаглен и челик. Ова е прв од конститутивните договори. Тој воспоставува функционален пристап кон интеграција, сакајќи да ги интегрира економиите сектори, сектор по сектор. Потписнички на овој договор се шесте првобитни држави членки: Германија, Белгија, Франција, Италија, Луксембург и Холандија. Англија била поканета да земе учество во преговорите, што не било прифатено од нејзина страна.

¹⁸³ Формирани се четири главни органи: Совет (во кој се претставени државите-членки), Комисија (наднационална извршна институција наречена Висока власт, воспоставена со чл. 9 од Договорот), Парламент и Суд. Овој договор е супернационален и се поврзува со функционалниот федерализам. Федерализам, бидејќи договорот формира институции кои им се надредени над оние на државите-членки, а функционален бидејќи се опфатени само определени сектори: јагленот и челикот.

Договорот за ЕЕЗ и Договорот за ЕВРОАТОМ¹⁸⁴ се потпишани во Рим на 25 март 1957, а стапиле во сила на 1 јануари 1958 година.¹⁸⁵

Основна цел на договорите е меѓународна интеграција, која би се одвивала на три нивоа: царинска унија; единствен пазар и економска унија, при што приспособувањата се разликуваат од една до друга заедница. Овие три договори имаат многу заеднички карактеристики, но и значајни разлики. Една од разликите е тоа што Договорот за јаглен и челик е многу поопределен во однос на политиката што ја води. Договорот за ЕЕЗ, од друга страна, главно е ориентиран кон создавање основи, додека утврдувањето на политиките им е оставено на институциите на Заедницата.¹⁸⁶

Проширувањето на членството на Заедницата беше следниот чекор. Првобитното стојалиште на Англија кон Заедницата се промени во раните шеесетти години, така што во 1961 година конзервативната влада на Харолд Макмилан реши да побара прием. Приемот на Англија беше блокиран од страна на генерал Де Гол, но упорноста на Англија вроди со нејзин прием на 22 јануари 1972 година со потпишување на Финалниот акт како обединувачки на инструментите за пристапување на Англија, Ирска, Данска и Норвешка.¹⁸⁷ Условите за прием утврдени се со

¹⁸⁴ Со цел да се воспостави посебен пазар за атомска енергија и за нејзино дистрибуирање низ Заедницата, како и за развој на нуклеарната енергија и за продажба на остатоците (отпадоците) на држави што не се нејзини членки. Причината поради која е потпишан посебен договор за мирновременско користење на атомската енергија се поврзува со стравувањето дека Договорот за ЕЗ би можел да биде одбиен од финансиското собрание, со што барем Договорот за ЕВРОАТОМ би можел да се спаси. Види: Hartley, M., *The Foundations of European Community Law* (3rd edn. Clarendon Press, 1994), p. 10; Jazić, Z., *EZ kao organizacija regionalne integracije – suverenost i supranacionalnost*, JRMP 1981, br. 1–2, str. 54–67; Rodin, S., *Pravni sustav i institucije Evropske zajednice* (Zagreb, 1990), str. 258.

¹⁸⁵ За секоја од овие заедници е формиран посебен совет и посебна комисија, со тоа што сите три заедници имале ист парламент и суд. Целта на Договорот за ЕЕЗ, како што се наведува во Преамбулата, е воспоставување основи за што е можно поблиска унија меѓу народите на Европа. Со овој Договор се менува пристапот кон интеграциите. Имено, го напушта пристапот за интегрирање на сектор по сектор и повеќе се концентрира врз видовите активности одошто врз посебните индустрии, со цел да се обезбеди ефективно функционирање на пазарот заедно со слободната и праведна конкуренција. Следна карактеристика е таа што овој Договор ги воспоставува општите принципи оставајќи им на институциите да ги обработат во детали. Градењето на политиката и регулативата исто така им се оставени на институциите. На овој начин основачите се надеваат дека ќе се постигне економска интеграција како предуслов за политичка интеграција. Воедно тој содржел голем број на анекс протоколи во однос на институциите, во однос на можноста за членство на прекуморски земји и територии, како и одредби за надминување на внатрешните пречки за размена и усвојување на заеднички надворешни тарифи. Види: Gottron, G., *Evropsko Pravo* (Kongresen servisen centar, 2006), str. 79.

¹⁸⁶ Hartley, T., *Osnovi prava Evropske zajednice* (Beograd, 1998); Racic, O., *Pravo Evropske unije* (Beograd, 1996).

¹⁸⁷ Норвешка се повлекува по неуспешниот референдум, на кој се покажа дека мнозинството на нејзините државјани се против пристапувањето, додека трите нови држави-членки влегоа во Заедницата на 1 јануари 1973 година. Грција беше следната држава која и` се приклучи на Заедницата по пат на Договорот за пристапување потпишан во Атина на 28 мај 1979, а на 1 јануари 1981 година стана десеттата држава-членка. По неа следеа Шпанија и Португалија, кои потребните пристапни документи ги потпишаа на 12 јуни 1985 година, а станаа

Актот за проширување, кој е интегрален дел на Договорот за пристапување и на Одлуката за пристапување.

Договорните акти за пристапување содржат три типични аспекти за секое проширување:

- прифаќање на принципот на „*aquies communitaire*“;
- измена во составот на институциите;
- воведување преодни мерки што се однесуваат на тарифниот систем, усвојувањето заеднички надворешни тарифи, приближување на заедничките земјоделски цени и учеството на Англија во буџетот на Заедницата.¹⁸⁸

Во февруари 1986 година, во Луксембург беше потпишан Единствениот европски акт. Беше наречен единствен, бидејќи истовремено содржеше одредби кои се однесуваа на соработката во областа на надворешната политика и на ревизијата на договорите на Заедницата.¹⁸⁹ Овој Акт го согледа процесот на проширување на европското интегрирање, давајќи и поголема моќ на ЕЗ во новите полиња на дејствување.

Додека Договорот од Рим во основа се однесуваше на интеграцијата на различните видови економски активности, единствениот акт ја воспостави моќта на ЕЗ за координирање на економската и монетарната политика, како и на надворешната политика. Двете овие полиња беа надвор од првиот договор. Останатите нови области ги вклучуваат: социјалната политика, овластувањето за креирање регионална политика наречена економска и социјална кохезија; животната средина како и соработката во истражувањето и технолошкиот развој.¹⁹⁰

Од страна на Европскиот совет, во 1991 година беше презентиран нов Нацрт-договор. По повеќе направени ревизии на овој Нацрт-договор, на состанокот на Европскиот совет во декември истата година, Договорот за Европската унија беше одобрен и потпишан од страна на министрите за надворешни работи во Маастрихт во 1992, а стапи во сила во ноември 1993

полноправни членки во 1986 година. Четвртото проширување се случи со приемот на Австрија, Финска и Шведска на 1 јануари 1995 година. Новите држави-членки стапија во ЕЕЗ и во ЕВРОАТОМ со ратификација на договорите за пристапување, а во ЕЗЈЧ со дополнување на инструментите за пристапување врз основа на Одлуката за пристапување. Станува збор за одлука на Советот на Европските заедници во согласност со чл. 98 од Договорот за ЕЗЈЧ.

¹⁸⁸ Оваа сложена процедура беше неопходна поради разликите во договорите, што јасно се воочува со споредување на чл. 98 од Договорот за ЕЗЈЧ со чл. 237 од Договорот за ЕЕЗ и чл. 205 од Договорот за ЕВРОАТОМ.

¹⁸⁹ Види: Pinder, J., *European Community: The Building of a Union* (Oxford, 1991); Craig, P. and de Burca, G., *EC Law* (Clarendon Press, 1997), pp. 12-26.

¹⁹⁰ И покрај фактот што Актот беше критикуван за неговите ограничени и дури регресивни ефекти, нема сомнение дека најавува повторно будење на моментумот на Заедницата во правец на интеграција, што беше потврдено со донесувањето на Договорот за Европска унија, како и Договорите од Амстердам и Ница.

година.¹⁹¹

Договорот од Мاستрихт внесува значителни измени од концептуална природа, за кои некои сметаат дека го воспоставува патот кон федерална Европа. ЕЕЗ е преименувана во ЕЗ и создаден е нов ентитет, Европска унија. Таа е заснована врз Европските заедници, дополнети со политики во форма на соработка утврдени со Договорот.¹⁹² Тие се: заедничка надворешна и безбедносна политика¹⁹³ и соработка на полето на правдата и внатрешните работи.¹⁹⁴ На овој начин, Европската унија (ЕУ) опфаќа три правни субјекти – ЕЗ, ЕЗЈ и ЕВРОАТОМ – заедно со политичките форми на соработка. Таа има свои граѓани¹⁹⁵, но тоа не значи дека Европејците се здобиваат со многу нови права. Од правата наведени во Договорот, најголемиот дел веќе постоеле.¹⁹⁶

Најзначајната цел на овој Договор е воведувањето заедничка валута за сите држави-членки на Заедницата и т.н. социјално поглавје, чијашто цел е развивање на социјалната димензија на Заедницата. Било замислено да биде едно од подглавјата на Договорот за ЕЗ, но поради одбивањето на Англија да го прифати ова решение, морало да биде усвоено во форма на посебен договор – Спогодба за социјална политика. Англија не е член на овој Договор, но се има согласено со Протоколот за социјална политика, чии договорни страни се сите држави-членки.¹⁹⁷

Со работата на Амстердамскиот договор се започна во јуни 1994 година, кога лидерите на ЕУ формираа посебна група со единствена цел „Размислување за идните реформи“. По долги преговори,¹⁹⁸ на 16 и 17 јуни 1997 година, на состанокот на шефовите на држави и влади дојде до постигнување согласност околу прашања со еден минимален заеднички именител, вграден

¹⁹¹ Види: Corbett, R., From Conception to Ratification: The Treaty of Maastricht (Longman, 1993).

¹⁹² Чл. А од Договорот за ЕУ (членовите во овој Договор се означени со букви а не со бројки; првиот е чл. А, а последниот чл. С).

¹⁹³ Види го чл. Ј од Договорот.

¹⁹⁴ Види го чл. К од Договорот.

¹⁹⁵ Чл. 8(1) од Договорот за ЕЗ вели дека секое лице кое има државјанство на некоја од државите-членки истовремено е и граѓанин на Унијата.

¹⁹⁶ Види го чл. 8а (1) од Договорот за ЕЗ, кој на граѓаните им го дава правото да престојуваат на територија на држава-членка на која тие не се државјани.

¹⁹⁷ Види: Hartley, T.C., Federalism, Court and Legal System: The Emerging Constitution of European Community (1986), p.34.

¹⁹⁸ Преговорите во кои учествуваа 15 држави-членки, Европската комисија и набљудувачи од Парламентот, беа долги и сложени. Тие се одвиваа на три нивоа: лични претставници на министрите за надворешни работи кои се состануваа еднаш во неделата; министри за надворешни работи кои се состануваа еднаш во месецот и претседателите на влади кои се состануваа повеќепати заради решавање на некои спорни прашања.

во Договорот од Амстердам, кој стапи во сила на 1 мај 1999 година.¹⁹⁹ Имено, овој договор повеќе претставува консолидација отколку зголемување на моќта на Унијата. Истовремено, негова цел е и подготвување на Унијата за понатамошно проширување со вклучување на земјите од Централна и од Источна Европа, како и доближување на Унијата до граѓаните на Европа.²⁰⁰

Договорот од Амстердам, со своите главни насоки, придонесува за натамошно продлабочување на односите во ЕУ: заедничката надворешна и безбедносна политика со Високиот претставник, соработката во областа на правдата и на внатрешните работи, почната во Мастрихт, добива во интеграциона кохезија со вклучување на соработката во областа на правосудството во граѓански предмети на ЕЗ, се зголеми ефикасноста и моќта на дејствување на ЕУ, проширена е и областа на донесување одлуки со мнозинство гласови на Советот, а врз Парламентот се пренесени дополнителни легислативни овластувања.²⁰¹

Прашањата кои останаа нерешени со Договорот од Амстердам беа оставени за следната меѓувладина конференција која, пред сè, треба да се занимава со институционалните реформи и подготовката на ЕУ за идното проширување. Меѓутоа, во Ница се покажа дека со методите за доработка на Договорот на меѓувладина конференција не може да се одговори на предизвиците. Договорот од Ница е постигнат во декември 2000 година, во постапка со која претседаваше Франција, но се покажа дека стратешката сила на Европската политика е исцрпена.²⁰² Имено, пет дена шефовите на држави и влади преговараа речиси сто часа, а некои од клучните резултати беа: реформа на Комисијата²⁰³ и определување на тежината на гласовите на Советот на ЕУ,²⁰⁴ додека распределбата на местата во Европскиот парламент е

¹⁹⁹Види: Treaty of Amsterdam Amending the Treaty of European Union, The Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, Office for Official Publications of the European Communities, 1997.

²⁰⁰Мастрихтскиот договор го создаде европското државјанство, вклучувајќи ги и правата и обврските на граѓаните на земјите-членки. Меѓутоа, не нудеше многу во реалноста. Јавната реакција, изразена преку одржување референдум, јасно покажа дека граѓаните на Европа тешко ја прифаќаат како природна европската интеграција, без да се води поголема грижа за потребите, барањата, грижите, надежите и за критиките на самите граѓани.

²⁰¹Покрај идното право на коодлучување при избор на Комисијата, ова право на Парламентот е проширено со над 20 нови области.

²⁰²Види: The Treaty of Nice, Official Journal of the European Communities (2001/C 80/01).

²⁰³Од август 2005 година секоја земја ќе поставува само по еден член на Комисијата, односно поголемите земји-членки се откажуваат од вториот член на Комисијата.

²⁰⁴Одлуките донесени со мнозинство гласови се можни единствено во случај кога ќе се постигне мнозинство гласови на држави и на население.

приспособена на новосоздадените односи.²⁰⁵

Со прогласување на Повелбата за основните права и на Декларацијата за иднината, шефовите на државите и на владите во Ница го иницираа т.н. процес по Ница, во кој покрај институционалните прашања, вниманието ќе биде насочено и кон други прашања поврзани за натамошното функционирање на ЕУ.²⁰⁶ Меѓувладината конференција што ја подготви ревизијата на договорите усогласена од страна на Европскиот совет во Ница на 11 декември 2000 година, мораше да обезбеди одговор на едно суштествено прашање: на кој начин Европа може да функционира ефикасно кога бројот на земјите-членки речиси ќе се удвои? Предизвикот што стоеше пред меѓувладината конференција беше да се направат неколку мошне потребни подобрувања во институционалната рамка, во што докрај не се успеа.²⁰⁷

Се случи најголемото проширување на Унијата (процес што ќе продолжи и во иднина), со што Европа конечно успеа да ги сообрази историјата и географската поставеност. Во меѓувреме, нејзините лидери – кои внимателно го слушаат јавното мислење – ќе мора да донесат одлука до каде ќе се протегаат географските, политичките и културните граници на Унијата.²⁰⁸

До идејата за создавање устав на ЕУ, како и за формирање тело што ќе работи за реализација на оваа идеја, дојде во 2001 година, во време кога Шведска, а подоцна и Белгија, претседаваа со Советот на ЕУ. Телото, составено од 150 членови поделени во неколку групи, беше формирано во декември 2001 година на состанокот на Европскиот совет одржан во Лакен, а со работа започна неколку недели подоцна. Работата на телото траеше 17 месеци и резултираше

²⁰⁵Отворањето на процесот за јакнење на флексибилноста се одвива со забелешка дека тој не смее да се однесува на новите политички области, дека заедничките придобивки мора да се зачуваат и дека останува исклучена и одбранбената политика.

²⁰⁶Charter of Fundamental Rights of the European Union, Official Journal of the European Communities (2000/C 364/01).

²⁰⁷Office for Official Publications of the European Communities, Who is Who in European Union? What difference will the Treaty of Nice make? (European Commission, Luxembourg, 2001), p. 3.

²⁰⁸Процесот на европска интеграција денес има влијание врз целиот континент, а тој е дел од светот кој брзо и радикално се менува и на кој му треба нова форма на стабилност. На Европа влијаат превирањата на другите континенти, од односите со исламскиот свет, болестите и гладот во Африка, унилатералистичките тенденции во САД, динамичниот економски раст во Азија до глобалното преселување на индустриите и работните места. Европа не смее да се сосредоточи само на својот развој, таа мора целосно да се вклучи во глобализацијата. На Европската унија и претстои долг пат пред да може да каже дека говори во еден глас и дека е сигурен актер на сцената на глобалната политика и дипломатија.

со предлог-устав, кој на 18 јули 2003 година беше претставен пред јавноста.²⁰⁹

Уставот, што беше усвоен и беше предмет на ратификација од страна на 27 шефови на држави и влади во Рим во октомври 2004 година, се обиде да одговори на потребата за поедноставување на сегашните договори и за поголема транспарентност во системот на донесување одлуки во ЕУ.²¹⁰

Со овој договор се воведува институцијата претседател на ЕУ и шеф на дипломатијата.²¹¹ Во институционална смисла, со стапувањето во сила на Лисабонскиот договор, ЕУ е правно лице, која може да потпишува договори и да стане членка на меѓународните организации, што претставува напредок во однос на Договорот од Ница. Меѓу најзначајните измени е и воведувањето на правилата за двотретинско мнозинство за гласање во Советот на министрите.²¹² Овој систем на гласање, по интервенцијата на Полска, ќе се применува од 2014 година со период на транзиција до 2017 година. Новина претставува и одредбата 35, со која првпат се регулира постапката за истапување на држава-членка од ЕУ.²¹³

Денес, членките на ЕУ уживаат многу предности: слободен пазар со валута што ја олеснува и ја прави поефикасна трговијата, создавање милиони работни места, подобрени права на работниците, слободно движење на луѓе и почиста животна средина. Меѓутоа, првичните

²⁰⁹Draft Constitution for Europe, Presentation to Citizens (<http://europa.eu.int/futurum>); Treaty Establishing a Constitution for Europe, Official Journal of the European Union, C 310, Volume 47, 16.12.2004. (HTML/PDF).

²¹⁰И покрај тоа што поголемиот дел на земјите-членки го ратификуваа Договорот, тој беше одбиен во мај и во јуни 2005 година од страна на гласачите во Франција и во Холандија. По овие гласови „против“, Европскиот совет на Самитот, кој се одржа подоцна во јуни, објави период на размисли за иднината на Договорот за Уставот. Објавен во Службениот весник на Европските заедници на 10.3.2001 година. Но, по неуспехот на референдумот во Франција и во Холандија, стана јасно дека европскиот устав никогаш нема да стапи во сила, и покрај тоа што некои држави го ратификуваа. Речиси две години по референдумот во Франција и во Холандија траеше парализата, која во тоа време се нарекуваше „пауза за размислување“. Состојбата почна да се менува во почетокот на 2007 година кога претседателството со ЕУ го презеде Германија и кога канцеларот Ангела Меркел цврсто реши дека нешто мора да се направи со институционалните реформи, за што имаше силна поддршка од францускиот претседател Саркози. Имено, новиот реформски договор од Лисабон создаден е врз урнатините на европскиот устав, потпишан на 13 декември 2007 година, кој името го доби по местото на потпишувањето. Договорот стапи во сила на 1 декември 2009 година, една година подоцна од предвидениот рок. Види: Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, Official Journal of the European Union, Vil. 50 (2007/C 306/01)

²¹¹Европските лидери на Самитот решија прв претседател на ЕУ да биде белгискиот премиер Херман ван Ромпуј, а за нов шеф на дипломатијата, кој официјално ќе се нарекува висок претставник за надворешни работи и безбедност (функција која ќе ја спои веќе постојната со исто име како и работата на комесарот за надворешни работи), избрана е Англичанката Кетрин Ештон.

²¹²Попрецизно, одлука може да се донесе само доколку за неа се изјаснат 55% од земјите-членки, кои истовремено претставуваат 66% од вкупниот број на населението на ЕУ.

²¹³Со оглед на фактот што за влегување во ЕУ неопходно е потпишување на Договорот за пристапување, истапувањето ќе биде уредено со Договор за истапување.

правила беа создадени за многу помала ЕУ и ЕУ што не мораше да се соочи со глобалните предизвици, како што се климатските промени, глобалната рецесија или меѓународниот прекуграничен криминал. ЕУ има потенцијал и посветеност за решавање на овие проблеми, но тоа може да го направи само преку подобрување на начинот на кој функционира. Токму тоа е причината за донесување на Договорот од Лисабон.²¹⁴

Договорот од Лисабон, ја прави ЕУ подемократска, поефикасна и потранспарентна. Им овозможува на граѓаните и на парламентите поголем удел во она што се случува на европско ниво и преку него Европа има појасен, посилен глас во светот, истовремено штитејќи ги националните интереси. Овој договор овозможува нова граѓанска иницијатива со која со еден милион потписи можете да поднесете петиција до Европската комисија за промовирање нови политички предлози. Националните парламенти во секоја земја-членка ќе имаат поголема улога во разгледувањето на законите на ЕУ пред истите да бидат изгласани, со цел да се обезбеди дека ЕУ не ги преминува границите на овластувањата кога се работи за прашања што треба да се решаваат на национално или на локално ниво. Надлежностите на Европскиот парламент ќе бидат поголеми, овозможувајќи им на членовите на Парламентот, кои вие директно ги избирате, поголем глас за поширок опсег прашања.²¹⁵

Советот на Европа е формиран по Втората светска војна, во 1949 година.

Идејата тргнала од различни европски движења водени од единствената идеја за обединување на Европа. Во периодот од 7 до 10 мај 1948 година, организиран е Европски конгрес во Хаг, на кој учествувале претставници на 19 држави од Европа, кој го означува раѓањето на една модерна Европа, поставувајќи ги темелите на низа институционални структури. Конгресот повикал на обединување на Европа, на слобода на движење на луѓето, идеите и стоките, повелба за човековите права, Суд на правдата и Европски парламент.

Непосредна последица на Конгресот во Хаг е основањето на Советот на Европа, една година подоцна, од страна на десет држави: Белгија, Данска, Франција, Ирска, Италија, Луксембург, Норвешка, Обединетото Кралство, Холандија и Шведска, со потпишување на Статутот во

²¹⁴Потпишан на 13 02 2007, во сила од 01 12 2009.

²¹⁵Спротивно на претходниот Договор (Ница), Комисијата ќе биде составена од по еден комесар од секоја земја-членка

Лондон на 5 мај 1949 година.²¹⁶ Целта на Советот на Европа, како што е дадено во членот 1 од Статутот е: остварување блиско единство меѓу неговите членови, обезбедување општествен, економски и социјален напредок заради заштита и унапредување на идеалите и принципите врз кои почива западната цивилизација и демократија. Овие цели Советот ќе ги постигне по пат на размена на мислења и заеднички акции на економски, социјален, културен и научен план.

Истовремено, во согласност со членот 3 од Статутот, секоја држава-членка мора да ги прифати принципите за владеење на правото и за уживање на човековите права и фундаменталните слободи од страна на сите лица под нејзина јуриздикција.²¹⁷ Конвенцијата за човекови права и фундаментални слободи, која од самиот почеток претставуваше приоритетна задача за Советот на Европа, по само 18 месеци од потпишувањето на Статутот, на 4 ноември 1950 година, беше потпишана од страна на десетте држави-членки. Конвенцијата стапи во сила на 3 септември 1953 година.²¹⁸

Во својата Преамбула, Конвенцијата ги дава основните принципи:

„Основата на правдата и мирот во светот... најдобро се одржува преку ефективна политичка демократија, од една страна, и преку заедничко разбирање и почитување на човековите права од друга страна.

*Владите на европските држави кои имаат слични сфаќања и се одликуваат со заедничко наследство од политички традиции, идеали, слободи и владеење на правото... ги преземаат првите чекори за колективно спроведување на определени права наведени во Универзалната декларација “.*²¹⁹

Основните тела на Советот на Европа се Советодавното собрание и Комитетот на министри.²²⁰ Покрај овие тела, има и свој Секретаријат и повеќе комитети и комисии. Комитетот на министри е извршно тело, составено од министрите за надворешни работи на државите-членки. Одлуките ги усвојува едногласно, со двотретинско или просто мнозинство, во зависност од тоа на кое прашање се однесуваат. Тој донесува конвенции и договори,

²¹⁶ UNTS, Vol. 87, p.103; European Treaty Series (ETS) 1.

²¹⁷ Види: Gomien, D., Short Guide to the European Convention of Human Rights (Council of Europe, 1991), pp. 12–14.

²¹⁸ European Convention on Human Rights, UNTS, Vol. 213 (1955) 221–257; ETS 5.

²¹⁹ The European Convention on Human Rights, Collected Texts (Council of Europe, 1991), pp. 12–14.

²²⁰ Член 10 од Статутот.

задолжителни за државите-членки, а донесува и резолуции и препораки кои се однесуваат на владите на државите-членки, кои пак се должни да доставуваат извештаи до Комитетот, во однос на нивната имплементација. Тој е одговорен за финансиското работење на Советот на Европа и одлучува за сите прашања поврзани со внатрешната организација.²²¹

Советодавното собрание е сочинето од претставници на националните парламенти, кои од редовите на своите членови назначуваат определен број претставници, сразмерно на бројот на жителите и економската сила на државата-членка. Избраните членови за својата работа не одговараат ниту пред парламентот, ниту пред владата на својата држава. Собранието претставува тело за заседавање, консултации, слободно изнесување на ставови и сугестии, како и слободна трибина на која може да се расправа за проблемите од значење за европското единство и соработка, но нема ниту законодавна ниту извршна функција. Одлуките ги донесува со двотретинско мнозинство, усвојува незадолжителни препораки за Комитетот на министри и го избира Генералниот секретар и неговите заменици по предлог на Комитетот на министри.²²²

Со Конвенцијата за човекови права беа воспоставени три тела задолжени за нејзина примена и спроведување. Во согласност со делот II од Конвенцијата, тоа се: Европската комисија за човекови права,²²³ Европскиот суд за човекови права²²⁴ и Комитетот на министри, кој со Протоколот 11 ги губи судските ингеренции и единствено останува надлежен во однос на грижата за исполнување на обврските што произлегуваат од пресудите на судот во однос на државите на кои се однесуваат. Во согласност со новата постапка воспоставена со Протоколот 11, единствено надлежен и во постојано заседание да донесува одлуки за основаноста на барањето, е Судот за човекови права. Седиштето на Советот на Европа е во Стразбур.²²⁵

²²¹Член 13–15 од Статутот.

²²²Член 22 од Статутот.

²²³Воспоставена во 1954 година. Со Протоколот 11, кој стапи во сила 1998 година, надлежностите на Комисијата преминуваат на нововоспоставениот суд.

²²⁴Воспоставен во 1959, а новиот во 1998 година.

²²⁵Член 11 од Статутот. Види: Statute of the Council of Europe, UNTS, Vol. 87 (1949), pp. 103–129; ETS 1; Report of the Secretary General on the Activities of the Council of Europe (published annually since 1972); Roberstson, A. H., The Council of Europe, Its Structure, Functions and Achievements (2nd ed. 1961).

ГЛАВА 3. РЕГИОНАЛНИ ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

3.1 Историски развој на меѓународните организации во Југоисточна Европа

“Доколку гледајќи наназад, се обидеме да ги согледаме грешките направени после Првата светска војна, ќе признаеме дека најголемата ја направиле политичарите, како Европските, така и Американските, со тоа што потполно го немаат имплементирано Вилсоновиот план, туку го осакатиле. Неговата идеја била да малите народи добијат независност и слобода, но он точно воочил дека таа слобода и независност не можат да бидат сочувани доколку не се оствари и врска помеѓу државите, мали и големи, во рамките на една повисока заедница.”²²⁶

Конференцијата за стабилност, безбедност и соработка на државите на Југоисточна Европа (South East European Cooperation Process) претставуваше продолжение на министерските конференции на балканските држави на крајот на осумдесетите години.²²⁷

Со почетокот на кризата во поранешна Југославија, на почетокот на деведесетите години на минатиот век, постепено запираше активностите на балканската мултилатерална соработка, отпочнати со министерската конференција во Белград 1988 година. Третата конференција на министри за надворешни работи, која требало да се одржи во Софија во 1991 година, не е одржана. Бугарија во 1992 година предложила свикување на Меѓународен форум за Балканот, со цел оживување на регионалната соработка. Меѓутоа, ниту тој предлог, како ни предлогот на Романија од средината на август 1994 година, за одржување средба на министрите за надворешни работи на балканските држави, за јакнење на безбедноста и стабилноста, не можеле да се реализираат.²²⁸

²²⁶Š. Cvajg, Jučerašnji svet, Uspomene jednog Evropljanina, 1942.

²²⁷Името е сменето во текот на Романското претседателствување со ПСЈУЕ (1999–2000), види: Luciana-Alexandra Ghica, “Friendship Communities? The Politics on Regional Intergovernmental Cooperation in Central and Eastern Europe 1990–2007“, Central European University, Budapest, 2007, str. 214.

²²⁸Види: V. Tudor, “European projects of regional cooperation in the Balkans“, Eurobalkans, No. 15, Summer, 1994, str. 44.

Само со потпишувањето на Дејтонскиот договор (1995 година) и ублажување на ситуацијата во БиХ, се создаваат услови за реконструкција на локалната регионална соработка на Балканот - но сега под ново име на Конференцијата за стабилност, безбедност и соработка на земјите од Југоисточна Европа (КСБС), како и со новата учесниците. Оваа иницијатива беше лансирана во 1996 година, паралелно со некои други слични обиди, како што е Roіomon Process, инициран од ЕУ, или Иницијативата за соработка на земјите од Југоисточна Европа (SECI), поттикнати од САД. Меѓутоа, за разлика од овие две, КББС ја претставуваше автохтоната иницијатива на самите балкански земји, која се потпираше на претходното искуство на мултилатералната соработка на Балканот, од 1975 до 1991 година.

Процесот на соработка во Југоисточна Европа (ПСЈУЕ) започна во 1996 година со цел трансформација на Југоисточна Европа во регион на стабилност, безбедност и соработка во согласност со тековите за европска интеграција и преку промовирање на заеднички дијалог и соработка на сите нивоа и во сите области од заеднички интерес.²²⁹

Со ескалацијата на кризата во Косово и нападите на НАТО во тогашната СРЈ (април-јуни 1999 година), првичната соработка доаѓа во привремена криза. Со четвртата конференција на министрите за надворешни работи, со големо задоцнување во Букурешт (2 декември 1999 година), де факто исклучување на една од земјите што дотогаш во јуни 1999 година влезе), првичната соработка доаѓа во привремена криза.

Со четвртата конференција на министрите за надворешни работи, која беше одржана со големо задоцнување во Букурешт (2 декември 1999 година), де факто исклучување на една од земјите што дотогаш беше полноправен учесник во настаните во СР Југославија, така што Конференцијата стана заложник на ново влошување меѓународната ситуација на Балканот. СРЈ беше вратен на статус на активен учесник на ПСЈИЕ на неформален самит во Скопје (25

²²⁹Во работата на ПСЈЕ, како полноправни членови, учествуваат десетина земји: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Црна Гора, Грција, Хрватска, Северна Македонија, Молдавија, Романија, Србија, Словенија и Турција. Северна Македонија целосно се вклучи во активностите на ПСЈУЕ на Самитот во Скопје во октомври 2000 година.

октомври 2000 година), а во статус полн член на официјалниот самит во Скопје (23.02.2001).²³⁰

Основниот документ на ПСЈУЕ е Повелбата за добри соседски односи, стабилност, безбедност и соработка во Југоисточна Европа, усвоена во Букурешт во 2000 година. Повелбата беше изменета на Самитот на процесот на соработка во Загреб на 11 мај 2007 година со цел да се дефинира односот на ПСЈУЕ со Советот за регионална соработка.²³¹

На Самитот што се одржа во Загреб на 11 мај 2007 година беше донесена одлука за воспоставување на функционални врски помеѓу ПСЈУЕ и Советот за регионална соработка (СРС), при што ПСЈУЕ продолжи со улогата на форумот за политички дијалог и насочување на соработката на земјите учеснички, и Секретаријатот за СРС, со седиште во Сараево, стана оперативна поддршка на ПСЈУЕ.²³²

Иако кон крајот на осумдесетите и почетокот на деведесетите години на минатиот век, почетокот на воените конфликти во регионот на поранешна Југославија ја оневозможуваше организацијата на регионални состаноци меѓу државите од Југоисточна Европа, сепак некои исклучително важни мултилатерални иницијативи за регионална соработка беа иницирани во тој период, во кои покрај државите од Југоисточна Европа вклучуваа и поголем број на други учесници²³³: Централно Европската Иницијатива (ЦЕИ),²³⁴ Договорот за Слободна Трговија на Државите од Централна Европа (ЦЕФТА),²³⁵ Црноморската Иницијатива за Економска Соработка (БСЕК).²³⁶

²³⁰ Активностите на ПСЈУЕ се одржуваат на самитите на шефови на држави или влади, средби на МНР и на ниво на политички директори на земјите од МНР кои учествуваат во оваа иницијатива. Исто така, состаноците на тројката се одржуваат како постојано координативно тело, составено од сегашни, претходни и идни претседатели. Состаноците на ниво на ресорните министерства се одржуваат како што се бара со разгледување на одредени прашања од интерес за земјите-членки.

²³¹ Види <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/cei?lang=lat>.

²³² Ибид.

²³³ Ибид Сунпа. <http://www.mfa.gov.tr/regional-cooperation-in-south-eastern-europe-the-italian-perspective-.tr.mf>

²³⁴ Види <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/cei?lang=lat>.

²³⁵ Види, [http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4553&langTag=bs-BAandfile:///C:/Users/e.andreevska.SEEU/Downloads/Sporazum%20o%20slobodnoj%20trgovini%20CEFTA%20\(SICG%2018-2007\).pdf](http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4553&langTag=bs-BAandfile:///C:/Users/e.andreevska.SEEU/Downloads/Sporazum%20o%20slobodnoj%20trgovini%20CEFTA%20(SICG%2018-2007).pdf).

²³⁶ Uvalic Milica, Regional Cooperation in Southeastern Europe in "Southeast Europe and the Black Sea Studies" Vol.1, N.1. Summer 2000S

Втората група иницијативи беа формирани по завршувањето на војната во Босна и Херцеговина, главно насочени кон регионот на Југоисточна Европа: Конференцијата за Добрососедство, Стабилност, Безбедност и Соработка во Југоисточна Европа (ЦСБЕ), Процесот Ројамонт, Процесот за Соработка во Југоисточна Европа (СБЕЦП), Иницијатива за Соработка во Регионот на Југоисточна Европа (СЕРИ), ЕУ Регионалниот Пристап кон Пактот за Стабилност на Југоисточна Европа, Јадранско-Јонската Иницијатива (АИИ)²³⁷

Главни цели на формирањето на регионалните иницијативи се:

- подршка на државите од Југоисточна Европа во нивните евроатлански интеграции;
- подршка во економските и политичките реформи во државите;
- унапредување на економскиот развој;
- јакнење на безбедноста и владеењето на правото;
- унапредување на меѓународна, регионална билатерална соработка;
- јакнење на институционалните капацитети на државите;
- активен однос во решавањето на проблемите и надминување на кризните состојби.²³⁸

Во регионот на Југоисточна Европа се активни повеќе меѓународни организации кои зависно од програмските определби и приоритети тие координираат и активно работат со државите од Југоисточна Европа во унапредување на политичките, економските и социјалните услови со цел јакнење на капацитетите на државите во нивните напори кон Евроатланските интегративни процеси.

3.2 Пакт за стабилност во Југоисточна Европа

Може да се смета дека Пактот за стабилност за Југоисточна Европа²³⁹ ја претставува третата генерација различни обиди за поттикнување на соработката на Балканот преку

²³⁷ Simona Mameli, Regional Cooperation in South Eastern Europe the Italian Perspective, <http://www.mfa.gov.tr/regional-cooperation-in-south-eastern-europe-the-italian-perspective-.tr.mfa>

²³⁸ Потребно е дека горенаведените цели се само дел од приоритетите кои регионалните иницијативи ги имаат во своите активности во Југоисточна Европа. Во нивниот пристап освен регионалниот аспект, секогаш се имаат во предвид и карактеристиките, односно специфичностите на секоја држава-членка на меѓународната организација.

конкретни регионални иницијативи и форуми и отвора патот за интеграција на овој прилично нестабилен регион во Европа.

Во "првата генерација", иницијативите потекнуваат од распаѓањето на Источниот блок и веднаш потоа (1989-1991), како што е Централно-европската иницијатива или Црноморската економска соработка. "Втората генерација" може да вклучи обиди за распаѓање на СФРЈ или решавање на кризата на територијата на поранешна Југославија (1995-1996): Процесот на соработка во Југоисточна Европа, започнат во Софија во 1996 година, роаминг процес инициран од ЕУ, и SECI, иницијатива инспирирана од САД. Сепак, сите овие обиди обезбедија само ограничени предлози и делумни решенија, кои не успеаја сериозно да влијаат на политичката и економската ситуација во регионот, ниту пак да спречат појава на нови кризи, како што се оние во Косово во периодот 1998-1999 година. Интересот на Пактот за стабилност лежи во фактот дека ова е една од ретките иницијативи на југоисток.²⁴⁰

На иницијатива на Европската унија, на 10 јуни 1999 година, во Келн беше усвоен Основачкиот документ на Пактот за стабилност за Југоисточна Европа, кој презеде повеќе од 40 земји и меѓународни организации за нивната обврска да обезбеди поддршка на земјите од регионот во нивните напори за промовирање на мирот, демократијата, почитувањето на човековите права и економскиот просперитет.²⁴¹ Основачки документ на Пактот за стабилност е Повелбата²⁴² која ја постави рамката за соработка на земјите од регионот на Југоисточна Европа.²⁴³ Стратешката цел на Пактот беше да ги приближи земјите од Југоисточна Европа поблиску до евроатланските структури и да ја зајакне регионалната соработка.

²³⁹Stability Pact for South Eastern Europe: <http://www.stabilitypact.org/>.

²⁴⁰Види <http://www.epus.rs/sr/publikacije/knjige/10-reg-inic-balkan.pdf>.

²⁴¹Тој доби политичка потврда за време на состанокот на врвот во Сараево на 30 јули 1999 година и оперативно беше оперативен со одржување регионален претседавач на 16 септември 1999 година.

²⁴²Достапна на: http://www.stabilitypact.org/include/subcat5_1.

²⁴³(Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, Унгарија, Македонија, Молдавија, Романија, Словенија и Турција и Србија и Црна Гора - тогашната СРЈ), земјите-членки на ЕУ, САД, Организацијата за безбедност и соработка во Европа - ОБСЕ, Советот на Европа - СоЕ, Обединетите нации - ОН, Организацијата на Северноатланскиот сојуз - НАТО, Западна Европска унија - ЗЕУ, Високиот комесаријат за бегалци на Обединетите нации - УНХЦР и Организацијата за економска соработка и развој - ОЕЦД), вклучувајќи и меѓународни финансиски институции (Меѓународниот монетарен фонд - ММФ, Светска банка - Светска банка, Европската инвестициона банка - ЕБОР) и регионални иницијативи (процес на Ројомонт, БСЕЦ, Централно-европска иницијатива - ЦЕИ, Иницијатива за соработка во Југоисточна Европа СЕКИ и Југоисточна Европа, соработка Процес - ПСИЕ)

Во организациски смисла, Пактот за стабилност се потпираше на специјалниот координатор назначен од страна на Европската унија по консултациите со учесниците на Пактот и беше потврден од страна на претседавачот на ОБСЕ. Работата на Пактот за стабилност беше спроведена преку политичкиот инструмент на Пактот - регионална маса, во која функционираа три работни клупи: работната маса I - демократизација и човекови права; работна биро II - економска реконструкција, соработка и развој; Табела III - Безбедност и одбрана, правда и внатрешни работи. Седиштето на Секретаријатот на Пактот за стабилност беше Брисел, Белгија.

Во 2008 година, Пактот за стабилност беше проширен и во Советот за регионална соработка.²⁴⁴

Пактот за стабилност работел во форма на Регионална табла за Југоисточна Европа, која давала насоки и во исто време имала улога на супервизорско тело²⁴⁵ Дополнително, има работни групи во кои се одржале разговори за прашања од мултилатерален интерес, со цел да се донесат аранжмани и договори за решавање на спорните прашањата; идентификување проекти кои ќе го олеснат склучувањето на договорот и ќе го поттикнат развојот во одредени области.

Формирани се три посебни работни маси поврзани со:

- демократизација и човекови права²⁴⁶
- економска реконструкција, развој и соработка²⁴⁷
- безбедносни прашања - внатрешни и надворешни²⁴⁸

Европа претставуваше "репер тест" во напорите на меѓународната заедница, односно, на прво место на ЕУ, а потоа и на САД, преку конкретни меѓународни механизми, да влијае на стабилизирањето на состојбите на територијата на поранешна Југославија и на поширокиот Балкан, како и на нејзиниот развој и постепената европска интеграција.

²⁴⁴ Види <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4772&langTag=bs-BA>.

²⁴⁵ Документите од сите средби на Регионалната столица на: <http://www.stabilitypact.org/rt/>.

²⁴⁶ Првиот претседавач беше Макс Ван дер Штул, Високиот комесар за малцински права во ОБСЕ, (1) проследено со П. Румелиотис, поранешен координатор за процесот Ројмон; првиот состанок се одржа во Женева, 18 октомври 1999 година.

²⁴⁷ Со која претседава Ф. Саккомани, директор на Централната банка на Италија, првиот состанок се одржа во Бари на 8 октомври 1999 година.

²⁴⁸ Со кој претседаваше првично Ј. Елиасон, државен секретар на Шведска, првиот состанок се одржа во Осло, 14 октомври 1999 година.

По иницијалните стратегиски грешки во управувањето со југословенската криза, направени во периодот 1991-1992 година се покажа дека ЕУ немала доволно инструменти за да дејствува во кризна состојба, како и да ги реши наталожените структурни прашања на Југоисточна Европа, кои се продлабочувале со распадот на СФРЈ и војната.

Конференцијата на министри за надворешни работи на балканските земји (иницирана во 1988 година во Белград, реафирмирана во 1996 година во Софија), преку т.н. ROYOMOMIC, SECI или "регионалната политика" на ЕУ во Југоисточна Европа, далеку од тоа дека била во можност значително да влијае на текот на настаните или да ги пренасочи трендовите од конфронтација и деградација на суштинска соработка, интеграција и обновување на развојот. Во овој контекст, Пактот за стабилност за Југоисточна Европа претставуваше најамбициозен обид да го стори тоа. и за ангажираните ресурси (човечки, финансиски), на политичкото ниво на кое беше предводена и за сеопфатноста на иницијативата.²⁴⁹

3.3 Совет за регионална соработка

На состанокот на Регионалната табела на Пактот за стабилност за Југоисточна Европа во мај 2005 година во Софија започна процесот на разгледување на резултатите од Пактот и се одржа поширока дебата за идните насоки за регионална соработка во Југоисточна Европа во насока на формулирање на зајакнување на "регионалната сопственост".

Првичен документ беше изработен од специјална група на чело со амбасадорот на Финска. Русија чија задача беше да ги испита и оцени резултатите од Пактот и пошироката регионална соработка и да даде препораки за иден регионален аранжман.

По неколку рунди консултации со земјите од регионот, институциите на ЕУ, другите меѓународни организации и донатори, Процесот на соработка во Југоисточна Европа и други

²⁴⁹ Сепак, имаше многу пречки за Пактот за стабилност, од бирократизација и мешање на активностите и компетенциите со други, слични иницијативи, кон заморот на меѓународната заедница, а особено на донаторите. Помошта беше понекогаш делумно декларативна за поддршка, без суштина, како што веќе беше делумно декларативна поддршка, во отсуство на суштина, како што веќе се случи со Rojamon процесот. На страната на земјите што добиваат помош на Балканот, постои опасност од неисполнети очекувања и, во тој поглед, нова фрустрација или можноста целиот процес на сеопфатна регионална соработка да се намали на прашањето за финансиска помош.

важни фактори, извештајот беше објавен на 6 март 2006 година, пред неформалниот состанок на Советот на ЕУ во Салзбург.²⁵⁰

Со формирањето на Совет за регионална соработка (СРС) во февруари 2008 година, со заедничка Декларација беше формирана и "структурата" на регионалната соработка во ЈИЕ. СРС е функционално поврзана со Процесот за соработка во Југоисточна Европа и претставува нејзина институционална и логистичка поддршка, преку работата на Секретаријатот на СРС и генералниот секретар. Покрај тоа, Процесот на соработка во ЈИЕ се фокусира на политички и СРС за секторската соработка во регионот.²⁵¹

Секретаријатот за СРС има канцеларија за врски на ЕУ во Брисел. Оперативното тело е Комитетот на СРС (Одборот на СРС), е составен од национални координатори и институции финансирани од Секретаријатот за СРС. Комитетот на СРС се состанува три пати годишно.

Главните задачи на СРС се: развивање регионална соработка преку шест приоритетни области (економски и социјален развој, енергија и инфраструктура, судство и внатрешни работи, безбедност, градење на капацитет на човечки ресурси, парламентарна соработка) и идентификација на проекти од заеднички интерес за земјите од регионот и нивната поврзаност со плановите од Комисијата на ЕУ, особено во програмирањето на повеќе-корисничката компонента на Инструментот за претпристапна помош (ИПА) како главна рамка за функционирање на СРС.²⁵²

Приоритети на СРС се:

- Економски развој - регионална трговија и домашни и странски инвестиции, особено мултилатералниот договор за слободна трговија ЦЕФТА;

²⁵⁰ Види: <http://www.epus.rs/sr/publikacije/knjige/10-reg-inic-balkan.pdf>.

²⁵¹ Учесници на СРС се: 12 земји кои учествуваат во Процесот на соработка во ЈИЕ (Албанија, БиХ, Бугарија, Грција, Хрватска, Словенија, ПЈР Македонија, Молдавија, Романија, Србија, Турција и Црна Гора), Косово¹, Тројката на ЕУ (Секретаријат на Советот на ЕУ, ЕК, претседавачката земја на ЕУ), како и земји и институции кои преку активни донации и поддршка активно го поддржуваат процесот на регионална соработка во ЈИЕ (вкупно 46 учесници). Седиштето на Секретаријатот е во Сараево. Генералниот секретар на Советот за регионална соработка е г. Горан Свилановиќ.

²⁵² Види: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/rcc?lang=cyr>.

- Инфраструктура и енергетско-транспортна инфраструктура со фокус на главните коридори во Југоисточна Европа, енергијата (вклучувајќи гас), воздушниот простор, заштитата на животната средина, електронската Југоисточна Европа;
- Судство и внатрешни работи - особено борбата против организираниот криминал и корупцијата, вклучувајќи ја и поддршката за зајакнување на врската помеѓу СЕКИ Регионалниот центар за борба против прекуграничниот криминал (Букурешт) и Европол;
- Соработка во безбедносниот сектор - конверзија на одбраната и реформа на безбедносниот сектор;
- Зајакнување на човечките ресурси - поддршка за реформи и вклучување во европските текови во областа на образованието и научно-технолошките истражувања;
- Парламентарна соработка.²⁵³

По двегодишна работа, може да се каже дека Советот за регионална соработка се позиционира како важен претставник на регионот на поширока европска и меѓународна сцена и дека има направено многу во програмската, функционална и тематска консолидација на регионалната соработка во Југоисточна Европа. Тоа не беше лесна задача во сложена политичка и економска ситуација поради светската економска криза, декларацијата за независноста на Косово и влошувањето на билатералните односи на неколку држави, внатрешните проблеми на ЕУ и нејзините членки, што го намали расположението за понатамошно проширување на ЕУ.²⁵⁴

3.4 Центар за соработка на службите за спроведување на законите во Југоисточна Европа СЕЛЕК (SELEC)

Центарот за соработка на службите за спроведување на законите во Југоисточна Европа преставува прва организација присутна во регионот на Југоисточна Европа за практична соработка на службите за спроведување на законите од областа на внатрешните работи и царината во сузбивање на прекуграничниот криминал. СЕЛЕК е формиран со

²⁵³Ибид.

²⁵⁴Ибид.

потпишувањето и ратификувањето на Договорот за соработка во спречувањето и сузбивањето на прекуграничниот криминал во Букурешт, на 26 Мај 1999 год.²⁵⁵

Според Конвенцијата за формирањето, главни цели на СЕЛЕК се:

- да дава поддршка на истрагите и активности за превенција на криминалот во земјите-членки и во согласност со оваа Конвенција
- да се олесни размената на информации, криминалистичко разузнавање и барањата за оперативна помош
- да ги извести и информира Националните фокусни точки на земјите-членки на врски меѓу осомничените, криминалците или кривични дела поврзани со СЕЛЕК мандатот
- да собира, средува, анализира, обработува и дистрибуира информации и криминалистичко разузнавање
- да им обезбеди на стратешка анализа и да се произведе проценка на заканите во врска со целите на СЕЛЕК
- да се воспостави функционирање и одржување во компјутерски информатички систем
- да дејствува како депозитар на добра практика за методите за спроведување на законот и техники и да ги промовира истите преку мултинационалните обуки и конференции во корист на земјите-членки
- да преземе други работи во согласност со целта на оваа Конвенција, по одлуката на Советот²⁵⁶

Потребно е да се истакне дека СЕЛЕК за прв пат го овозможи директното присуството и заедничката координација на службите за сузбивање на прекуграничниот криминал од следните држави: Република Албанија, Босна и Херцеговина, Република Бугарија, Република Хрватска, Република Македонија, Република Грција, Унгарија, Молдавија, Црна Гора, Романија, Република Србија и Република Турција.

²⁵⁵ CONVENTION OF THE SOUTHEAST EUROPEAN LAW ENFORCEMENT CENTER,
str.2<http://www.selec.org/p521/Convention+of+the+Southeast+European+Law+Enforcement+Center+%28SELEC%29>

²⁵⁶ CONVENTION OF THE SOUTHEAST EUROPEAN LAW ENFORCEMENT CENTER,
str.2<http://www.selec.org/p521/Convention+of+the+Southeast+European+Law+Enforcement+Center+%28SELEC%29>

Исто така од посебно значење е фактот дека во периодот на формирањето на СЕЛЕК во 1999 год. како полноправни членки беа државите членки на Европска Унија: Република Грција и Унгарија.

Држави набљудувачи во СЕЛЕК се: Република Австрија, Кралството Белгија, Република Чешка, Република Франција, Грузија, Сојузна Република Германија, Израел, Јапонија, Холандија, Кралството Шпанија, Република Словачка, Украина, Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска²⁵⁷

СЕЛЕК соработува и со државни и меѓународни организации или тела кои имат интерес за соработка со службите за спроведување на законите во Југоисточна Европа и кои се подготвени да:

- изразат подготвеност за соработка со СЕЛЕК
- обезбедат поддршка на СЕЛЕК вклучувајќи и финансиска поддршка
- изразат своја подготвеност да потпишат формален договор со СЕЛЕК

Со овој договор за соработка се уредуваат, меѓу другото, соодветно прописите за заштита на СЕЛЕК и оперативниот партнер. Откако нацрт-текстот на договорот за соработка е одобрен од страна на Советот на СЕЛЕК, тоа треба да биде потпишан од страна на генералниот директор во име на СЕЛЕК²⁵⁸.

Оперативните партнери имаат право да учествуваат во оперативните активности и размена на лични податоци или информации²⁵⁹. Оперативните партнери ќе ја уживаат привилегијата да присуствуваат на состаноците Работната група и сите други состаноци, тренинзи и семинари организирани од страна на СЕЛЕК. Тие можат да бидат вклучени во размената на информации и други активности и и да имаат директна корист преку нивната соработка со Центарот.²⁶⁰

Значењето на СЕЛЕК центарот за државите од регионот на Југоисточна Европа не е само да се овозможи директна оперативна соработка на полициските и царинските служби, но исто така

²⁵⁷ Ибид.

²⁵⁸ http://www.selec.org/m122/Observer_Countries

²⁵⁹ Види: http://www.selec.org/m123/Operational_Partners

²⁶⁰ Ибид.

и на останатите организации кои имаат свои активности или интерес за спечување или сузбивање на прекуграничниот криминал.

Меѓународни организации кои имаат статус на оперативни партнери на СЕЛЕК се: ИОМ - Меѓународната организација за миграција²⁶¹; EUBAM - Мисијата на Европската унија за гранична помош за Молдавија и Украина²⁶²; UNODC - Канцеларијата на ОН за дрога и криминал²⁶³; UNMIK - Обединети Нации Привремена административна мисија во Косово²⁶⁴; WCO - Светската царинска организација.²⁶⁵

Посебно треба да се напомене фактот дека во рамките на СЕЛЕК Центарот е организирана и функционира SEEPAG, како советничка група на јавни обвинители од државите во Југоисточна Европа. Советничката група на обвинители од државите од Југоисточна Европа е меѓународен механизам на судската соработка, формирана од страна на земјите од регионот на Југоисточна Европа со намера за олеснување на судската соработка во значајни истраги и случаи на прекуграничниот криминал.

Оваа иницијатива признава дека со оглед на фактот дека прекуграничниот криминал ги надминува националните граници, така и стратегијата за борба против прекуграничниот криминал мора да има регионален карактер како и национална димензија. Преку подобрување на можностите за меѓусебна правна помош, целта на SEEPAG е значително да се зголеми капацитетот на државите за да се спречат, истражат и судски процесуираат случаите на сериозен прекуграничен криминал.²⁶⁶

Улогата на SEEPAG, вклучува два тесно поврзани, но концептуално различни функции. Прво, SEEPAG е мрежа на искусни обвинители кои им помагаат на SELEC во оперативните работи да се олесни, во најголема можна мера, брза размена на информации и докази во прекуграничниот истраги. Со поврзување заедно мрежа на искусни обвинители, SEEPAG има за цел да пополни критичен јаз во регионот преку промоција на навремена размена на

²⁶¹ Види: <https://www.iom.int/>

²⁶² Види: www.eubam.org

²⁶³ Види: www.unodc.org

²⁶⁴ Види: www.unmikonline.org; www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik.

²⁶⁵ Види: http://www.selec.org/p229/International_Organizations

²⁶⁶ Види: <http://www.seepag.info/index.php?section=about&id=1>

информации и докази, без разлика дали преку правилното извршување на барањата за заемна правна помош, или преку неформални канали за размена на информации²⁶⁷

Втората функција на SEEPAG, е да обезбеди насоки, помош, и повратни информации за носителите на законите во регионот, за прашања во областа на правдата и спроведувањето на законите. Преку користење на знаењата и конкретните оперативни искуства на кривични обвинители, SEEPAG обезбедува врска меѓу концептуалната рамка на законите и нивното влијание на оперативно ниво. Со комбинирање на правни вештини и функционално искуство на обвинителите, SEEPAG помага во создавањето и хармонизација на законите и регионални договори со цел борба против организираниот криминал. Но SEEPAG, исто така може да обезбеди насоки и мислења за разни правни прашања кои се јавуваат во контекст на регионалната соработка и за правни работи²⁶⁸

Со вршење на овие функции, SEEPAG, ќе ја зајакне соработката и координацијата меѓу националните истражните органи и органите овозможувајќи им на сите служби за спроведување на законите да дејствуваат поефикасно, индивидуално и колективно, кога се занимаваат со истражување на меѓународен криминал и уште поважно, да ги изведе криминалците пред лицето на правдата што е можно побрзо.²⁶⁹

Значењето на SELEC Центарот за регионалното поврзување на службите за спроведување на законите во Југоисточна Европа може да се види и преку начинот на организација и функционирање:

- Совет на SELEC: кој преставува највисок орган на преставување и одлучување за сите стратешки прашања од организацијата и работењето на SELEC Центарот
- Секретаријат на SELEC, лоциран во Букурешт, Романија
- Офицери за Врска кои ги преставуваат полициските и царинските служби на државите-членки на SELEC како и државите постојани посматрачи на SELEC

²⁶⁷Ибид.

²⁶⁸Ибид.

²⁶⁹Ибид.

- Национални Фокусни Точки-лоцирани во секоја држава, како канцеларии на национално ниво за координација и комуникација за сите активности на SELEC на секоја држава членка
- SELEC Работни Групи: тимови на експерти кои ја преставуваат секоја држава специјализирани за сузбивање најсериозните видови на прекуграничен криминал: тероризам, недозолена трговија со дрога, трговија со луѓе и нелегална миграција, украдени возила, недозволена трговија и царински измами, финансиски и компјутерски криминал, безбедноста на контејнерскиот сообраќај, дела против животната средина.

Активностите на SELEC се пример како работата на меѓународна организација во Југоисточна Европа може позитивно да влијае на јакнењето на капацитетите на специјализираните служби и воопшто на соработката на државите на билатерална основа, регионално, но исто така и во меѓународни рамки.

Како практичен пример е координирањето на работата на SELEC Работните Групи. Секоја Работна Група е координирана од држава - членка на SELEC, додека остататите држави, земји посматрачи и надворешни организации учествуваат во работата и помагањето на Работните Групи.

3.5 Централноевропска иницијатива ЦЕИ

Централноевропската иницијатива веќе долго време претставуваше единствена комплетна структура во серијата мултилатерални иницијативи, меѓу балканските земји. Денес таа има осумнаесет членови.

Иницијативата беше формирана по бранот регионални форуми кон крајот на осумдесеттите години (прво како *Quadrilateral*), на состанокот на министрите за надворешни работи на Италија, СФРЈ, Унгарија и Австрија, што се одржа на 11 ноември 1989 година во Будимпешта. Форумот беше креиран по иницијатива на Италија, која преку оваа форма на вмрежување виде начин да го обезбеди своето влијание во одредени земји од Централна и Источна Европа како противтежа за германската "сфера на интерес".²⁷⁰ Тоа беше првата субрегионална

²⁷⁰ Од 1989 године до 2000. година, во рамките на ЦЕИ одржани се 11 средби на ниво на шефови на влади (редовно секоја година) и 16 средби на министри на надворешни работи.

иницијатива која ги опфати земјите од Западна Европа и Источна Европа, вклучувајќи ги и членките на ЕУ и неутралните земји. Целта на иницијативата првично беше "олеснување на транзицијата на Унгарија и СФРЈ во европските политички и економски структури"²⁷¹. Подоцна оваа цел беше проширена и на сите други членови на ЦЕИ од Централна и Источна Европа.²⁷²

Области на поддршка кои ЦЕИ ги нуди на земјите членки се:

- а) Реформата на јавната администрација (вклучувајќи градење на институциите и правното асquis, управување со јавните финансии, децентрализација на владата, статистика, е-влада);
- б) Економска и развојна политика/планирање;
- в) Конкурентност во областа на туризмот,(услуги, деловна инфраструктура,);
- г) Индустрија (приватизација, деловни и други услуги);
- д) Урбан развој и управување;
- ѓ) Наука и истражување;
- е) Енергија;
- ж) Животна средина и климатски промени (Заштита на животната средина, транспорт и складирање);
- з) Човечки ресурси и социјален развој и Образование;
- с) Земјоделство и рурален развој;
- и) Медиуми, Граѓанско општество;
- ј) Меѓународна соработка.²⁷³

Седиштето на Секретаријатот на ЦЕИ е во Трст. Генералниот секретар на ЦЕИ е Роберто Антонионе (Р. Италија), кој ја презеде функцијата во јануари 2019 година. ЦЕИ функционира според ротирачкиот едногодишен систем на претседателствување (од 1 јануари до 31 декември). Р. Србија претседаваше со ЦЕИ во 2011 година. Во текот на 2019 година, со ЦЕИ претседава Р. Италија, со што ќе се одбележи 30-годишнината на оваа Европска иницијатива. Заедно со Претседавачот и Секретаријатот, важна улога во функционирањето на ЦЕИ е и Тројката, која ја сочинуваат актуелниот претседавач со ЦЕИ, претходниот и идниот

²⁷¹ Central European Initiative, CEI Centre, Trieste, April 1997, str. 2–3. D. Petrović, "Centralnoevropska inicijativa - nastanak Pentagonale i Heksagonale", *Međunarodna politika*, No. 1004, 1. 5. 1992, str. 23–25.

²⁷² Ибид. Супра 208.

²⁷³ Види <https://vodic.gradjanske.org/donator/centralno-evropska-inicijativa-cei/>.

претседавач но, по правило, функционира како проширена Тројка затоа што ја вклучува Р. Италија како постојан член на Тројката поради нејзината посебна улога во ЦЕИ.²⁷⁴

Во ЦЕИ се одржуваат редовни самити на ЦЕИ, состаноци на министри за надворешни работи, стручни состаноци итн. Важна улога во функционирањето на ЦЕИ исто така се состаноците на Националните координатори кои се одржуваат многу пати годишно. Активностите во парламентарната димензија на ЦЕИ се спроведуваат преку спроведување на состаноците на Парламентарното собрание на ЦЕИ, Парламентарниот комитет и Генералните комитети (за политички и внатрешни работи, за економски прашања и за културни прашања).²⁷⁵ Стратешката цел на ЦЕИ е: "Регионална соработка за европска интеграција".

Фактот што ЦЕИ се состои од две групи земји - земјите-членки на ЕУ и земјите кои не се членки на ЦЕИ - значително придонесува за забрзување на процесот на интеграција на земјите-членки на ЦЕИ кои не се членки на ЕУ, а истите превземаат напори за пристапување кон унијата. Развојот на квалитетна и функционална проектно-ориентирана соработка поттикнува побрзо усвојување на стандардите на ЕУ и создава предуслови за целосна интеграција во ЕУ.²⁷⁶

Централноевропската иницијатива е еден од поуспешните примери во низата на регионални иницијативи и мултилатерални форуми во кои се вклучени земјите од Југоисточна Европа. Забележливо е дека во последните години (по 2004-2007 година) ЦЕИ се обиде да ја "намали"

²⁷⁴ЦЕИ, за разлика од повеќето други регионални иницијативи, има сопствено финансирање за кофинансирање на проекти за соработка. Освен редовните годишни придонеси на земјите-членки, активностите на ЦЕИ се финансираат и од специјалниот ЦЕИ-фонд на Европската банка за обнова и развој (ЕБРД), финансиран од Р. Италија во износ од околу 2 милиони евра годишно, како и други донации од Република Италија и порано Р. Австрија, како и повремени помали донации од други членови на ЦЕИ (за програмата за размена на знаења).

²⁷⁵За време на претседателствувањето со ЦЕИ, оваа регионална иницијатива доби статус на набљудувач во Генералното собрание на ОН, што значително го подобри својот севкупен углед и улогата на факторите за интеграција и стабилизација во регионот и пошироко. Резолуциите за соработка меѓу ЦЕИ и ОН се донесуваат на секои две години, во согласност со вообичаеното темпо на двогодишните состаноци на ООН и регионалните организации со статус на набљудувач во Генералното собрание на ОН.

²⁷⁶Еден од главните приоритети на ЦЕИ е соработката со Европската унија, со цел зајакнување на процесот на европска интеграција на целиот регион. Активностите на СЕП се главно фокусирани на имплементација на конкретни проекти за соработка во регионот. Тие се спроведуваат врз основа на Акциониот план на ЦЕИ за период од две години. Фокусните точки ЦЕИ (експерти од земјите-членки на ЦЕИ) играат клучна улога во изборот на проекти со висок квалитет. Види: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/cei?lang=lat>.

својата улога на одреден начин и да ја усогласи со релативно мали средства. Ова "стеснување" е првенствено насочено кон намалување на "политичката компонента" во декларациите и состаноците на ЦЕИ, од една страна, како и во напорите да се направи форумот "ориентиран кон проекти" без исцрпеност во формирањето на бројни групи и тела за соработка. ЦЕИ се обидуваа да го искористи бројот на членови подеднакво поделени меѓу нив и членките на ЕУ (девет со девет) како предност што ќе му овозможи на форумот да игра улога на подготвителен форум за членство во ЕУ или институција која може да ги надмине новите поделби во Европа.

Глава 4 РЕГИОНАЛНИ ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ ВО СРЕДНИОТ ИСТОК

4.1. Историски пресек на регионалните организации

По завршување на Втората Светска Војна, во западниот свет се формираа повеќе меѓународни организации чија цел беше одржување на светскиот мир, спречување на нови конфликти, економски, културен и технолошки напредок на земјите од западниот свет. Во исто време, пред крајот на војната, во регионот на Средниот Исток се појави потребата од пошироко регионално поврзување и обединување на земјите од Арапскиот свет, со цел формирање на единствена арапска нација. Гледано од денешна перспектива, ова поврзување се должи на напорите на арапските земји за либерализација на нивните економии и нивната поврзаност со глобалниот пазар.

Пред "нафтениот бум" кој започнал во 1969/1970 (во 1973 е потврден развојот, не само почетокот), последен пат кога Голфскиот залив бил блиску до центарот на светската сцена било околу 1515. Тогаш Португалците, кои биле во врвот на својата сила, успеале да придобијат кривка супериорност над Сафавинд Персијанците и Отоманските Турци, две династии кои ентузијастички ги градееле нивните спротиставени династии. Португалците никогаш не биле колонизатори во Арабија, нивна цел била да обезбедат безбеден премин на патот до Источните индиски терории. Тие се задржале во Голфскиот залив онолку долго колку што им било потребно да изградат неколку убави тврдини, за потоа да бидат протерани од Мускат, нивното последно Арапско упориште во средината на 17-тиот век²⁷⁷.

²⁷⁷ Liesl Graz, "The Turbulent Gulf, People, Politics and Power", I.B. Tauris & Co Ltd, 1990, Стр.4

Следните неколку векови биле обележани со племенски миграции. Кон 1700-тата година, Бахраин ја повратил делумно својата улога како комерцијален центар која ја имал во изминатите три илјади години. Негова најголема атракција биле изворите со слатка вода кои овозможувале да опстане како релативно успешна земјоделска заедница²⁷⁸.

Во 18-тиот век Кувајт исто така се издигнал од анонимност. Во 1764 година големиот германски патописец Карстен Нибур го опишал Кувајт како динамично рибарско гратче од 10,000 жители кои егзистирале од лов и трговија со бисери и поседувале околу 800 рибарски бродови.²⁷⁹ Во 1775 година Персијците ја освоиле Басра и во следните четири години земниот трговски пат од Константинопол до Индија поминувал западно од пристаништето преку Ал-Зобаир (Точно истиот пат бил користен за време на војната меѓу Иран и Ирак после бомбардирањето на Басра во 1982 година).²⁸⁰

Кувајт ја заменил Басра како трговски центар и за првпат требало да соработува и со Отоманците и со Британците. Британската Источно Индиска Компанија отворила мало преставништво во близина на Заливот, додека пак Отоманците почнале политички да ги ангажираат локаните шеици. Така започнала соработката со Турците која ќе прерасне во најцврста соработка во регионот на Заливот, кога тогашниот шеик му помогнал на гувернерот на Басра во една од наизменичните битки против локалните водачи, а регионот што го сочинува Кувајт денес, заземал посебен статус како Османлиски Вилает на Басра. Како знак на доверба турскиот гувернер Мидат Паша ви 1873 година ќе го награди Шеикот со турска титула и голема плантажа со урми покрај Шат ел Араб, практичен подарок затоа што во секој случај Кувајт морал да донесе свежа вода од таму за да ги дополни несоодветните локални бунари. Бродовите за пренесување вода функционирале до 1950 година кога првите фабрики за преработка на солената вода започнале со работа²⁸¹.

Соработката меѓу Османлиите и Кувајт била охрабрена од нивните заеднички стравувања од проширувањето на Вахабите. Вахабизмот е пуританско исламско реформистичко движење кое било основано во Нејд, кон средината на 18-тиот век, од страна на Мухамед Ибн Абд ал Вахаб, кој веднаш почнал да соработува со Емирот од Дирија, Мохамад ибн Сауд. Во текот на

²⁷⁸ Ибид. Стр 5

²⁷⁹ C.Neibuhr, "Entdeckung im Orient.Reise nach Arabien and andere Landen-1761-1767, Copenhagen, K. Moeller, 1773

²⁸⁰ Liesl Graz, "The Turbulent Gulf, People, Politics and Power", I.B. Tauris& Co Ltd, 1990, Стр.5, 271

²⁸¹ Ибид. стр. 5, 6

половина век, Вахабските групи ширеле терор во регионот на Заливот. На врвот на нивната експанзија, тие го контролирале целиот брег, освен Кувајт и Мускат (кој всушност и не е дел од Заливот) кои биле оставени на страна. Нивните најблиски сојузници биле Кавасим групите кои биле познати како господари на мала поморска империја околу Рас Ал Кајман, не далеку од теснецот Хормуз. Тие биле жестоки ривали на султанот од Оман.²⁸²

Во пресрет на 19-тиот век, расцепот помеѓу северозападниот и југоисточниот дел од Голфскиот залив станал очигледен. Откако општата спогодба за мир била донесена во 1820 година, јужните територии под контрола на шеиците или Пиратскиот Брег биле вклучени во системот на Британските протекторати, општо познат како Труцијален Оман, а потоа се' до 1971 година познати како Труцијални држави. И покрај тоа што Кувајт формално станал Британски протекторат после распаѓањето на Отоманската империја, тој не бил асимилиран на тоа ниво повторно. Саудиска Арабија останала комплетно надвор од системот.²⁸³

Во текот на 19-тиот век, главните шеици кои ги управувале териториите покрај брегот, потпишале серија на договори. Општ Договор за Мир во 1820 година, Конечен Поморски Договор во 1853 година (со кој Труцијалниот Брег добил име) и ексклузивни договори во 1892 година со кои Британците добиваат дискреционо право да управуваат со нивните надворешни односи. Териториите со кои владееле шеиците станале познати под името Труцијални држави.

Советот на Труцијалните држави во 1952 година започнал со организирање на полугодишни состаноци за да ги дискутираат административните прашања. Во јануари 1968 година, по најавата на Британската влада дека нејзините вооружени сили ќе бидат повлечени од Персискиот залив до крајот на 1971 година, Труцијалниот Оман и териториите управувани од шеиците на Катар и Бахреин, иницирале планови за формирање на конфедерација. Меѓутоа по тригодишни преговори, Катар и Бахреин одлучиле да станат самостојни држави, дедека поранешните Труцијални држави, со исклучок на Рас ел Кајман, во декември 1971 година најавиле формирање на Обединетите Арапски Емирати. Рас ел Кајман се приклучил на федерацијата во февруари 1982 година²⁸⁴.

Се' до почетокот на Првата светска војна, од практични причини, граници помеѓу овие територии не постоеле. Прв обид за легализација на овие територии е направен со

²⁸² Ибид. стр. 6

²⁸³ Ибид. Супра. стр. 6

²⁸⁴ Jill Ann Crystal J.E. Peterson, United Arab Emirates, Jun 2, 2019, <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates>

потпишување на Англо - Турската Конвенција во 1913 година. Ова не била лесна задача со оглед на тоа дека овие територии, од едно до друго племе, биле дефинирани во зависност од лојалноста на племенските водачи кон Шеикот, а не како граници утврдени на мапа. Границите пропишани со Конвенцијата од 1913 биле прецизно утврдени, но за жал оваа Конвенција никогаш не била ратификувана.

Турците и Британците по втор пат ќе се нафатат со исцртување на границите на овие територии две години подоцна, во 1915 година. Со договорот од Катиф официјално ќе биде признато постоењето на Вахабистичката држава во Арабија, а за возврат Емирот (иден Крал), Ибн Сауд се обврзал да ги почитува границите помеѓу неговата држава, Кувајт и другите Емирати од Заливот.²⁸⁵

Идејата за создавање на меѓудржавна “лига “помеѓу Арапските земји беше постојано емитувана и за време на Втората Светска Војна од страна на одделни влади во регионот (најмногу од страна на Ирачкиот Министер за надворешни работи Нури Саид) и Британското Министерство за надворешни работи. Овие планови почнаа да се разработуваат во последните две години од конфликтот, првенствено во име на желбата на Арапските земји да ги здружат силите против Европскиот Мандатен Систем (од Сирија до Либан и Палестина) и на обидот на Египет да добие поголема улога во регионалниот систем.

Првиот меѓуарапски состанок во септември 1944 година резултираше со усвојување на таканаречениот Александриски Протокол, кој ја постави основата за потпишување на Повелбата на Лигата на Арапските Држави во Каиро, во март 1945 година, од страна на владите на Сирија, Трансјордан, Ирак, Саудиска Арабија, Либан, Египет и Јемен.²⁸⁶

За да се согледаат околностите под кои Арапската лига е формирана, би било добро да се навратиме на Европскиот Мандатен Систем кој е формиран од страна на Лигата на Народите.

4.2. Европски Мандатен Систем

²⁸⁵ Liesl Graz, “The Turbulent Gulf, People, Politics and Power”, I.B.Tauris & Co Ltd, 1990, Стр.7, 271

²⁸⁶ Marco Pinfari. “Regional Organizations in the Middle East”, Oxford Handbooks Online, Sep. 2016
DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199935307.013.86, Стр.3

Мандат е овластување издадено од Лигата на народите на држава-членка да управува со поранешна Германска или Турска колонија. Таквата територија се нарекува Мандатна територија или Мандат. По поразот на Германија и Отоманска Турција во Првата Светска Војна, нивните Азиски и Африкански поседи, за кои се проценило дека сеуште не се подготвени да владеат сами, биле респоделени помеѓу победничките сојузнички сили со овластување на член 22 од Пактот на Лигата на Народите (сам по себе создаден од победничките сили).

Мандатниот систем бил компромис помеѓу желбата на Сојузниците да ги задржи поранешните Германски и Турски колонии, од една страна и нивната декларација пред примирјето (05 Ноември 1918 година) од друга страна, со која се изјавува дека присвојувањети на територии никогаш не била нивна цел во војната. Мандатите биле поделени во три групи врз основа на нивната локација и нивното ниво на политички и економски развој, за потоа да бидат доделени на индивидуалните земји членки на Здружените сили на победниците (Мандаторни сили или Мандатори).

Мандатите од групата А ги сочинуваат поранешните турски провинции Ирак, Сирија, Либан и Палестина. Овие територии се сметале како доволно напредни за да имаат привремена независност, иако тие остануваат да бидат предмет на административната контрола на Сојузничките сили се додека не бидат комплетно подготвени да опстојуваат самостојно. Ирак и Палестина, (вклучително и модерен Јордан и Израел), биле доделени на Велика Британија, додека пак турските управи во Сирија и Либан биле доделени на Франција. Сите Мандати од групата А ја оствариле својата целосна независност до крајот на 1949 година.

Мандатите од групата Б, составени од поранешните германски колонии во Африка, ги опфаќале деловите на Танганијка (дел од денешна Танзанија), делови од Тоголенд (денешен Того), Камерун и Руанда-Урунди. Здружените сили на Алијансата биле директно одговорни за управување со овие Мандати, но исто така биле предмет на одредени контроли со цел да се обезбеди заштита на правата на домородното население. Танганијка била доделена на управа на Велика Британија, а најголемиот дел од Камерун и Тоголенд на Франција, додека пак Руанда и Урунди (сегашен Бурунди) биле дадени под управа на Белгија.

Мандатите од групата В се состоеле од различни територии под претходна германска управа кои Мандаторите ги управувале како интегрален дел на своите територии. Југо-

западна Африка (сегашна Намибија) била доделена на Јужна Африка, Нова Гвинеја на Австралија, Западна Самоа (денешна Самоа), на Нов Зеланд, а островите на север од Екваторот во водите на западен Пацифик, на Јапонија.

Теоретски извршувањето на мандатите било надгледувано од страна на Комисијата на постојаните Мандати во рамки на Лигата на народите, меѓутоа, Комисијата немала вистинки инструменти со кои би ја спровела својата воља кон државите Мандатори. Мандантниот систем бил заменет со системот на Доверители на Обединетите нации во 1946 година.²⁸⁷

4.3 Пан-Арапски концепции за Арапските интеграции: Идеологијата на Пан-Арабизмот

Арапските интеграции за прв пат биле дискутирани во склоп на дискурсот на арапскиот национализам, паралелно со развојот на Арапските држави по завршување на Втората Светска војна. Арапската национална (Пан-арапска) идеологија позиционира дека мноштвото од Арапски држави преставува кохерентна историска и политичка национална заедница и дека оваа нација треба да биде реализирана преку унифицирана Арапска држава. Последователно на ова, Арапските националисти аргументирале дека Арапската нација е природна заедница која била вештачки поделена во неодржливи единки и дека политичкиот и економскиот развој единствено може да се постигне преку зближување, соработка и крајно обединување на тие држави.²⁸⁸

Пан-Арабизам е националистички поим за културно и политичко единство помеѓу Арапските земји. Неговите почетоци се наоѓаат во доцниот 19-ти и почетокот на 20-тиот век кога зголемената писменост доведе до културна и книжевна ренесанса меѓу Арапите на Блискиот исток. Ова придонесе за политичка агитација и доведе до независност на повеќето Арапски држави од Отоманската империја (1918) и од Европските сили (до средината на 20-тиот век). Важен настан беше формирањето на Ba'ath партијата во 1943 година која формира свои ограноци во неколку држави и станува владеечка партија во Сирија и Ирак. Друг важен

²⁸⁷ Editors of Encyclopedia Britannica; *Mandate, League of Nations*,
<https://www.britannica.com/topic/mandate-League-of-Nations>

²⁸⁸ Amer Mohsen, Gloria Latha, André Munro, Arab integration, Pan Arab Movement,
<https://www.britannica.com/topic/Arab-integration>

настан е формирањето на Арапската Лига во 1945 година. Најхаризматичен и најуспешен поборник на Пан-Арабизмот бил Египќанецот Гамал Абдел Насер.²⁸⁹

Во периодот помеѓу 1950 и 1970 година имаше повеќе обиди за обединување во унија на две или повеќе арапски држави. Поголемиот број на тие униии денес не постојат. Најпознат е напорот за формирање на Обединета Арапска Република, политичка унија помеѓу Египет и Сирија која опстојувала во периодот од 1958 до 1962 година.

Други обиди за обединување се забележени помеѓу Либија и Египет, Египет и Судан и Јордан и Ирак. Во доцните 1960-ти години идејата за Арапска унија преку политичко соединување беше полека напуштена како крајна цел и беа иницирани нови форми на Арапско регионално обединување. Ова вклучува воспоставување на институции за промовирање на меѓу-арапска трговија, културна размена, заеднички индустриски проекти, заеднички образовни програми и воена соработка.

Во прилог на тоа, Арапските држави потпишаа многу билатерални договори и формираа многу суб-регионални организации да ја овозможат ваквата трговска и политичка соработка. Најпознати меѓу нив се Советот за Соработка на Земјите од Голфскиот Залив, Арапската Магреб Заедница, Арапскиот Заеднички Пазар и Арапската Организација за Индустријализација.

Идејата позади овие проекти беше понатамошна економска и политичка интеграција во системот на постоечките Арапски држави, со надеж на достигнување на поголемо политичко влијание на меѓународната сцена и остварување на економските цели, кои самостојно арапските земји не би можеле да ги реализираат. Реториката на Пан- Арабизмот не беше комплетно одвоена од таквите обиди и многу од тие институции имаа зацртани цели за постигнување на повисок степен на зближување и усогласување меѓу различните Арапски држави, кои понатаму евентуално би го трасирале патот кон Арапското единство.

Другото објаснување на Арапската интеграција се разликува од традиционалниот Арапски националистички модел во неколку погледи:

- Прво, тој го препознава системот на арапските држави и дава поголемо значење на арапските држави во процесот на арапската интеграција, додека, ортодоксниот Пан-

²⁸⁹ The Editors of Encyclopaedia Britannica, Pan-Arabism, Ideology, <https://www.britannica.com/topic/Pan-Arabism>

Арапски гледа на овие субјекти како на легитимни, колонијални формации и како пречка на арапското зближување.

- Второ, овој поим се однесува на верувањето дека правецот кон постепено Арапско обединување се базира на институционална соработка која беше под големо влијание на искуствата на Европската Заедница и создавањето на заедничкиот Европски пазар. Од друга страна пак, ортодоксното националистичко видување оди во прилог на подиректен пристап кон Арапското единство инспирирано од Европските примери за национално обединување во доцниот 19 век (особено обединувањето меѓу Германија и Италија).
- Конечно, поновите поими за Арапските интеграции веруваат дека соработката е дизајнирана и релизирана на ниво на државни бирократии и дипломатски договори, додека пак арапската националистичка перспектива верува во промовирањето на арапската интеграција преку масовни движења и партиска политика.

И покрај големиот број на институции создадени да ја промовираат Арапската интеграција, самоодржувачките економски политики и политичките разлики го одржуваа минималното ниво на Арапската соработка и трговија. Трговските бариери ретко беа отстранувани и движењето на луѓето и стоката меѓу Арапските земји беше често ограничувано. Уште повеќе, војната во Персискиот Залив од 1990-1991 година создаде длабоки политички разлики помеѓу Арапските држави и го маргинализираше националниот дијалог. Засега меѓу-арапската регионална трговија останува како мал дел од севкупната трговска активност на Арапските земји.²⁹⁰

4.4 Арапска интеграција и глобализација: Арапска Лига

Во средината на 1990-тите години концептот за Арапска интеграција беше обновен во поинаков контекст. Бранот на еконската либерализација инициран од неколку арапски држави и подржан од меѓународните кредитни институции ги поттурнаа арапските економии да ги укинат трговските бариери и да ги либерализираат монетарните политики паралелно со овие промени во економското владеење, меѓународните агенции, особено Светската Банка

²⁹⁰ The Editors of the Encyclopedia Britannica; Pan-Arabism Ideology; <https://www.britannica.com/topic/Pan-Arabism>

и Програмата за Развој на Обединетите Нации поттикнаа за поголема регионална интеграција и трговија како чекор напред кон економската интеграција на глобално ниво.

Пазарниот ориентиран пристап гледа кон регионалните интеграции како неопходен елемент за создавање на трговски блокови кои ќе им овозможат на поединечните земји да влезат подобро подготвени и под подобри услови во глобалната економија. Наведувајќи ги искуствата на НАФТА (Северно Американски Договор за Слободна Трговија), АСЕАН (Асоциација на Југоисточни Азиски Земји) и МЕРЦОСУР (Заеднички пазар на Југот), поборниците на регионализацијата гледаат ги гледаат овие здруженија како корисни алатки за поттикнување на движењето на капиталот и трудот во регионите, што ќе доведе до намалување на сиромаштијата и изградба на меѓународни конкурентни институции.

Исто така, неколку регионални институции беа создадени за промовирање на трговијата помеѓу Арапските земји под надзор и поддршка на меѓународни агенции од кои најзначајна е Големата Арапска Слободна Трговска Зона (ГАФТА), која ги отстрани тарифите и царинските бариери меѓу арапските земји и беше промовирана како суштинска алатка која би ги подготвила Арапските држави за вклучување во Светската Трговска Организација и партнерството со Евро-Мед.²⁹¹

Арапската лига или поинаку наречена Лига на арапските држави е регионална организација на Арапските држави во Средниот исток, формирана на 22 март 1945 година во Каиро. Основачки земји членки биле: Египет, Сирија, Либан, Ирак, Трансјордан (сегашен Јордан), Саудиска Арабија и Јемен. (Пред обединувањето на Јемен, во периодот од 1967 г. до 1990 г. двете управи посебно настапувале). Останатите членки подоцна им се им се придружувале: Либија (1953 г.), Судан (1956 г.), Тунис (1958 г.), Мароко (1958 г.), Кувајт (1961 г.), Алжир (1962 г.), Бахреин, Оман, Катар и Обединетите Арапски Емирати (1971 г.), Мавританија (1973 г.), Сомалија (1974 г.), Палестинската Ослободителна Организација (ПЛО; 1976 г.), Цибути (1977 г.) и Коморос (1993 г.). Секоја членка имала по еден глас во Советот на лигата, а одлуките биле обврзувачки само за земјите членки кои гласале за истите.

²⁹¹ Amer Mohsen, Arab Integration And Globalization, SAGE Publications' Encyclopedia of Governance (2007), <https://www.britannica.com/topic/Arab-integration#ref1180937>

Цел на Лигата во 1945 година била да ги зајакне и координира политичките, културните, економските и социјалните програми на земјите членки и да посредува во спорови помеѓу нив самите или помеѓу членките и трета страна.

Потпишувањето на договорот за заедничка одбрана и економска соработка на 13 април 1950 г. ги обврзал членките за координација на одбранбените воени мерки.

Во раните години на постоењето Арапската Лига била главно концентрирана на економските, културните и социјалните програми. Во 1956 година бил одржан првиот конгрес на земјите произведувачи на нафта, а во 1964 г. е формирана Образовна, културна и научна организација на арапската лига. (ALECSO). Истата 1964 година и покрај противењето на Јордан, Лигата на Палестинската ослободителна организација (ПЛО) како претставник на сите Палестинци и доделила статус на набљудувач. Овој статус ќе прерасне во полноправно членство во 1976 година.

Политичките активности на Лигата се зголемуваат во времето на Махмуд Риад, третиот Генерален Секретар (1972-1979 г.). Лигата била нестабилна поради внатрешниот раздор во врска со одредени политички прашања, а особено прашањата кои се однесуваат на Израел и Палестина. По потпишувањето на Мировниот договор помеѓу Египет и Израел на 26 март 1979 г. останатите членки на Арапската лига едногласно изгласале да му се одземе членството на Египет, а седиштето на лигата од Каиро, да се премести во Тунис. Египет повторно се враќа во Лигата во 1989 година, а Каиро повторно станува седиште на лигата во 1990 година.

Ирачката инвазија на Кувајт во 1990 година и подоцнежното инволвирање на западните земји, а најмногу на САД (по барање на Саудиска Арабија) за ослободување на Кувајт од ирачкото присуство, допринесе за длабок раздор во Лигата. Саудиска Арабија, Египет, Сирија, Мароко, Катар, Бахреин, Кувајт, Обединетите Арапски Емирати, Либан, Џубути и Сомалија го одобриле присуството на странски трупи во Саудиска Арабија и сите, освен последните три држави имале некакво (минимално), воено присуство во војната.

Арапската лига била приморана да прифати одредени промени во арапскиот свет кога популарните протести, познати под името - Арапска пролет, избувнаа во неколку земји на Средниот Исток и Северна Африка, кон крајот на 2010 и почетокот на 2011 година.

Во март 2011 година, Арапската лига гласа во корист на одлуката за формирање на зона на забранети летови над Либија, со цел да ги заштити противниците на режимот на Муамер ал

Гадафи од воздушни напади на либијската војска. Зоната на забранети летови, допринела за поширока воена интервенција која придонесе Гадафи да се симне од власт во август истата година.

На почетокот на ноември, Арапската лига објавува дека е постигнат договор со владата на Сирија за крај на 10 месечната на крвава кампања против мирните цивилни протести. За помалку од две седмици, по добиените извештаи дека сиријските сили продолжиле со убивање на демонстрантите и покрај постигнатиот договор, Арапската лига гласа да се суспендира членството на Сирија во лигата.²⁹²

Арапската лига има долга историја на обиди да ја поттикне трговијата и економската соработка меѓу своите земји-членки, со неколку иницијативи преземени во 1950-тите и 1960-тите. Во 1981 година беше потпишан договор за олеснување и унапредување на меѓуарапската трговија, но со мал ефект.

Во февруари 1997 година, Лигата одлучи да создаде Арапска слободна трговска зона, исто така позната како Голема Арапска слободна трговска зона ГАФТА (или Панарапска зона на слободна трговија), до 2008 година. Ова ќе се постигне со 10% намалување на царинските давачки секоја година како и постепеното отстранување на трговските бариери. Осумнаесет од 22-те земји на Арапската лига го потпишаа овој договор, кој стапи на сила на 1 јануари 1998 година.

Во март 2001 година беше одлучено да се забрза процесот на либерализација, а на 1 јануари 2005 година беше спроведена елиминација на повеќето тарифи меѓу членовите на ГАФТА.

Седумнаесет земји членки на ГАФТА се: Алжир, Бахреин, Египет, Ирак, Кувајт, Либан, Либија, Мароко, Оман, Палестина, Катар, Саудиска Арабија, Судан, Сирија, Тунис, Обединетите Арапски Емирати и Јемен. Другите се во процес на приклучување.²⁹³

4.4.1 Арапска Магреб унија

²⁹² The Editors of the Encyclopedia Britannica, Arab League, <https://www.britannica.com/topic/Arab-League>

²⁹³ Види: <https://www.bilaterals.org/?-GAFTA->

Идејата за сојузот Магреб се појави пред независноста и се кристализираше на првата конференција на партиите од Магреб одржана во Тангир на 28-30 април 1958 година, во која беа вклучени претставници на Мароканската партија за независност, Туниската уставна партија и Алжирскиот народноослободителен фронт.

По независноста на земјите од северна Африка, имаше обиди за реализирање на идејата за соработка и интеграција на земјите од арапскиот Магреб, како што е воспоставувањето на Консултативниот комитет за Магреб во 1964 година заактивирање на економските врски меѓу земјите од арапскиот Магреб. Изјавата потпишана на островот Џерба меѓу Либија и Тунис во 1974 година и Договорот од Мостаганам меѓу Либија и Алжир, и Мавританија во 1983 година.

И, конечно, на состанокот на лидерите на арапскиот Магреб во градот Зералда во Алжир на 10/6/1988 година, и давањето на така наречената "Изјава Зералда", со која се покажа желбата на лидерите за основањето на Унијата на Магреб и формирањето на Комитет за контрола на средствата за постигнување на единството на арапскиот Магреб, кој се состана во Алжир на 13.07.1988 година. Унијата на арапски Магреб беше прогласена на 17/2/1989 во градот Маракеш. Таа беше потпишана од пет земји: Мароко, Алжир, Тунис, Либија и Мавританија.

Целите на Унијата биле во:

- зајакнување на братските врски кои ги обврзуваат членовите и нивните народи едни на други;
- постигнување на напредок и благосостојба на нивните заедници и одбрана на нивните права;
- придонес за одржување на мирот врз основа на правда и еднаквост меѓу државите;
- спроведување на заедничка политика во разни области;
- постепено промовирање на слободното движење на луѓето и слободното движење на производите и услугите.

Области на интерес во кои би се спроведувале поставените цели биле:

²⁹⁴<https://maghrebarabe.org>

-Меѓународна политика: постигнување на консензус меѓу земјите членки и воспоставување на блиска дипломатска соработка врз основа на дијалог.

-Одбрана: одржување на мирот и независноста на секоја земја-членка.

- Економија: постигнување на индустрискиот, земјоделскиот, комерцијалниот и социјалниот развој на земјите-членки и усвојување на потребните средства за таа цел, особено преку воспоставување заеднички проекти и подготовка на општи и квалитативни програми во овој поглед.

- Култура: Воспоставување на соработка насочена кон развивање на образованието на сите нивоа и зачувување на духовните и моралните вредности кои произлегуваат од толерантните учења на исламот, одржувањето на арапскиот национален идентитет и преземање на неопходните средства за постигнување на овие цели, размена на професори и студенти помеѓу земјите-членки.

Федерални органи на управа на Унијата

- Претседателски Совет на Унијата е највисокиот орган на Унијата во кој членуваат претседателите на државите членки, со ротирачко претседателство во траење од една година. Претседателството ги одржува своите редовни сесии секоја година и може да одржи вонредни сесии секогаш кога е потребно. Само Претседателскиот совет има моќ да донесува одлуки и тие мора да бидат донесени едногласно.
- Прв кабинет на претседатели на влади, е тело во кое членуваат премиерите или претседателите на владите на земјите членки, а се среќаваат по потреба.
- Совет на министри за надворешни работи кој го сочинуваат министрите и секретарот на Народниот комитет, во чија надлежност спаѓаат надворешните односи на земјите од Унијата. Советот е надлежен за:
 - Подготовка на состаноците на Претседателскиот совет на унијата;
 - Разгледавање на предлозите на Комитетот за следење и специјализираните министерски комитети и координирање на политиките и позициите во регионалните и меѓународните организации.
 - Проверка на сите прашања доделени на Претседателскиот совет.

- Советот на министри за надворешни работи одржува редовни седници и одржува посебни седници на покана од Претседателството или по барање на некој член. Состанокот може да се одржи само доколку на него присуствуваат сите членови.
- Комисија за следење на работата на Унијата, која е составена од членови, назначени од Советот на министри на матичните држави или од Генералниот народен комитет за следење на работите на Унијата. Оваа комисија треба да ги следи прашањата на унијата на интегриран начин со другите органи на Унијата и да работи во координација со другите тела, особено со Секретаријатот и специјализираните министерски комитети, со цел да се избегне дуплирање.

Комисијата за следење ќе дејствува како тело за следење на спроведувањето на одлуките на Унијата и како механизам за активирање на унитарно дејство. Комисијата ги презентира резултатите од својата работа до Советот на министрите за надворешни работи. Комисијата за следење на работа на Унијата, во соработка со Секретаријатот, ја развива работата на различните тела и дава динамичност во работата на Унијата. Комисијата за следење, во соработка со Секретаријатот, работи на развивање на работата на различните тела и давајќи им динамика на работата на Унијата.

Оваа комисија одржува периодични состаноци со Секретаријатот за да го процени постигнатиот напредок, да ги идентификува пречките и да предложи соодветни решенија.

- Посебни министерски комитети, кои работат во комисиии по прашања од областите на безбедност, економија и финансии, инфраструктура и комисија за развој на човештвото.

Федерални институции на Унијата

- Генерален Секретаријат

Со Генералниот Секретаријат претседава Генерален секретар назначен од Советот на претседатели за период од три години, со право на реизбор. Персоналот го назначува Генералниот секретар на Унијата врз основа на компетентност и лојалност кон целите на Унијата и правична распределба меѓу земјите-членки, во согласност со внатрешните прописи на Секретаријатот. Канцеларијата на Секретаријатот се наоѓа во Рабат, Мароко.

Задачи на Генералниот Секретаријат се:

- да ги спроведе одлуките на Претседателството на Арапската Магреб унија во координација со другите органи на Унијата;
- да придонесе за подготовка на извршните планови за програмата за работа на Унијата во соработка со Комитетот за следење;
- да подготвува истражувања и студии, да обезбедува на информации и документи и изразува специјализирано мислење, користејќи како приоритет и каде што е соодветно, квалификациите на Магреб;
- да подготвува периодични извештаи за напредокот постигнат во надградба на Унијата;
- да врши секретарска работа за Претседателскиот совет, Советот на министри за надворешни работи, Комитетот за следење и Специјалните министерски комитети во соработка со земјата домаќин;
- да ги зачува документите на Претседателството, Советот на министрите за надворешни работи, Комитетот за следење, Специјализираните министерски комитети, Советот на Сура, судството и секој официјален документ на Унијата, вклучувајќи ги и документите за ратификација на колективните договори склучени во рамките на Унијата;
- да работи на координација меѓу федералните агенции специјализирани во областите на информации и документација, со цел да се создаде напреден баланс на статистички и референтни информации за земјите-членки во различни сектори и аспекти на работата на федералните и да им се стават на располагање на практичарите;
- да ги поврзува со Секретаријатот на Лигата на арапските држави и Генералните секретаријати на арапските заедници за да се идентификуваат областите на соработка со цел да се промовира заедничка арапска акција и соработка со слични африкански групи и други меѓународни организации и групи во координација со органите на Унијата;
- да врши поврзување на здруженијата со невладините организации.

- Консултативен Совет

Овој совет поинаку наречен Шура Совет, претставува законодавно тело на Унијата. Советот брои 20 членови од секоја земја-членка на Унијата, кои се избираат од претставничките тела на земјите-членки или во согласност со соодветните правила на постапката на секоја држава. Претседателскиот совет го одобри зголемувањето на членството на Советот на триесет члена на својата шеста седница. Консултативниот Совет секоја година одржува редовна седница, а на барање на Претседателскиот совет се одржуваат специјални сесии.

Советот на Шура ќе го изрази своето мислење за прашањата што му ги упатува Претседателскиот совет. Исто така, ќе ги достави до Претседателскиот Советот сите препораки што ги смета за неопходни за да ја зајакне работата на Унијата и да ги постигне своите цели. Советот е составен од специјализирани министерски комитети.

- Судски совет

Советот е составен од двајца судии за секоја држава, назначени од државата, на период од шест години, од кои половината ќе бидат обновувани на секои три години. Судскиот совет избира еден од своите членови за една година. Судскиот совет е надлежен да расправа за споровите во врска со толкувањето и примената на договорите и конвенциите склучени во рамките на Унијата што ги упатува Претседателскиот совет или од државата-членка во спорот. Исто така, дава советодавни мислења за правните прашања што му ги презентира на Претседателскиот совет. Одредбите на Судската комисијата се обврзувачки и конечни.

- Академија на Науки на земјите членки на Унијата Магреб

Академијата има за цел да воспостави рамка за соработка помеѓу институциите за научни истражувања и да врши висока обука меѓу земјите на Унијата и слични институции во арапскиот свет и во странство. Исто така да спроведе политиката за научни и технолошки истражувања фокусирана на заедничките развојни аспекти меѓу земјите на Унијата, со оглед на достапните средства и можности. Да им овозможи на истражувачите во Унијата да учествуваат во развојот на науката, да ја апсорбираат технологијата и да ја употребуваат на влијателен начин во научните и техничките кругови. А особено работи на намалување на одлив на мозоци од земјите на Магриб во странски земји и обезбедување на научно

опкружување кое овозможува интеграција на специјалисти во земјите од Магреб, како и истражувачи од Магреб кои живеат во странство.

- Банка за инвестиции и меѓународна трговија

Договорот за основање на Банка за инвестиции и меѓународна трговија на земјите од Магреб лигата е потпишан на 10 март 1991 година. Банката е создадена за да допринесе во развојот на економијата на Унијата. Таа припрема, имплементира и финансира проекти од областа на земјоделството и индустријата и други полиња од интерес на земјите од Унијата. Го поттикнува протокот на капитал и вработување во проекти за економска остварливост и финансиски добивки, развој на трговски размени и тековни плаќања како резултат на истите.

- Арапски Универзитет на Унијата Магреб

Универзитетот е составен од универзитетски единици на Магреб дистрибуирани помеѓу земјите на Унијата на арапски Магреб, во согласност со барањата на својата мисија и можностите кои се достапни во секоја од нив. Целт на Универзитетот во Магреб е да се создадат кадри и истражувачи во приоритетните области одобрени од одборот на директори на универзитетот.²⁹⁵

4.4.2 Арапски Монетарен Фонд

Арапските држави го институционализираа Арапскиот Монетарен Фонд (АМФ) со желба да ги постават основите на арапската монетарната и економска интеграција и да го забрзаат процесот на економски развој во сите арапски земји. Договорот за формирање на Фондот беше постигнат во Рабат, Мароко на 27 Април 1976 год.

Во согласност со членот 54 од Договорот за формирање на АМФ, тој влегува во сила на 20 април 1977 година, односно два месеци по депонирањето на инструментите за ратификација од страна на државите чие вкупно учество на одобрениот капитал на фондот не е помало од 55% од договорениот капитал.

²⁹⁵ Ибид.

Фондот започнал со работа по состанокот на Одборот на гувернери на Фондот, кој се одржал на 18 и 19 април 1977 година. Со пристапувањето на Џибути во 1996 година и на Коморските острови во 1999 година, членството на Фондот ги вклучува сите арапски држави, членки на Лигата на арапските држави. Формирањето на Фондот ги крунисал напорите на арапските држави за осамостојување на монетарна и финансиска соработка, кои датираат од средината на 1940-тите.

Цели на Арапскиот Монетарен Фонд

Врз основа на членот 4 од Спогодбата, формирањето на Фондот треба да придонесе во постигнувањето на следните осум цели:

- Корекција на нерамнотежата во платниот биланс на земјите-членки;
- Промовирање на стабилноста на девизните курсеви меѓу арапските валути правејќи ги меѓусебно конвертибилни, стремејќи се кон отстранување на ограничувањата на тековните плаќања меѓу земјите-членки.
- Поставување на политики и модели на арапска монетарна соработка коиќе доведат до повисока фаза во арапската економска интеграција и подобрување на процесот на економскиот развој на земјите-членки;
- Давање совет, по барање на некоја членка, за политиките кои се однесуваат на вложување на финансиски средства на земјите-членки на странскиот пазар, со цел да се зачува вистинската вредност на вклучениот капитал и неговиот раст;
- Промовирање на развојот на арапскиот финансиски пазар;
- Истражување на начините за промовирање на употребата на арапскиот сметководствен Динар и отварање на пат за создавање на обединета арапска валута;
- Координирање на позициите на земјите-членки во справување на меѓународните монетарни и економски проблеми, со цел да се постигнат

нивните заеднички интереси, а во исто време придонесувајќи во решавање на светските монетарни проблеми;

- Намалување на тековните плаќања меѓу земјите-членки со цел, промовирање на меѓусебна трговија.

Покрај горенаведеното, членот 8 од Договорот предвидува Фондот да обезбедува техничка помош и услуги во монетарните и финансиски области на земјите-членки кои склучуваат економски договори со цел постигнување на монетарна унија меѓу нив.²⁹⁶

Организација и менаџмент на АМФ

Организациската структура на Арапскиот монетарен фонд ја сочинуваат:

- а) Одборот на гувернери
- б) Одборот на извршни директори
- в) Генерален директор, кој исто така председава со Одборот на извршните директори.

А) Одборот на Гувернери

Одборот на гувернери се состои од еден гувернер и еден заменик гувернер како претставници на секоја земја-членка на Фондот. Одборот еднаш годишно од своите членови избира гувернер, претседавач на Одборот, на основ на ротација. Одборот на гувернери се смета за Генерално собрание на Фондот и ги има сите овластувања за управување. Одборот на гувернери може да даде овластувања на Одборот на извршните директори да ги извршува нивните овластувања, освен во следниве исклучоци:

1. Прием на нови членови
2. Зголемување на капиталот
3. Утврдување на распределбата на нето-приходот на Фондот
4. Назначување на Ревизори и одобрување на завршни сметки
5. Решавање на спорови поврзани со толкување на одредбите од Договорот

²⁹⁶ Arab Monetary Fund, Establishment, Objectives and Activities, June 2003, pp. 4,5
<https://www.amf.org.ae/ar/content/>

6. Суспензија на некој од членовите на Фондот
7. Дефинитивно суспендирање на работењето на Фондот и ликвидација на неговите средства
8. Измени на статутот на Фондот

Одборот на гувернери заседава еднаш годишно, во месец април. Може да биде свикан по барање на половина од вкупниот број на членови или од половината членки со право на глас. Или пак, може да заседава по барање на Одборот на извршни директори. За да се одржи состанокот на Одборот неопходен е дворетински кворум од гласачкото тело.

Б) Одборот на Извршни Директори

Одборот на извршни директори работи според овластувањата дадени од Одборот на гувернерите. Одборот на извршни директори може да пренесе дел од своите овластувања на Генералниот директор. Одборот на извршните директори е составен од Генералниот директор, како претседател на Одборот и осум директори кои ги избира Одборот на гувернерите. Мандатот на извршните директори изнесува три години, со можност на обновување. Одборот на извршните директори ги планира датумите на своите состаноци и тоа го прави по иницијатива на Претседавачот или по барање на Одборот на извршните директори.

Кворум од двотретинско мнозинство од вкупното гласачко тело е потребно за одржување на состаноците на Одборот на извршните директори. Одлуките на Одборот, освен ако не е поинаку предвидено, се изгласуваат со апсолутно мнозинство на гласови од оние кои учествуваат во гласањето.

В) Генерален Директор

Генералниот директор на АМФ се избира од Одборот на гувернерите со мандат од 5 години и можност за реизбор. Генералниот директор претседава со Одборот на извршните директори, а во случај на нерешен резултат има право да гласа и со тоа да допринесе за изгласување на даден документ. Генералниот директор мора да го изработи годишниот извештај за работа на фондот и истиот да го презентира пред Одборот на гувернерите. Тој е одговорен за персоналот на Фондот исто така одговорен е пред Бордот на Извршни Директори за

работењето на Фондот и има одговорност за внатрешната техничка и административна организација.

Персоналот на Фондот е организиран во следните шест сектори:

1. Економски и Технички Сектор
2. Институт за Економска Политика
3. Сектор за Инвестиции
4. Сектор за Административни Работи
5. Сектор за Финансии и Компјутеризација
6. Правен Сектор

Во Фондот исто така постојат Советници кои се назначени за одредени задачи, Канцеларијата за внатрешна контрола, и три постојани Комитети за заеми, инвестиции и административни прашања.

Ресурси на Фондот

Во согласност со членот 11 од Договорот, ресурсите на Фондот се состојат од следниве компоненти: Платен капитал; Резерви; Заеми и кредити одобрени од Фондот; Сите други ресурси за кои одлучува Одборот на гувернерите.

Капитал на Фондот

Овластениот капитал на Фондот изнесува 250 милиони арапски сметководствени динари ААД. За целите на договорот, една единица ААД беше одредена да изедначи три единици на т.н “специјални права на повлекување на средства “од дефинираната вредност од страна на Меѓународниот монетарен фонд ММФ. Од 1983 година Одборот на гувернерите донесе неколку одлуки за вредноста на капиталот на Фондот. Резултатот на тие одлуки доведе до зголемување на овластениот капитал на Фондот на 660 милиони ААД, како и на зголемување на запишаниот капитал на 326,5 милиони ААД. Фондот активно соработува на глобално ниво со ММФ, Светската банка, Светската трговска организација како и со специјализирани

агенции од типот на Меѓународната организација на комисии за хартии од вредност ИОСКО и Базелскиот комитет.²⁹⁷

4.5 Совет за соработка на земјите од голфскиот залив ГСС

Регионот на Персискиот залив е еден од поважните региони на сегашниот глобален безбедносен систем. Огромните енергетски ресурси во регионот се неопходни за светската економска стабилност и развој, кој пак со себе носи постојан странски продор во Персискиот залив. Глобалната енергетска криза во 70-тите години ја потврди важноста од резервите на јаглеродоводород кои ги имаа земјите на Персискиот залив, а кои беа важни за глобалната економска стабилност. Оттогаш сите регионални превирања веднаш го дестабилизираат меѓународниот систем, резултирајќи со зголемување на цената на нафтата и потребата за воена интервенција.

Регионалната ситуација значително се промени во пресрет на 80-тите. Револуцијата во Иран го собори режимот на Шахот Реза Пахлави и ја основа Исламската Република. Новиот Иран ја преориентира својата позиција и надворешна политика со која целосно го промени меѓународниот безбедносен систем. Од лојален сојузник на САД и Европа, Иран стана главен антагонист на западната доминација во регионот на Персискиот залив и на Блискиот Исток. Исто така усвои конфронтирачки став и кон своите арапски соседи. Една од целите на револуционерниот Иран беше активното спротиставување кон сите арапски држави во Персискиот залив. Иран повика на системски промени во арапските држави сакајќи да ја фаворизира Шиитската популација во Персискиот Залив.

Таквиот став на исламскиот Иран создаде многу сомнежи и стравови меѓу Шеиците и резултираше нивна непријателска политика кон Иран. Ирачкиот напад врз Иран во 1980 година уште повеќе ја разниша регионалната безбедност и предизвика вознемиреност кај владетелите на конзервативните монархии. Безбедноста на земјите од Заливот беше несигурна, под постојаната воена конфронтација помеѓу двете најјаки регионални сили, Ирак и Иран. Во таква комплицирана и нестабилна средина, арапските држави од Персискиот залив

²⁹⁷ Arab Monetary Fund, Establishment, Objectives and Activities, June 2003, pp. 7,8,9,10
<https://www.amf.org.ae/ar/content/>

одлучија да ја институционализираат својата соработка со цел да се справат со заедничките безбедносни предизвици и да влезат во долг процес на економска интеграција.

Од своето формирање во 1981 година до сега, Советот за соработка на земјите од персискиот залив (во понатамошниот текст ГСС), игра улога на важен регионален безбедносен механизам.²⁹⁸

ГСС претставува уникатен модел за соработка во регионот на целиот Блиски Исток. Оваа регионална меѓувладина политичка и економска унија беше формирана 1981 година. На 25 мај истата година е потпишана Повелбата со која се озваничи Советот за соработка помеѓу сите Арапски земји од Заливот, со исклучок на Ирак и Иран. Советот го сочинуваат: Бахреин (Кралството Бахреин, Уставна монархија), Кувајт (Уставна монархија со парламентарен систем), Катар (Уставна монархија), Оман (Султанат, Апсолутна монархија), Обединетите Арапски Емирати (Федерална монархија) и Саудиска Арабија (Кралство на Саудиска Арабија, Апсолутна монархија).

Седиштето на ГСС се наоѓа во Ријад, Саудиска Арабија.

Основните цели на Советот за соработка се:

- Да се постигне координација, интеграција и меѓусебна поврзаност меѓу земјите членки на сите полиња, со цел да се постигне единство меѓу нив.
- Да се продлабочат и зајакнат односите, врските и областите на соработка кои преовладуваат меѓу нивните народи во различни области.
- Да се формулираат слични прописи во различни области вклучувајќи ги економски и финансиски прашања, трговија, царина, комуникации, образование и култура.
- Да се стимулира научен и технолошки напредок во областа на индустријата, рударството, земјоделството, вода и животинските ресурси; да се формираат научни истражувања; да се формираат заеднички вложувања и да се охрабри соработката од страна на приватниот сектор за доброто на нивните народи.

Структура на Советот за Соработка:

²⁹⁸Bartosz Bojarczyk, "The Gulf Cooperation Council-regional integration mechanism", *Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska, Lublin, Polonia* Vol.XX,1, Sectio K, 2013 стр.70-71

1. Врховен Совет, на кој треба да се приклучи Комисијата за решавање на спорови.

Врховниот Совет е највисоко тело на Советот за Соработка и него го преставуваат шефовите на земјите членки. Председателството на Советот е ротирачко и се избира по азбучниот ред спред имињата на земјите членки. Врховниот Совет заседава еднаш годишно, Вонредни состаноци може да се одржат по иницијатива на било кој член на Советот, назначен од друга земја членка. Состаноците се сметаат за валидни доколку на нив присуствуваат преставници на две-третини од земјите членки. Во системот на гласање, секоја земја членка има по еден глас.

2. Министерски Совет.

Министерскиот Совет го сочинуваат Министрите за надворешни работи на земјите членки или други назначени министри. Претседателството на Министерскиот Совет ќе го има земјата членка која претседавала со последната редовна седница на Врховниот Совет, или доколку е потребно, државата која е следна да претседава со Врховниот Совет. Министерскиот Совет се среќава на секои три месеци, но вонредни состаноци може да се одржат по иницијатива на било кој член на Советот, назначен од друга земја членка. Состаноците се сметаат за валидни доколку на нив присуствуваат преставници на две-третини од земјите членки. Во системот на гласање, секоја земја членка има по еден глас. Резолуциите на Министерскиот Совет за суштински прашања се донесуваат едногласно од сите држави членки, додека пак процедуралните прашања се изгласуваат со мнозинство гласови.

3. Генерален Секретаријат.

Генералниот Секретаријат е составен од Генерален секретар, на кој му помагаат помошници и одреден број на персонал, доколку е потребно. Генералниот Секретар го избира Врховниот Совет на период од три години со право на реизбор.

Генералниот Секретар ги номинира своите помошници. Тој го преставува Советот за Соработка пред други тела и организации во рамките на овластувањата кои му се дадени од Советот.²⁹⁹

²⁹⁹ Charter of the Gulf Cooperation Council (GCC), International Relations and Security Network, Primary resources, ISN, ETH Zurich, <http://www.gcscg.org/eng/index.php?action=Sec-Show&ID=3> - 19.08.2009

Земјите од Голфскиот залив достигнуваат импресивно ниво во областа на заедничката безбедност.

За да се справат со заедничките закани и предизвици во 1987 година усвојуваат Стратегија за сеопфатна безбедност, која подоцна ќе ја прошират во Договор за безбедност на GCC (последен пат ревидиран во 2012 год.). Постојат неколку специјализирани комитети во рамките на GCC кои се занимаваат со различни области на заедничката безбедност. Земјите членки беа во можност да ги координираат своите политики во обезбедување на слободен проток на стоки, борба против тероризам, соработка во областа на цивилната одбрана, соработка против нуклеарни ризици, контрола на наркотици, соработка во областа на криминалот, сообраќајот, соработка во областа на граничната полиција и крајбрежните стражи, соработка во областа на казнено-поправните установи, како и за едукација на и техничка обука во врска со безбедносните прашања.

Но, надворешните воени закани во регионот беа една од главните грижи на земјите членки на GCC. Тие се обидуваа да организираат колективен систем на одбрана уште од самиот почеток на постоењето на организацијата. Идејата за формирање на заедничка армија беше дискутирана во најраната фаза на функционирањето на GCC. Во 1982 година земјите членки се договорија за заеднички одбранбен план, така наречен ”Штит на здружените сили на Ал Џезира”, но дури во 1987 прв пат превземаа практични чекори за формирање на овие сили.

За жал, Кувајтската криза ја нагласи неспособноста на земјите од Заливот да ги заштити и успешно одврати директните воени закани упатени кон нив. Овој факт резултираше со поврзување на нивната воена безбедност со САД и ограничување на актуелна интеграција и соработка на тоа ниво. Во декември 2000 година, се потпиша Договорот за заедничка одбрана на земјите од Голфскиот залив, но со него само се обезбеди рамка за соработка, а не и ефективен систем на заедничка одбрана. Се смета дека безбедносната меѓусебна зависност помеѓу САД и земјите од Заливот е најважна за земјите од регионот и тие не сакаат да создадат друг, независен систем, кој сигурно би бил многу послаб од сегашната сигурност на американските воени гаранции.

Главните достигнувања на GCC беа постигнувањата на економско ниво. Внатрешните сличности и заедничкиот профил на надворешните активности ги наведе земјите-членки на сеопфатна интеграција на економско ниво. Како што е наведено во Повелбата на организацијата, политиката на економската интеграција и координација на земјите-членки е

една од главните цели на ГСС. Основачката идеја беше да се создаде силен економски блок кој успешно ќе се справи со заедничките предизвици и ќе ги заштити интересите на своите членки во многу нестабилната глобална економија.

Веќе во 1981 година беше постигнат Заеднички економски договор, кој го отвори патот кон цврста економска интеграција врз основа на формирање на царинска унија, заеднички пазар, а во последно време и формирање на монетарна унија. Договорот бил ревидиран неколку пати и тоа: 1998 година (Унифициран економски договор); 2001 и 2004 година (Економски договор помеѓу земјите членки на ГСС) и во 2009 година (Договор за монетарна унија на ГСС).

Процесот на економската интеграција помеѓу земјите членки на Голфскиот залив сеуште трае. Имплементацијата на заедничкиот царински систем, заедничкиот пазар и воведувањето на единствена валута можеби ќе потрае уште неколку години, но главните одлуки и правецот за развој на истите се веќе направени.

Желбата делумно да се зачува политичката и економска сувереност на секоја од земјите во регионот, допринесува за спориот развој на настаните. Па така, многу од нив потпишуваат билатерални договори со други земји. Две членки на ГСС, Бахреин и Оман во 2006 година потпишаа Договор за слободна трговија со САД. Другите држави и севкупно ГСС, сеуште преговараат со САД. Од друга страна пак, ГСС успеа да ги изрегулира трговските услови со Европската Унија и да се вклучи во воена соработка со НАТО. Исто така, активно работи во освојување на Азискиот пазар и отвара нови полиња за соработка со земјите од тој регион.³⁰⁰

4.5.1 Монетарна унија на земјите членки на Советот за соработка на земјите од Голфскиот Залив

“Од вкупно 6 земји членки на ГСС, четири го објавија формирање на Монетарниот Фонд на ГСС во 2010 година. Оман и Обединетите Арапски Емирати се повлекоа од преговарачкиот процес, оставајќи место за понатамошно пристапување кон монетарната унија. Разговараме за потенцијалните очекувани ефекти од новата единствена валута на сите шест земји на ГСС, претпоставувајќи дека монетарната унија ќе ги надмине разликите од

³⁰⁰ Bartosz Bojarczyk, “The Gulf Cooperation Council-regional integration mechanism”, *Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska, Lublin, Polonia* Vol.XX,1, Sectio K, 2013 стр.80-83

воведувањето на новата валута, особено со споделените географски граници, демографски и културни сличности, како и сличностите во производствената структура меѓу земјите”.³⁰¹

Сепак, повеќето воспоставени методологии во претходните истражувања за монетарната унија на ГСС се придржуваат до критериумите за конвергенција без добро да ги одразуваат основните карактеристики на регионот на Голфскиот Залив. Оттука, не се фрли целосна светлина врз очекуваните поволности и трошоци околу таквата монетарна унија.

Еден од примерите е мобилноста на работната сила, која се смета за главна променлива варијабла помеѓу земјите од Заливот, според Мундел (1961). Дихотономијата на пазарот на труд меѓу државјаните и странците, со доминација на вторите, тешко е да се повика на прилагодување со критериумот за мобилност на трудот, особено на краток до среден рок со оглед на тековните трудови факти.

Втора и најважна карактеристика се изворите на инфлација во земјите на ГСС. Девизниот курс со Американската валута, (Американскиот долар со кој се врзани валутите на сите земји членки на ГСС, освен Кувајт), со слободното движење на капиталот прави притисок кај монетарните власти за примарна цел да го имаат девизниот курс, а не домашната инфлација. Како последица на тоа, домашната инфлација се акумулира од многу фактори како што се: слабеење на доларот, зголемување на цената на нафтата, инфлација на храната и земјоделските производи (земјите на ГСС ја увезуваат скоро целата храна), раздвојување од американскиот бизнис циклус.

Во текот на преговорите за имплементација на заедничка валута на земјите членки на ГСС во оптек беа повеќе предлози за името на валутата. Терминот "Khaleeji" е арапски за "од Заливот", и традиционално е поврзан со државите од Заливот на Источна Арабија. Предложеното име беше одбиено кон крајот на 2009 година, а ниту едно официјално име подоцна не беше договорено пред повлекувањето на договорот за заедничка валута на ГСС. Името "динар" (од латински, денариус) исто така беше предложено како можен компромис затоа што веќе се користи во некои од државите на арапскиот свет, но и за него не беше постигнат компромис.

³⁰¹ El Mostafa Bentour, "Review of Monetary Unions criteria and Prospect of the GCC monetary union experience", 2018, стр.21,22

4.6 Советот за соработка на арапските држави во Голфскиот залив (ГСС) и Европската Унија (ЕУ)

Европската унија (ЕУ) и Советот за соработка на арапските држави во Голфскиот залив (ГСС) се водечки проект за суб-регионална интеграција. И покрај значителните разлики помеѓу нив, овие две организации се во интеракција од почетокот на 1980-тите, веднаш по основањето на ГСС, време, во кое ЕУ не постоеше, а нејзиниот претходник, Европската економска заедница (ЕЕЗ) одигра централна улога во европската интеграција. ГСС ја иницираше корелацијата, барајќи поблиска соработката со ЕЕЗ.

Првиот заеднички министерски состанок на ЕЕЗ и ГСС се одржа во 1985 година и беше проследен со дополнителни рунди на преговори. Тие доведоа до потпишување на Договор за соработка, на 25 јуни 1988 година. Договорот стапи на сила на 20 февруари 1989 година. Во тоа време се очекуваше конкретниот резултат од Договорот да доведе до склучување на Договор за слободна трговија помеѓу ГСС и ЕЕЗ. Ова се потпираше на гледиштето, изразено во формалните документи и академски извори, дека регионите имаат многу заеднички интереси во економијата, политиката, безбедноста, енергетиката...

Сепак 25 години подоцна, резултатите од соработката помеѓу ГСС и ЕУ не ги задоволуваат првичните очекувања.³⁰²

Односите помеѓу ГСС и ЕУ во периодот 1980-2000

Договорот за соработка од 1988 год. ја постави воспостави правната и институционалната рамка за односите помеѓу ГСС и ЕУ.³⁰³ Исто така овозможи економска соработка и предвиде двете страни да работат заедно во областите на енергетиката, индустријата, трговија и услуги, земјоделство, рибарство, инвестиции, наука, технологија и животна средина.³⁰⁴

По стапувањето во сила на Договорот за соработка, во 1990-та година започнуваат преговорите за склучување на Договорот за слободна трговија. Со овој договор се очекуваше

³⁰²Valentina Kostadinova, "What is the Status of the EU-GCC Relationship?", Gulf Research Center, 2013, стр. 1

³⁰³Saleh Nivien, "The European Union and the Gulf States: a Growing Partnership", Middle East Policy 7, n.1 (1999) стр.50-71

³⁰⁴Liciani G, T. Shumacher, "Relations between the European Union and the Gulf Cooperation Council-Record and Promises for the Future.Dubai, Gulf Research Center, 2004, стр. 27-9.

понатамошно зајакнување на меѓурегионалната трговија и инвестиции кои би довеле до подобри услови за извоз на земјите од Голфскиот залив на пазарите на Европската Унија, како и прилив на европските инвестиции во економиите на земјите од заливот.³⁰⁵ Иако земјите на Голфскиот залив се четврти по големина извозен пазар на ЕУ (2016), сепак Договорот за слободна трговија досега не е потпишан³⁰⁶

Причини за непотпишување на овој договор има повеќе:

- Како прва пречка во односите меѓу ЕУ и ГСС се појави различната природа на двете организации. Додека ЕУ е субјект со наднационална моќ, ГСС пак е меѓувладина организација. Во контекст на преговорите за слободна трговија оваа пречка ја одложи можноста за склучување на договорот. Предуслов за преговарчкиот мандат на ЕУ од 1990 година беше постигнување на Царинска унија на земјите од заливот бидејќи тоа ќе го спречи пренасочувањето на трговијата од земјите со повисоки Царински стапки во земјите со пониски Царински стапки.³⁰⁷ Најважно е дека Европската унија ги постави овие предуслови затоа што со децении наназад Европската комисија спроведувала меѓународни трговски договори под мандатот на земјите членки. Со оглед на помалку напредната интеграција на ГСС, на земјите членки на ГСС им требало повеќе време за остварување на овој предуслов. Позитивната страна е, што по заложбата на ГСС за формирање на Царинска Унија, Европската унија усвои пошироки овластувања за Договорот за слободна трговија диодавајќи кон него и трговија со услуги, владини набавки и права на интелектуална сопственост.³⁰⁸
- Како втора пречка се сметаат несогласувањата во врска со нафтените деривати, или можноста странските компании да имаат мнозински удел во компаниите во ГСС што е всушност конфликт на интереси бидејќи истите се перцепираат различно од секоја партнер.

³⁰⁵ Valentina Kostadinova, "What is the Status of the EU-GCC Relationship?", Gulf Research Center, 2013, стр. 3

³⁰⁶ <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/gulf-region/>

³⁰⁷ Escribano Fraces, G. "An International Political Economy View of EU-GCC Partnership" Paper presented at the International Conference on Challenges of Economic Development for the GCC Countries, Kuwait, January 29-31, 2005. Available at www.uned.es/deahe/doctorado/gesribano/GCC%20EU.pdf, accessed on March 29, 2013

³⁰⁸ Ибид. стр. 11

- Третата пречка е најдобро прокажана во недоразбирањето околу данокот на ЕУ за јаглерод диоксид од една страна и поради вклучувањето на клаузулата за човекови права од друга страна.

Политичкото/безбедносниот дијалог спаѓа во втората група на причини за недоразбирање во односите меѓу ЕУ и ГСС. Иако ЕУ и ГСС во рамките на Заедничкиот совет за соработка и Министерските состаноци редовно разговараат за глобалните и регионалните безбедносни прашања, не се забележани понатмошни резултати. За таквата состојба продонесува фактот дека ЕУ не е опремена да делува како независен безбедносен фактор, за разлика од улогата на САД во обезбедување на безбедносни гаранции за земјите во заливот.³⁰⁹

Односите помеѓу ГСС и ЕУ во периодот по 2010 год.

Соработката меѓу ЕУ и ГСС, формално е унапредена во 2010 год. со усвојување на Заедничкиот акционен план (ЈАП). Тоа е билатерал план кој покрива 14 области меѓу кои се опфатени од економската, финансиска и трговска соработка, до спречување на перење на пари и туризам. Спред високите преставници на ГСС, ЈАП се покажа како корисна алатка во унапредување на ЕУ-ГСС односите, придонесувајќи за активирање на соработката во неколку структури, како на пример во создавањето на Мрежа за чиста енергија меѓу ЕУ и ГСС и INCONET-ГСС (Меѓународна мрежа за соработка на полето на науката и технологијата).

ЕУ вели дека е отворена за договор за слободна трговија со ГСС.³¹⁰

Европската унија е отворена за договор за слободна трговија со ГСС, но разговорите ќе треба да започнат "порано отколку подоцна", рече висок официјален претставник на ЕУ.

Фил Хоган, комесарот за земјоделство на ЕУ, се состана со федералните министри во Обединетите Арапски Емирати (ОАЕ), бидејќи ЕУ ги комплетира трговските договори ширум светот.

Со намерата на Велика Британија да ја напушти ЕУ, доколку дојде до реализација на Брексит на 29-ти март 2019, договорот треба одново да се договори. Бидејќи и Велика Британија и ЕУ

³⁰⁹Valentina Kostadinova, "What is the Status of the EU-GCC Relationship?", Gulf Research Center, 2013, стр. 4-6

³¹⁰ Ибид.стр.13

се соочуваат со можноста Велика Британија да замине од следниот месец без договор за повлекување, ЕУ и ОАЕ ги зајакнаа политичките врски.

"Ние сме во рацете на ОАЕ. Ако сакаат да имаат квалитетни производи за исхрана и пијалоци, ние имаме многу од нив во ЕУ да им понудиме ", рече Хоган, говорејќи на саемот "Голф фуд " во Дубаи.

"Ова е вредноста на постоењето на саемот во Голф фуд, каде што можете да ги видите земјите-членки и ЕУ да работат заедно за да им покажат на потрошувачите на ОАЕ дека ние сме отворени за бизнис".

Трговските врски помеѓу ЕУ и ОАЕ се веќе силни, но договорот за слободна трговија ќе ги поедностави процедурите и ќе ги намали трошоците за водење бизнис.

Обединетите Арапски Емирати е 13-тиот најголем извозен пазар на ЕУ за земјоделски прехранбени производи, а земјата е клучна влезна точка на другите пазари во Заливот и Блискиот Исток и Северна Африка.

Во 2017 година, билатералната трговија помеѓу ЕУ и ОАЕ изнесуваше 52 милијарди евра (Dh216b), а извозот на земјоделските производи од ЕУ во ОАЕ изнесуваше од 3 милијарди евра.

ЕУ веќе ги заврши договорите за слободна трговија со Јапонија, Канада, Сингапур и Мексико во периодот до Брексит, а посетата на Хоган следеше по разговорите што ги водеше со Нов Зеланд и Австралија.

Договорот за слободна трговија помеѓу GCC и ЕУ кој се појави во 2010 година, се одолжи поради прашања како што е правото на наметнување на извозни тарифи кои земјите од Заливот сакаа да го задржат. Сепак, официјални претставници на ЕУ велат дека во тоа време тоа би повредило мали европски производители.

ЕУ сега чека одлука од GCC за тоа дали да се отворат трговски разговори и за тоа кои се условите.

"Хоган досега се сретна со Султан Ал Мансури, министерот за економија, Мариам Ал Мехари, министерот за безбедност на храна и Тани Ал Зејуди, министер за климатски

промени и животна средина за време на неговата четиридневна посета. Темите на дискусија беа новата технологија, одржливоста и животната средина”.

"Ова е возбудлива можност и со нетрпение очекуваме да добиеме барање од ГСС во наредните месеци за да ни ги кажат кои се нивните натамошни предвидувања".³¹¹

Накратко, би можеле да заклучиме дека односите помеѓу ЕУ и ГСС, се повеќе прагматични отколку принципиелни. Активностите кои се превземаат од двете страни доживуваат прогрес, но не во глобала, туку само во одредени области. Сепак, двата региони имаат што да понудат едни на други и имаат заеднички интерес за остварување на планот за склучување на долго посакуваниот Договор за слободна трговија меѓу ЕУ и ГСС. Потенцијал постои, потребна е поголема политичка воља и дипломатски напори за да се поддржи и унапреди соработката и во блиска иднина Договорот да се потпише.

4.7 Советот за соработка на арапските држави во Голфскиот залив (ГСС) и Северноатланската Алијанса (НАТО)

НАТО препознава дека справувањето со денешните сложени нови закани бара голема меѓународна соработка и колективни напори. Токму затоа НАТО развива и продолжува да развива мрежа на партнерства во областа на безбедноста.

Почетоците на соработката помеѓу ГСС и НАТО се преку формирањето на Истанбулската Иницијатива за Соработка (ИКИ). Иницијативата започна со серија консултации на високо ниво, спроведени од страна на тогашниот заменик генерален секретар на НАТО, амбасадорот Минуто Рицо, со шест земји од регионот во мај, септември и декември 2004 година. Тоа беа: Бахреин, Кувајт, Оман, Катар, Саудиска Арабија и Обединетите Арапски Емирати. Во текот на овие консултации сите земји изразија интерес за Иницијативата. ИКИ беше лансирана на самитот на шефовите на држави и влади на НАТО во Истанбул, 28 јуни 2004 година.

По Самитот, од септември до декември 2004 година, заменик генералниот секретар на НАТО направи втор круг посети на шесте членови на Заливскиот Совет за соработка, за да разговараат за патот што следи. Во првите три месеци од 2005 година, три земји: Бахреин,

³¹¹<https://www.bilaterals.org/?eu-says-it-is-open-to-free-trade>, The National | Dubai, UAE, 18 February 2019,

Кувајт и Катар официјално се приклучија на ИКИ. Во јуни 2005 година, Обединетите Арапски Емирати се приклучија на Иницијативата.

ИКИ оттогаш се разви во политички и во практични димензии. Додека политичкиот дијалог еволуирал со цел да ги вклучи средбите на високо ниво, практичната димензија постепено се зајакнувала преку отворање нови алатки и активности за партнерство, како и преку придонесот на овие земји во операциите предводени од НАТО.

Новиот Стратешки концепт, усвоен на Самитот на НАТО во Лисабон во ноември 2010 година, ја идентификува безбедноста на соработката како една од трите основни задачи за Алијансата. Тој конкретно се однесува на ИКИ и вели: "Придаваме големо значење на мирот и стабилноста во регионот на Персискиот залив и имаме намера да ја зајакнеме нашата соработка во Истанбулската Иницијатива за Соработка. Ќе имаме за цел да развиеме подлабоко безбедносно партнерство со нашите партнери од Заливот и да останеме подготвени да ги поздравиме новите партнери во Истанбулската иницијатива за соработка".³¹²

Земјите од НАТО и земјите од ГСС, секако споделуваат бројни безбедносни интереси кои се движат од обезбедување слободна навигација на морињата, борба против тероризмот и екстремизмот, спречување на пролиферација на нуклеарно оружје и спречување на кризни ситуации во државите преку оспособување на ефикасни безбедносни институции.

На многу од овие фронтови, НАТО и ГСС веќе соработуваат на оперативен начин. На пример, сите земји членки на НАТО и земјите од ГСС, се дел од Глобалната коалиција за борба против Даеш (самопрогласената Исламска држава Ирак и Левант). Во 2011 година, НАТО работеше со Катар и Обединетите Арапски Емирати (ОАЕ) во операцијата Унифициран заштитник во Либија. Освен тоа, ОАЕ беа дел од мисиите на НАТО во Босна и Авганистан повеќе од една деценија. На политичкиот фронт, НАТО и ГСС повикаа на итна и вистинска политичка транзиција во Сирија. На двете клучни прашања со кои се соочува Блискиот Исток во моментов - тероризмот и иднината на Сирија - НАТО и ГСС се на иста страна.³¹³

³¹²Istanbul Cooperation Initiative (ICI) Reaching out to the broader Middle East,
Види: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_58787.htm

³¹³Christian Koch, Benefits of strategic Nato-GCC relations, 2016 <https://gulfnews.com/opinion/op-eds/benefits-of-strategic-nato-gcc-relations-1.1906200>

Направен е и напредок на мултилатералниот фронт. На 35-от самит на самитот на ГСС одржан во декември 2014 година во Доха, водачите на земјите-членки ја истакнаа својата заложба за забрзување на одбранбената интеграција. Коалиционите сили на Саудиска Арабија, Обединетите Арапски Емирати и Катар се приклучија заедно во кампањата за враќање на легитимната влада на Јемен, по преземањето на Сана од страна на Ал Хути. Покрај тоа, предлогот за можна заедничка арапска воена сила, исто така, беше ставен на дневен ред. Додека дискусијата за ова прашање продолжува и се развива, искуството на НАТО ќе биде клучно во одредувањето на неговиот успех.³¹⁴

Се гледа дека во регионот ИКИ нуди само ограничени практични придобивки за своите членови. Регионалниот центар на НАТО со седиште во Кувајт беше отворен во 2017 година за да се справи со тие сомневања и да го направи ИКИ покорисен за своите членки и за целиот регион. Постојат поголеми можности што членовите на ИКИ можат да ги искористат доколку пристапат до Програмата за индивидуално партнерство и соработка (ПИПС), која е достапна за членовите на Партнерство за Мир (ПЗМ) и им овозможува на заинтересираните земји на ИКИ и НАТО да ја фокусираат својата соработка на попрактичен начин. Ова им овозможува на заинтересираните земји да ги истакнат главните краткорочни и долгорочни цели на нивната соработка со НАТО.³¹⁵

Сепак, постои голем опсег кој не е целосно искористен за колективната соработка меѓу двете организации. Додека ИКИ е суштински билатерален аранжман меѓу НАТО и секој член, постојат пошироки можности за политичка и техничка соработка на ГСС-НАТО. НАТО е политичка и безбедносна организација со интереси во одржувањето на мирот и безбедноста на глобално ниво, вклучително и во регионот на Заливот, додека ГСС е политичка, безбедносна и економска организација која е фокусирана на зачувување на мирот, безбедноста и просперитетот во Заливот. Како такви, двете организации имаат преклопни цели, кои би можеле да послужат за поголема соработка.³¹⁶

4.8 Советот за соработка на земјите членки на Голфскиот Залив и Соединетите Американски Држави

³¹⁴ Ибид

³¹⁵ Abdel Aziz Aluwaisheg, GCC and NATO have plenty to offer each other, February 05, 2018, <http://www.arabnews.com/node/1239896>

³¹⁶ Ибид.

Гледајќи го развојот на односите помеѓу ГСС и САД во изминатите 25 години, интересно е да се заклучи дека нивните меѓусебни врски имаат долга историја.

Првите преговори за доделување на концесиите за нафтата на Саудиска Арабија на Американците во 1933 година ќе бидат и први почетоци на соработка помеѓу САД и шесте земји што се приклучија кон сојузот на држави, така наречен, ГСС. Но, темелите за официјалните односи во современата ера беа поставени пред повеќе од шеесет години, кога претседателот Френклин Делано Рузвелт и основачот на модерната Саудиска Арабија, кралот Абдулазиз, се состанаа на бродот на САД, Квинси, на Големото Горно Езеро, во Египет, на 14 февруари 1945 година. Тоа беше датумот кога претседателот Френклин Делано Рузвелт и кралот Абдалазиз се сретнаа за прв и единствен пат.³¹⁷

Во наредните години, еден посебен развој нанастаните ги катапутираше САД и нивната улога во однос на регионот на ГСС. Претседавањето со идејата за воспоставувањето на унијата на ГСС на начинот што ги засени сите други настани беше одлуката на Велика Британија од декември 1967 година да ги укине односите со деветте кнежевства во Заливот, во кои управуваше со нивните надворешни односи и одбрана. Ова доведоа до приклучување на Бахреин и Катар кон Кувајт и Саудиска Арабија, кои беа веќе независни држави, а исто така доведе и формирање на Обединетите Арапски Емирати - на некој начин во микрокосмос од она што ГСС може еден ден да прераснестане.

Дополнителни клучни историски пресвртни точки што се случија непосредно пред формирањето на ГСС а тоа беа три настани што се случија во 1979 година - напад врз Големата џамија во Мекка, Советската инвазија и окупација на Авганистан (што доведе до подемот на Ал Каеда) и почетокот на Иранската револуција.

Во понововреме, војната во Иран-Ирак во 1980-1988 година, инвазијата на Ирак во 1990 година и окупацијата на Кувајт, и нападите врз САД на 11 септември 2001 година. Предвидувањата на некои геолози и финансиски советници за 2004 година, дека светските резерви на нафта веќе го достигнаа врвот или наскоро ќе го сторат тоа, придонесоа за

³¹⁷ Anthony John Duke, The US-GCC Relationship, December 15, 2006, стр.1,2
Види: <https://ncusar.org/publications/Publications/2006-12-15-US-GCC-Relationship.pdf>

дополнителен хаос и неизвесност на настаните поврзани со Американските инвазии на Авганистан и Ирак, што на глобално ниво ја покачија цената на нафтата на 60 долари за барел.

Но, основањето на ГСС и потребата на САД и другите големи сојузни сојузници да ја реформираат својата политика кон регионот ГСС беше соборувањето на владата предводена од шахот на Иран кон крајот на декември 1978 година. Замената на Шахот од страна на радикален екстремистички режим беше главна пресвртница, не само во стратешката анализа за одбраната во Заливот, туку и во однос на темелите врз кои шесте земјите-членки на Заливот ќе ги градат своите меѓународни односи и понатамошниот економски развој. Целиот регион на Заливот на тој начин влезе во ера која одеднаш стана уште понеизвесна.³¹⁸

Главните американски интереси во регионот на ГСС долго време се и остануваат стратешки, економски, политички, комерцијални, одбранбени и културни.

- Стратешки - прашања кои се однесуваат на војна и мир, и безбедност и стабилност.
- Економски - освен работите што се однесуваат на цените или производството на нафта, неограничениот пристап до извонредните извори на нафта и гас во регионот.
- Политички - постигнување и одржување на заедничка основа за стратешките, економските и комерцијалните интереси, како и за одбраната. Вклучително и борбата против тероризмот, ситуацијата и односите со Ирак, Иран, Сирија и Мировниот процес за Средниот Исток.
- Комерцијални - трговија и инвестиции, како и воспоставување заеднички деловни потфати, трговски и инвестициски рамковни спогодби и договори за слободна трговија, како и влез на ГСС во Светската трговска организација.
- Одбрана - Договорот помеѓу ГСС и САД за соработка во областа на одбраната, периодично спроведување на заеднички маневри, единство на визијата во врска со севкупните набавки, оружје и логистика, сличноста ако не и истоветноста на стратешките воени и тактички доктрини, паралелната информативна безбедносна служба и де факто зголемена соработка со земјите на НАТО.

³¹⁸ Ибид.

- Културни / луѓе-кон-луѓе врски - продолжување и каде што е можно проширување на образовни размени, помеѓу земјите од ГСС и САД, како и усогласување, усвојување и примена на заеднички стандарди.³¹⁹

Резултатите од претседателските избори во САД во 2016 година ги збунува повеќето американски политички експерти и сите предвидувања за победата на претседателските избори се покажаа како неточни. Победата на Доналд Трамп над Хилари Клинтон исто така изненади многу набљудувачи во земјите на Советот за Соработка во Заливот. Сепак, веднаш по објавувањето на резултатот, стана јасно дека водачите од регионот се подготвени да го прифатат новоизбраниот претседател и се подготвени брзо да се прилагодат на новата политичка реалност.

Само неколку часа по завршувањето на изборите, претставниците на ГСС му честитаа на новоизбраниот претседател Трамп. Тие изразија желба за зајакнување на децениското партнерство меѓу нивните земји и САД. Според најмалку еден Саудиски извор, новоизбраниот претседател Трамп изнел сличен став кон кралот Салман. Двајцата, наводно, зборуваа по телефон неколку часа по изборните резултати. Се чини дека секоја страна е свесна за она што срои пред нив. Бројни набљудувачи во земјите на ГСС изразија надеж дека администрацијата на претседателот Трамп ќе усвои проактивен пристап кон превирањата во регионот.

Други пак се особено желни да утврдат што, ако ништо друго, може да направи поинаку од администрацијата на Обама во врска со заканата од милитантните групи како на пример, т.н. исламска држава. Исто толку важно, постои и претпоставка дека новиот претседател сериозно ќе ја сфати длабоката загриженост на ГСС во врска со политиките на Иран во арапскиот свет.³²⁰

Во текот на неколку децении и покрај периодичните тензии, односите на САД - ГСС се зајакнати, проширени и издржани. Ова не било лесно со оглед на фактот дека шест арапски

³¹⁹Ибид. Супра, стр.22

³²⁰Antony John Duke and Naser Fahat, National Council on Us - Arab Relations," GCC-US relations under Trump“December 13,2016 Види:<https://ncusar.org/aa/2016/12/gcc-us-relations-under-trump-administration/>

монархии лежат во регион опкружен со политички конфликти и економски предизвици. Сепак, односите меѓу двете страни во целост процветаа. Што е уште поважно, со оглед на значително различните политики и лични стилови на мажите кои ја држеле функцијата на американското претседателство, како и на кралевите, емирите и султаните кои владееле со земјите на ГСС врската е зацврстена со заедничките интереси и стабилни институции, и најверојатно ќе остане така неограничено.

Во исто време, дипломатските разговори меѓу САД и нејзините партнери во ГСС, за изнаоѓање на политички решенија за конфликтите во Сирија и Јемен, особено се интензивираат. И покрај тоа што има некои тактички разлики во врска со Сирија, сигурно, официјалниот дел на Вашингтон и неговите колеги во главните градови на земјите од ГСС се согласуваат дека сирискиот претседател Башар ал Асад го загуби легитимноста и дека неговото продолжување на власта им овозможува на ИСИС да продолжи регрутира странски борци.

Билатералната трговија помеѓу САД и земјите од ГСС значително се зголеми во текот на изминатите осум години. Многу од овие аспекти на односите на САД - ГЦЦ се институционализирани и тешко би било да бидат сменети од новата или веројатно било која друга администрација. Уште поважно, тие се реципрочно надградувани и има малку шанси новата администрација на Претседателот Доналд Трамп да ги уништи.³²¹

4.9 Осврт на актуелните состојби на Блискиот Исток

Блискиот исток се наоѓа во момент на длабоки промени. Овие промени се доволно значајни за да предизвикаат споредби со ерата во која се обликуваше политичкиот пејзаж на современиот Среден Исток. Инвазијата на САД на Ирак од 2003 година и настаните од Арапската пролет во 2010-11 година се клучни пресвртници. Последиците од нив, направија од традиционалните центри за моќ како Багдад, Каиро и Дамаск внатрешно да се затворат, оптоварени со војни, револуции и тероризам.

³²¹Ибид.

Во овој вакуум, кој е дополнет со промената на традиционалното раководство на САД, се наметнаа Арапските земји од Заливот. Нивното богатство, релативната стабилност и динамичната нова генерација на лидери, почнаа да имаат голем ефект. Можноста и товарот на регионалното раководство падна на Арапските земји во Заливот, како што се Саудиска Арабија и Обединетите Арапски Емирати, а во некои погледи дури и на Катар и на Кувајт. Затоа, комплексноста на препреките и предизвиците ги принудија арапските земји а особено земјите од Заливот, да дефинираат и да промовираат визија за сопствената иднина и онаа на регионот како целина.³²²

За главни предизвици со кои во моментот се соочува регионот се сметаат:

Стратешки предизвици: Подемот на Иран како регионална моќ; растот на религиски, етнички и идеолошки поделби; релативниот пад на моќта на САД и нивното намалено влијание на регионално и глобално ниво се во голема мера загрижувачки. Затоа, арапските земји во Заливот се' повеќе ги земаат работите во свои раце, како во примерот со Јемен. Криза на системот на арапската држава: Некои арапски држави се нефункционални, а други страдаат од низа системски недостатоци. Меѓу најтешките е максимизирањето и малигната улога на терористичките групи, и паравоените организации-милиции. Моќта на таквите групи порасна во отсуство на ефективна државна власт, почнувајќи од монопол во однос на употребата на сила. Постојаната закана што ја преставува Ал Каеда и Исламската држава во Ирак и Левант се заканува со неспоредлив хаос и претставува директна закана за безбедноста и стабилноста на многу арапски држави.

Идеолошки: Идеолошката поделба во Советот за соработка во Заливот и во поширокиот арапски свет е најочигледна во натпреварот за обликување на иднината на арапска политичка култура во наредните децении. Оспорувањето на политиката на Катар - заедно со други конфронтации, вклучувајќи го и политичкиот притисок врз Хамас во Газа и конфликтот во Либија - се симптоми на долгорочен натпревар во нормативните арапски политички ставови. Сепак, овој натпревар често се вкрстува со широкиот спектар на конфронтации, кои честопати се водени од националниот интерес, политиката на моќ и битките околу влијанието врз ресурсите. Дури и ако има взаемно прифатливи резолуции за

³²² Ambassador Marcelle M. Wahba, The Role of the Gulf Arab States in a Transforming Middle East, Sep 29, 2017, <https://agsiw.org/role-gulf-arab-states-transforming-middle-east/>

несогласувањето меѓу Катар и квартетот на земјите кои се спротивставуваат на политиките на Доха или на конфликтот во Либија, борбата за формирање и дефинирање на доминантната политичка ориентација на арапскиот свет, најверојатно, ќе трае многу години.

Управување: Социјалните, економските, демографските и политичките притисоци водат кон повторна проценка на владеењето во земјите од Заливот. Постои огромна промена на популација која е млада, образована и повеќе глобално ориентирана, а сепак често фрустрирана и на многу начини, обесправена. Постарите модели на социјални договори се неодржливи со оглед на овие економски и демографски промени. Саудиска Арабија, особено, се чини дека започна со храбар процес на еволутивна трансформација и се чини дека во тоа полека успева.

Глобални и регионални сили: Иако САД остануваат највлијателните надворешни сили, Русија се враќа, особено преку Сирија, на главната стратешка улога на Блискиот Исток. Кина и членките на Европската унија се исто така значајни економски, дипломатски и во некои ограничени случаи, стратешки играчи. Регионално, Иран, Турција и Израел имаат значајни интереси и улоги во арапскиот свет, а се' почесто и Курдите и другите нации без државјанство. Слабостите, поделбите и кризите со кои се соочуваат многу арапски општества и држави, создаваат нови можности за меѓународните играчи и неарапските регионални актери да имаат влијание во внатрешните работи на арапските земји.³²³

ГЛАВА 5. АНКЕТНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ, РЕЗУЛТАТИ И СОГЛЕДУВАЊА ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

5.1 Резултати и согледувања од извршената теоретска анализа

Регионалните интеграции се процес во кој индивидуалните држави се приклучуваат на регионалните или меѓународните организации и дека степенот на навната интеграција зависи од желбите и определеноста на независните држави да го споделат нивниот суверенитет со тие организации со цел унапредување на соработката во различни области: политика, одбрана, безбедност, економија, трговија, технологија, наука, култура и др.

³²³Ибид.

Заради блиските историски, културни, релогиски и традиционални партнерства, здружувањата или интеграциите обично имаат регионален карактер. Па така, за земјите од Југоисточна Европа, природно е да се интегрираат во меѓународните организации, пред сè во Европа, а потоа и на глобално ниво. Исто така, за земјите од Голфскиот залив логична е интеграцијата најпрво помеѓу арапските земји на Блискиот исток, а како што видовме од докторската теза, тие се повеќе се приклучуваат кон глобалните меѓународни интеграции.

Имајќи во предвид дека глобалните и регионалните процеси носат големи придобивки, заклучокот е дека интегративните процеси се од стратешко значење на глобално ниво. Токму затоа анкетата која беше извршена вклучува преставници од сите региони (Европа, Обединето Кралство на Британија, Соединети Емерикански Држави, Азија и Среден Исток). Анкетираните, како преставници на своите држави, на некој начин се директни учесници во интегративните процеси во нивните региони. Главна цел беше да се анализира нивното мислење и искуствата за интегративните процеси и нивните предвидувања за натамошниот развој на интеграциите на глобално ниво.

5.2 Резултати и согледувања од емпириската анализа

Основна цел на оваа анкета беше да се истражи мислењето на одредена целна група, преку квалитативен и квантитативен метод за основната хипотеза: *дали регионалните интегративни процеси се ефикасни за индивидуалните држави и колку е ефективна работата на регионалните организации во остварувањето на регионалните здружувања.*

1. Нацрт на истражувањето

При истражувањето беше користен следниот нацрт:

- ☐ пристап
- ☐ метод на собирање информации
- ☐ метод на анализа на податоци

2. Истражувачко прашање

Главна цел на спроведеното истражување беше да се добие одговор на истражувачкото прашање: **Колку е ефективна работата на регионалните организации?**

Со цел собирање на податоци за одговор на истражувачкото прашање, беше извршена оваа анкета во стандардизирана форма.

Објаснување зошто истражувачкото прашање е важно

Како што наведов во уводниот дел, улогата на меѓународните организации во јакнењето на капацитетите на државите од Југоисточна Европа и земјите од Голфскиот Залив е значителна. Посебно е видлива во аспектите од секојдневното живеење: заштитата на човековите права и слободи, унапредувањето на демократските процеси и владеењето на правото, унапредување на политичкиот дијалог, развојот и слободата на пазарната економија. За да се утврдат придобивките од работата на меѓународните организации, истражувачкото прашање е важно од следните причини:

- би се запознал ефектот кој регионалните организации го имаат во областите од општественото живеење во кои се постигнати најзначајните резултати
- каква е перспективата на регионалните организации во регионалните и меѓународните интегративни процеси

3. Предложени истражувачки методи

а. Преглед на истражувачкиот дизајн

- Формулирање на ситуацијата т.н Problem Statement

Во формулирањето на прашањата и пред анкетата беа контактирани сите анкетирани преставници на кои им беше објаснета целта на истражувањето и начинот на собирање на информациите.

- При анкетата беа користени следните истражувачки прашања:
 1. Колку се ефикасни регионалните организации како што се: Европската Унија, Економска Соработка Азија-Пацифик, Советот за Соработка на Арапските Држави од Голфскиот Залив, во промовирањето на регионалните интеграции?

2. Според Ваше мислење, која е иднината на регионалните интегративни процеси во следната декада?
3. Во која област, според Ваше мислење се случуваат најдлабоките регионални интегративни процеси?
4. Според Вашето мислење, које е можноста дека регионаните интегративни процеси ќе го следат примерот од Европската Унија во формирање на заедничка валута, надворешна политика, царинска унија, заедничка економски пазар, правда и внатрешни работи?
5. Кои се најголемите предизвици кои регионаните организации ги имаат денес?
6. Според Ваше мислење, колку технолошките иновации ќе ги унапредат регионаните интеграции?
7. Според Вашето мислење дали регионалните интегративни процеси ќе постојат во следната декада?
8. Според Ваше мислење колку се ефективни регионалните организации (како Европската Унија) во промовирање на трговијата со сличните организации во светот?
9. Според Вашето мислење, кој е главниот двигател на регионалните интеграции?
10. Според Ваше мислење, кој ќе биде главен субјект во регионалните интеграции во следната декада?

- Насоки и цели на истражувањето

Насока на истражувањето: Да се анализира улогата и ефектите од работата на меѓународните организации.

Цели на истражувањето: Да се прикаже колку вложувањата на меѓународните организации придонесуваат за развој на регионите и дали е потребна одредена промена во простапот на работата на меѓународните организации

б. Популација над која е извршено истражувањето/репрезентативна група

Истражувањето беше насочено кон репрезентативна група од следните држави:

Македонија: 1

Белгија: 1

Германија: 1

Јордан: 2

Сингапур:1

Соединетите Американски Држави: 3

Обединетото Кралство на Британија: 1

Индија:1

Обединети Арапски Емирати: 4

Возрасна граница на репрезентативната група е од 24-62 години.

Образованата структура на репрезентативната група е од областа на економијата, политичките науки, здравство и социолошките науки.

в. Мерки

Во истражувањето како алатка за беше користена анкета.

4. Предложена анализа

а. Методи:

Во истражувањето се користени квалитативна и квантитативна метода:

Квалитативна: анализирана е улогата на меѓународните организации во регионалните интеграции.

Квантитативна: анализиран е бројот на одговори на секое прашање при анкетата.

б. Добиени резултати по поставените прашања:

- 1. Колку се ефикасни регионалните организации како што се: ЕУ, АПАК, ГСС во промовирањето на регионалните интеграции?**

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

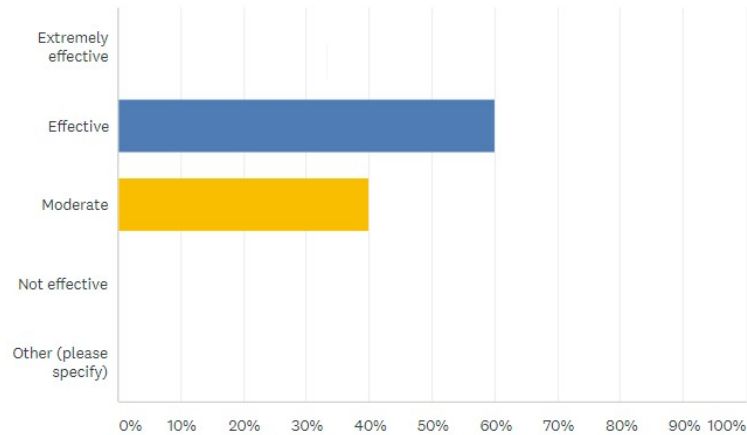
Q1

Customize

Export ▼

How effective do you think are international organizations such as the EU, APAC, GCC in promoting regional integration?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES
Extremely effective	0.00% 0
Effective	60.00% 9
Moderate	40.00% 6
Not effective	0.00% 0
Other (please specify)	0.00% 0
Total Respondents: 15	

Одговор:

- успешни 60% (9 одговори)
- средно успешни 40% (6 одговори)

2. Според Ваше мислење, која е иднината на регионалните интегративни процеси во следната декада?

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

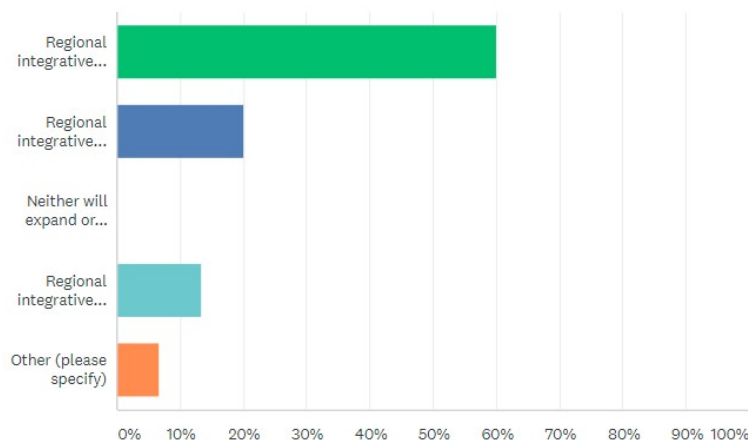
Q2

Customize

Export ▼

How likely you think would be regional integrative processes in the next decade?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
▼ Regional integrative processes will expand to new countries/regions	60.00%	9
▼ Regional integrative processes will remain within the same scope/geographies	20.00%	3
▼ Neither will expand or reduce in the scope	0.00%	0
▼ Regional integrative processes will reduce in their scope	13.33%	2
▼ Other (please specify)	6.67%	1
TOTAL		15

Одговор:

- ќе се прошират во нови региони области 60% (9 одговори)
- ќе останат во истите рамки 20% (3 одговори)
- ќе го намалат обемот 13% (2 одговори)
- друго 7% (1 одговор)

3. Во која област, според Ваше мислење се случуваат најдлабоките регионални интегративни процеси?

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

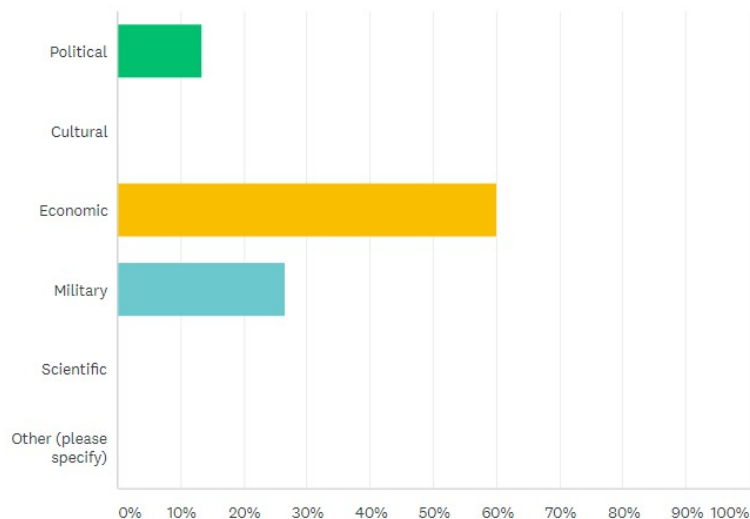
Q3

Customize

Export ▼

In which area do you see the deepest integration occurring at the moment?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
▼ Political	13.33%	2
▼ Cultural	0.00%	0
▼ Economic	60.00%	9
▼ Military	26.67%	4
▼ Scientific	0.00%	0
▼ Other (please specify)	Responses 0.00%	0
TOTAL		15

Одговор:

- економски 60% (9 одговори)
- воени 27% (4 одговори)
- политички 13% (2 одговори)

4. Според Вашето мислење, која е можноста дека регионалните интегративни процеси ќе го следат примерот од Европската Унија во формирање на заедничка валута, надворешна политика, царинска унија, заедничка економска пазар, правда и внатрешни работи?

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

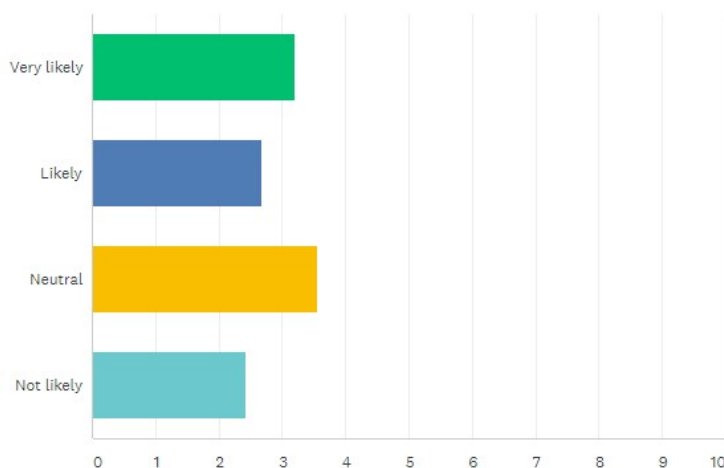
Q4

Customize

Export ▼

How likely it is that regional integrative processes would follow an example from EU in developing common currency, foreign policy, customs union, single economic market, law and justice?

Answered: 15 Skipped: 0

	COMMON CURRENCY	FOREIGN POLICY	CUSTOMS UNION	SINGLE ECONOMIC MARKET	LAW AND JUSTICE	TOTAL	WEIGHTED AVERAGE
Very likely	10.00% 1	20.00% 2	30.00% 3	20.00% 2	20.00% 2	10	3.20
Likely	25.00% 3	25.00% 3	25.00% 3	8.33% 1	16.67% 2	12	2.67
Neutral	22.22% 2	0.00% 0	0.00% 0	55.56% 5	22.22% 2	9	3.56
Not likely	41.67% 5	16.67% 2	16.67% 2	8.33% 1	16.67% 2	12	2.42

Одговор:

- неопределено 35.6% (9 одговори)
- многу веројатно 32% (10 одговори)
- веројатно 26.7% (12 одговори)
- нема да се случи: 24.2% (12 одговори)

Поединечна анализа на прашањата за заедничка валута, надворешна политика, царинска унија, единствен економски пазар, право и законодавство

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

	Заедничка валута	Надворешна политика	Царинска унија	Единствен економски пазар	Право и законодавство	Вкупно	Просек
Многу веројатно	10% 1 одг.	20% 2 одг.	30% 3 одг.	20% 2 одг.	20% 2 одг.	10 одг.	32%
Веројатно	25% 3 одг.	25% 3 одг.	25% 3 одг.	8.3% 1 одг.	16.7% 2 одг.	12 одг.	26.7%
Неопределено	22% 2 одг.	0% 0 одг.	0% 0 одг.	56% 5 одг.	22.2% 2 одг.	9 одг.	35.6%
Нема да се случи	41.2% 5 одг.	16.7% 2 одг.	16.7% 2 одг.	8.3% 1 одг.	16.7% 2 одг.	12 одг.	24.2%

Заедничка валута-одговор:

- нема да се случи 41.2% (5 одговори)
- веројатно 25% (3 одговори)
- неопределено 22% (2 одговори)
- многу веројатно 10% (1 одговор)

Надворешна политика-одговор:

- веројатно 25% (3 одговори)
- многу веројатно 20% (2 одговори)
- нема да се случи 16.7% (2 одговори)
- неопределено 0% (0 одговор)

Царинска Унија-одговор

- многу веројатно 30% (3 одговори)
- веројатно 25% (3 одговори)
- нема да се случи 16.7% (2 одговори)
- неопределено 0% (0 одговори)

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

Единствен економски пазар

- неопределени 56% (5 одговори)
- многу веројатно 20% (2 одговори)
- веројатно 8.3% (1 одговор)
- нема да се случи 8.3% (1 одговор)

Право и законодавство

- неопределено 22.2% (2 одговори)
- многу веројатно 20% (2 одговори)
- веројатно 16.7% (2 одговори)
- нема да се случи 16.7 (2 одговори)

Од приложените резултати, може да се заклучи дека испитаниците најголема доверба во интеграциите имаат на полето на единствениот економски пазар а потоа правото и законодавството.

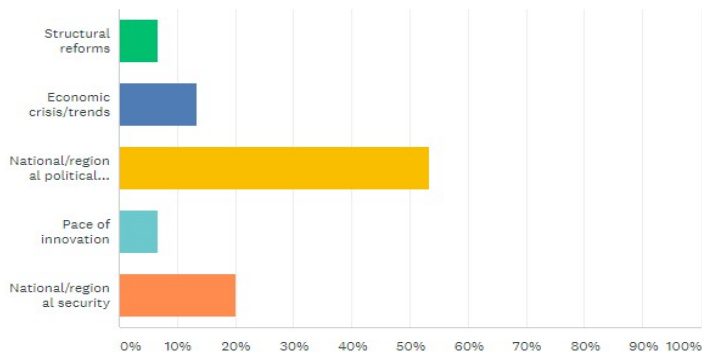
5. Кои се најголемите предизвици кои регионалните организации ги имаат денес?

Q5

Customize Export

Which are the biggest challenges that regional organizations are facing today?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Structural reforms	6.67%	1
Economic crisis/trends	13.33%	2
National/regional political trends	53.33%	8
Pace of innovation	6.67%	1
National/regional security	20.00%	3
TOTAL		15

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

Одговор:

- национални/регионални политички трендови 53% (8 одговори)
- национална/регионална безбедност 20% (3 одговори)
- економски кризи/трендови 13% (2 одговори)
- структурни реформи 7% (1 одговор)
- динамика на иновации 7% (1 одговор)

6. Според Ваше мислење, колку технолошките иновации ќе ги унапредат регионалните интеграции ?

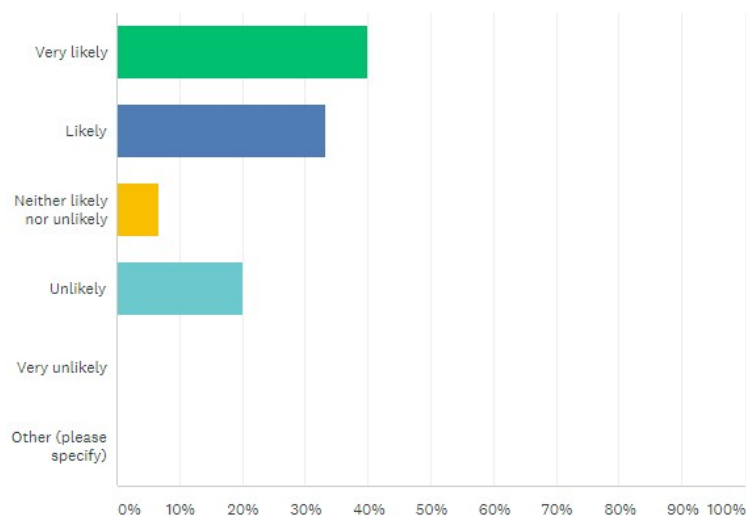
Q6

Customize

Export ▼

How beneficial do you think technological innovation will enhance regional integrations?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES
▼ Very likely	40.00% 6
▼ Likely	33.33% 5
▼ Neither likely nor unlikely	6.67% 1
▼ Unlikely	20.00% 3
▼ Very unlikely	0.00% 0
▼ Other (please specify)	Responses 0.00% 0
TOTAL	15

Компаративна анализа на регионалните интегративни процеси на
земјите од Југоисточна Европа и земјите членки на
Советот за Соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив

Одговор:

- најверојатно 40% (6 одговори)
- веројатно 33% (5 одговори)
- нема влијание 20% (3 одговори)
- неопределено 6.7 % (1 одговор)

7. Според Вашето мислење дали регионалните интегративни процеси ќе постојат во следната декада?

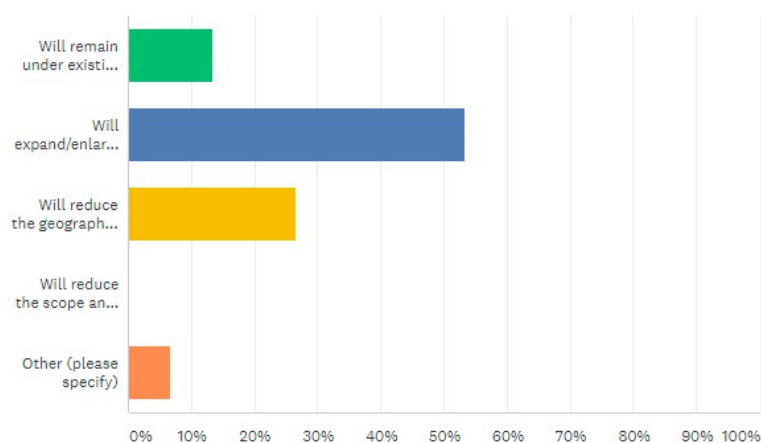
Q7

Customize

Export ▼

Do you consider regional integration to be permanent over the next decade?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
▼ Will remain under existing geographies and framework	13.33%	2
▼ Will expand/enlarge the scope and to other geographies	53.33%	8
▼ Will reduce the geographies but will deepen integration in specific fields/scope	26.67%	4
▼ Will reduce the scope and will reduce geographies	0.00%	0
▼ Other (please specify)	6.67%	1
TOTAL		15

Одговор:

- ќе се прошират во регионите и во опсегот 53% (8 одговори)
- ќе се намали регионот но ќе се продлабочи соработката-27% (4 одговори)
- ќе остане во постојните региони и опсег-13% (2 одговори)
- друго-7% (1 одговор)

8. Според Ваше мислење колку ефективни се регионалните организации (како Европската Унија) во промовирање на трговијата со сличните организации во светот?

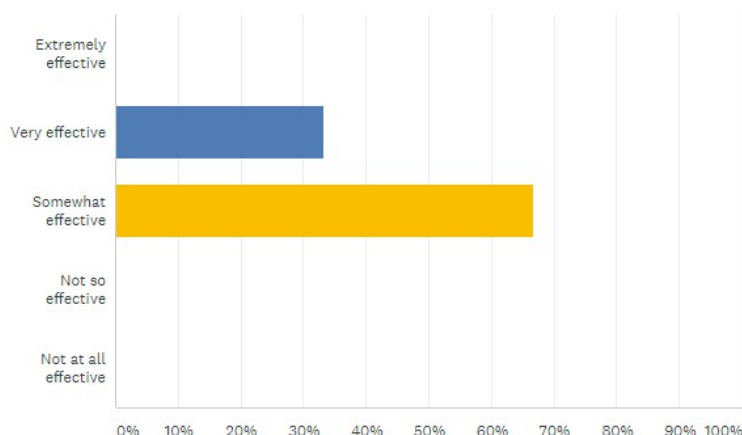
Q8

Customize

Export ▼

How effective do you believe are regional organizations (such as EU) in promoting trade with similar organizations elsewhere in the world?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Extremely effective	0.00%	0
Very effective	33.33%	5
Somewhat effective	66.67%	10
Not so effective	0.00%	0
Not at all effective	0.00%	0
TOTAL		15

Одговор:

- ефективни 66.67% (10 одговори)
- многу ефективни 33.33% (5 одговори)
- екстремно ефективни (0 одговори)
- недоволно ефективни (0 одговори)
- без ефект (0 одговори)

9. Според Вашето мислење, кој е главниот двигател на регионалните интеграции?

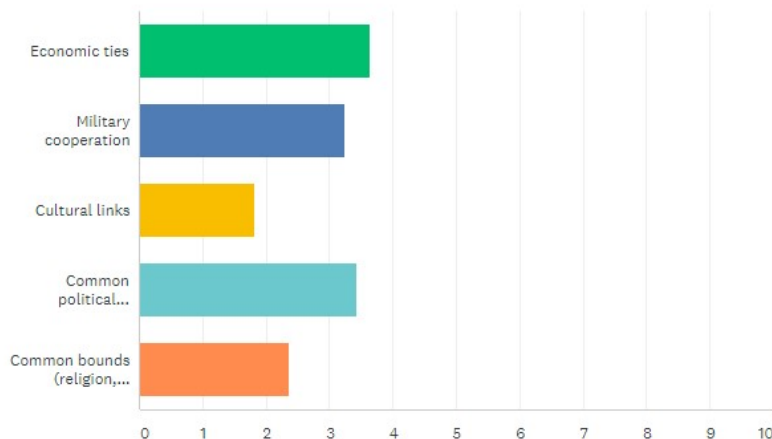
Q9

Customize

Export ▼

What is the main driver in deepening regional integration?

Answered: 15 Skipped: 0

	1	2	3	4	5	TOTAL	SCORE
▼ Economic ties	42.86% 6	21.43% 3	7.14% 1	14.29% 2	14.29% 2	14	3.64
▼ Military cooperation	16.67% 2	16.67% 2	41.67% 5	25.00% 3	0.00% 0	12	3.25
▼ Cultural links	0.00% 0	9.09% 1	18.18% 2	18.18% 2	54.55% 6	11	1.82
▼ Common political causes	14.29% 2	42.86% 6	21.43% 3	14.29% 2	7.14% 1	14	3.43
▼ Common bounds (religion, language)	18.18% 2	0.00% 0	9.09% 1	45.45% 5	27.27% 3	11	2.36

Одговор:

- економски врски 34% (14 одговори)
- заеднички политички цели 32% (14 одговори)
- воена соработка 32% (12 одговори)
- културни врски 2% (12 одговори)

Главни фактори во продлабочување на регионалните интеграции се економските врски, политичките цели и воената соработка.

**10. Според Ваше мислење, кој ќе биде главен субјект во регионалните интеграции
во следната декада?**

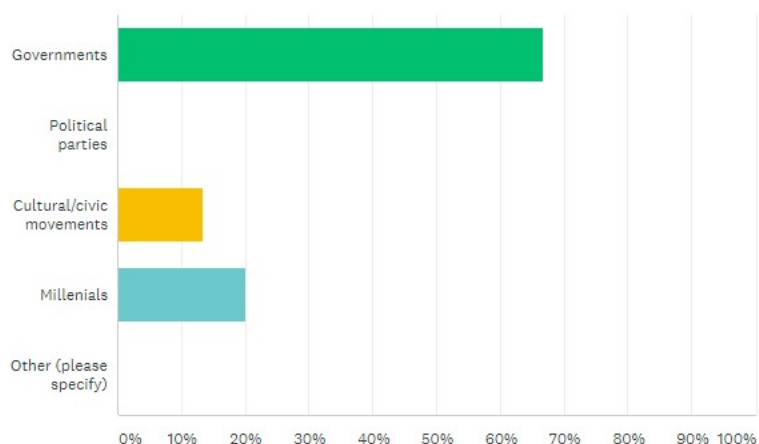
Q10

Customize

Export ▼

Who would be the main proponents of deeper regional integration in the next decade?

Answered: 15 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES
▼ Governments	66.67% 10
▼ Political parties	0.00% 0
▼ Cultural/civic movements	13.33% 2
▼ Millennials	20.00% 3
▼ Other (please specify)	Responses 0.00% 0
TOTAL	15

Одговор:

- национални влади 67% (10 одговори)
- милениумска генерација 20% (3 одговори)
- цивилно општество-културни врски 13% (2 одговори)

в. Важност на истражувањето

Истражувањето придонесе за анализа на улогата на регионалните организации во регионалните интегративни процеси.

5. Дискусија

а. Ограничувања на истражувачките методи:

Временски ограничувања: истражувањето го опфати периодот 2008-2018 и предвидување во периодот 2028

б. Потенцијален придонес кон истражувачката литература:

Од посебно значење е анализата, во кој домен се најголемите достигнувања и кои специфични проекти/иницијативи се реализирани, како и кои меѓународни организации имаат продонес во тој процес.

На основа на спроведената анкета од избраната група на преставници од различни професии и различни региони во светот, можеме да заклучиме дека:

- регионалните интегративни процеси се успешни, посебно во областа на унапредување на економските односи
- испитаниците најголема доверба во процесот на интеграци имаат прво во соработката на формирање единствен економски пазар а потоа во правото и законодавството
- главен фактор во унапредување на регионаните интегративни процеси се националните влади кои се одговорни за унапредување на економските односи
- иднината на регионалните интегративни процеси е во продолжување на соработката главно на економски и безбедносни прашања
- Во следната декада се очекува регионалните организации да го прошират обемот на соработка, и да ја прошират географската област/регион на влијание

ЗАКЛУЧОК

Регионалните интеграции се дефинирани како процес преку кој националните држави доброволно соработуваат, се спојуваат и преку кој процес ги губат фактичките атрибути на суверенитет додека ги применуваат новите техники на решавање на меѓусебните конфликти³²⁴.

Исто така може да се каже дека регионалните интеграции се процес во кој индивидуалните држави се приклучуваат на поширокиот регион и дека степенот на интеграција зависи од желбите и определеноста на независните држави да го споделат нивниот суверенитет.

Европската Унија (EU) и Советот за Соработка на Арапските Држави од Голфскиот Залив (GCC) се водечки проекти за регионална/суб-регионална интеграција во нивните географски области. Државите од Југоисточна Европа (SEE) Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Хрватска, Македонија, Црна Гора, Србија, Словенија од 1990-тите години до денес активно работат кон приклучување кон Европската Унија и НАТО.

Како резултат на посветеноста и реформските процеси одредени држави станаа членови на Европската Унија (Словенија, Хрватска) како и на НАТО (Албанија, Словенија, Хрватска, и Црна Гора). Исто така државите од ЈИЕ се активни членки на бројни меѓународни и регионални организации и иницијативи со цел унапредување на меѓусебната соработка, трговијата, реформите на политичките и економските односи и унапредување на социјалните врски.

Процесот на соработка на земјите од Југоисточна Европа практично започнува со *Повелбата за добрососедство, стабилност, безбедност и соработка во Југоисточна Европа* која е склучена на 12 февруари 2000 година во Букурешт, Руманија. Во Повелбата се наведени целта и механизмите за соработка како и опсегот и принципите на регионалната соработка:

1. Главната цел на Процесот за соработка во Југоисточна Европа (ПСЈИЕ), е јакнење на добрососедските односи меѓу сите држави во регионот, претворање на регионот во област на мир, безбедност, стабилност и соработката, во духот на солидарноста и соработката како во корист на земјите и народите во ЈИЕ, така и во цела Европа.

³²⁴ Haas, Ernst B. (1971) 'The Study of Regional Integration: Reflections on the Joy and Anguish of Pretheorizing', pp. 3-44 in Leon N. Lindberg and Stuart A. Scheingold (eds.), *Regional Integration: Theory and Research*. Cambridge, MA: Harvard University Press

2. Намерата е да се создаде Југоисточна Европа чија иднина ќе биде мир, демократија, економски напредок и целосна интеграција во европските и евроатлантските структури. За тоа треба целосна посветеност кон продолжување на демократските и економските реформи во сите земји во ЈИЕ.
3. Потрбна е тесна соработка со меѓународната заедница за да се развие и имплементира заедничка стратегија за развој на регионот.
4. Со усвојувањето на Пактот за стабилност за Југоисточна Европа, се очекува сите меѓународни организации и институции кои работат тесно со земјите од регионот, со цел да бидат успешни во брзото спроведување на своите цели.
5. Потребно е ангажирање во широк спектар на области, како и зајакнување на меѓународната соработка, јакнење на меѓународната солидарност во превенција на кризи и управување со кризи, операции за поддршка на мирот, особено во рамките на ОН, НАТО, ОБСЕ, ЕУ и други евроатлантски институции.
6. Определбата на НАТО активно да придонесе кон градење на односи врз основа на поголема безбедност и соработка со земјите од регионот и меѓу нив.
7. Во рамките на овој процес се вклучува политичката соработка, која се однесува на прашањата на безбедноста и стабилноста, развојот на економската соработка и соработка во областа на животната средина, поттикнување на соработката во областа на хуманитарните и права и културата, за соработка во областа на правдата и внатрешните работи, борбата против организираниот криминалот, елиминацијата на тероризмот, шверцот на дрога, оружје и трговијата со луѓе.
8. Соработка меѓу земјите на ЈИЕ е врз основа на Повелбата на ОН, принципите на целосно почитување на територијалниот интегритет и суверенитет на сите земји во регионот, врз принципите на ОБСЕ и релевантните документи на Советот на Европа, особено на Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи.
9. Сите влади на земјите членки ја ЈИЕ, тие имаат заеднички обврски во врска со примената на правилата за членство во ОБСЕ, а кои се предмет на директни и легитимните интереси на сите држави во регионот. Почитувањето на овие обврски е една од основите на меѓународните односи.

Главните форми на соработка во областа на политичката и безбедносната соработка се следниве:

- а. Поттикнување на интензивниот политички дијалог, преку редовни состаноци на шефовите на држави и влади, министри за надворешни работи и политички директори на земјите учеснички, како и секторските меѓувладини средби за прашањата од заеднички интерес
- б. Поттикнување на меѓу-парламентарен дијалог, директни контакти меѓу претставници на граѓанското општество, невладините организации и личности од светот на културата и образованието.
- в. Зајакнување на регионалната соработка во областа на безбедноста, вклучително и рамка за соработка на министрите за одбрана на Југоисточна Европа, како и на Мултинационалните мировни сили за Југоисточна Европа, што се инструменти за развој на доверба и безбедност во регионот.
- г. Заклучување на мултилатерални и билатерални договори за соработка меѓу земјите-учеснички, како и поттикнување на мерки за надминување на постоечката ситуација што може да предизвика конфликт во самите земји учеснички.
- д. Размена на мислења во контекст на консултации и, доколку е потребно, со цел да се преземат заеднички иницијативи за прашања поврзани со стабилноста, безбедноста и добрососедски односи во регионот, вклучувајќи го и спроведувањето на десетте принципи на Хелсиншкиот финален акт.
- ѓ. Подобрување на мерките за воспоставување доверба во регионот, а особено за нормализирање на односите меѓу сите учесници.
- е. Одржување и развој на постојните договори во рамките на механизмите на ПСЈИЕ, идеи за дополнителни мерки кои ќе имаат за цел да одговорат на специфичните регионални потреби, со цел спречување на конфликти и намалување на тензии, вклучувајќи ги тука набљудувачките мисии, мировни операции или активности за управување со кризи.
- ж. Активно учество во напорите на меѓународната заедница за консолидирање на стабилноста и безбедноста во Југоисточна Европа и во фазата на планирање и во фазата на

имплементација.³²⁵

Од друга страна, земјите од Средниот Исток (Бахраин, Кувајт, Оман, Катар, Саудиска Арабија, и Обединетите Арапски Емирати) од 1981 година се основачи и членки на Советот за Соработка на Арапските Држави во Голфскиот Залив (ГСС) и активно работат на унапредување на економските и политичките врски и меѓусебната соработка.

Во последниве години, аналитичарите на меѓународната политичка економија значително ги истражуваат разликите и сличностите помеѓу земјите на европската периферија. Меѓутоа, поголемиот дел од студиите се фокусираат на структурните карактеристики на таканаречената периферија на јужната и источната еврозона.

Помалку внимание е посветено на формата на меѓународната интеграција на земјите од Југоисточна Европа во европската економија, како и на улогата на овие економии во европската поделба на трудот. Ќе се задржиме на согледувањата за степенот и длабочината на меѓународната економска интеграција на т.н. Западен Балкан. Идејата за Западен Балкан беше дизајнирана од страна на претставниците на ЕУ за да се однесува на сите земји на Балканскиот полуостров кои започнаа со процесот на интеграција кон крајот на 1990-тите. Хрватска ја напушти оваа група земји во 2009 година, кога стана полноправна членка на ЕУ.

Денес регионот на Западен Балкан ги вклучува Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија, Црна Гора и Србија. На официјално ниво, интеграцијата на земјите од Западниот Балкан започна во 1996 година со започнувањето на процесот на соработка во Југоисточна Европа. Во 1999 година, Пактот за стабилност за Југоисточна Европа утврди конкретни барања за интеграција. Европската комисија повеќе или помалку ги користеше истите политички и економски критериуми за пристапување, како и за другите постсоцијалистички земји, кои започнаа со формална интеграција во раните 1990-ти. Меѓутоа, имаше два дополнителни услови:

³²⁵ DUŠKO LOPANDIĆ, JASMINKA KRONJA, Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu, Beograd, 2010, стр.269-270

- Од една страна, земјите од Западен Балкан мораа да ги исполнат сите свои меѓународни обврски и соработки со институциите како што се Дејтонскиот мировен договор, Советот за безбедност на ОН итн.
- Од друга страна, земјите аспиранти мораа да ја покажат подготвеноста да "соработуваат" на регионално ниво. Поконкретно, ЕУ побара од Светска банка да воспостави слободни билатерални трговски договори и да ги либерализира инвестициските режими.

Од јуни 2003 година, земјите од Западен Балкан постепено ги потпишаа Договорите за стабилизација и асоцијација, (Република Македонија е првата земја која потпиша ССА и првата земја во која ССА стапи во сила. ССА беше потпишана на 9 април 2001 година во Луксембург), кои беа слични на Партнерството за пристапување, наменето претходно за пост-социјалистичките земји. Овие договори, исто така, вклучуваа одредби за воспоставување на таканаречената Длабока и сеопфатна слободна трговска зона во регионот, која им овозможи на земјите од Западен Балкан да започнат со приклучување кон Зоната на слободна трговија на ЦЕФТА во 2006 година.

По кризата по 2007/8 година, процесот на интеграција се забави се' до 2014 година, кога започна т.н. Берлински процес. Тој се однесува на годишните меѓувладини состаноци кои се обидуваат да го консолидираат процесот на интеграција во светло на зголемениот скептицизам во Еврозоната и најавата на Жан Клод Јункер за запирање на понатамошното проширување во следните пет години. На почетокот на 2018 година, Европската комисија предложи нова стратегија за, како што вели, "веродостојна перспектива за проширување и зајакнување на ангажманот на ЕУ со Западен Балкан", со кој 2025 година беше поставена како цел за Србија и Црна Гора да станат членки на ЕУ.³²⁶

Стратегијата ЈИЕ 2020 ја рефлектира определбата на сите влади во Југоисточна Европа да ги прифатат храбро политичките пристапи кои се потребни за постигнување на нивоата на социоекономски раст неопходни за подобрување на просперитетот на сите нејзини граѓани и за олеснување на евентуалната интеграција со Европската Унија (ЕУ). Изминатите две

³²⁶ Ana Podvršič, The euro project and the international integration of the South-Eastern European economies, 13 October 2018
Види: <http://www.cadtm.org/The-euro-project-and-the-international-integration-of-the-South-Eastern>

децении забележаа голем напредок и многу значајни достигнувања во земјите на Југоисточна Европа; сепак регионот сеуште се соочува со некои сериозни предизвици. Стратегијата ЈИЕ 2020 јасно ја покажува определбата на владите во регионот за блиската соработка во одредени области која може да надмине некои од предизвиците и да го забрза постигнувањето на целите во клучните сектори.

Усвојувањето на Стратегијата ЈИЕ 2020 претставува значаен чекор напред во процесот чија цел е политичка и економска соработка, која беше покрената од страна на земјите од регионот во 2011 година. Процесот се инспирира од Стратегијата за Европа 2020, како во однос на прашањата што се однесува, така и од концептот за забрзување на напредокот преку подобра соработка во областите од заеднички интерес. Како што беше побарано од страна на министрите за економија во регионот во ноември 2012 година, под покровителство на Советот за регионална соработка (РСС), националните администрации, регионалните тела и релевантните иницијативи се вклучија во процес на соработка за подготовка на оваа Стратегија. Најважните принципи кои го водат неговиот развој се потребата за зајакнување на просперитетот и создавањето нови работни места и да се истакне важноста за усвојување на европска перспектива за иднината на регионот.³²⁷

Регионалните иницијативи претставуваат најважна мултилатерална форма на соработка и во регионот на Голфскиот Залив, поточно, во земјите членки на ГСС. Овие процеси се силно подржани од земјите на Арапскиот свет, особено од регионалните организации од Блискиот и Средниот Исток. Советот на Арапската Економска унија, Арапскиот Монетарен Фонд и Големата Арапска Слободна Трговска Зона допринесуваат за економскиот напредок и развој, како и за напорите за што побрза интеграција на локално и меѓународно ниво на земјите од ГСС. Арапската лига, Арапскиот Парламент и Арапската Магреб Унија даваат силна политичка поддршка на земјите од Заливот, за нивна афирмација на регионално, но и на меѓународно ниво.

Тесна соработка земјите од Голфскиот Залив остваруваат и со Соединети Американски Држави, Европската Унија, Организацијата на Обединетите Нации, (како и со многу други регионални организации од Азија, Африка, Австралија, Нов Зеланд, Канада, Јужна Америка)

³²⁷ Regional Cooperation Council, Southeast Europe, Jobs and Prosperity in a European Perspective, November, 2013
<https://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf>

на економски и на политички план, иако оваа соработка е обременета со разликите што постојат помеѓу овие два региони оддалечени едни од други со илјадници километри. Сепак, заедничките интереси во областите на економијата, трговијата, технологијата, образованието, науката, медицината, развој на иновациите, екологијата, а во поново време и вселенските истражувања направија од земјите на ГСС рамноправен партнер на меѓународната заедница.

Главните достигнувања на GCC се постигнувањата на економско ниво. Внатрешните сличности и заедничкиот профил на надворешните активности ги наведе земјите-членки на сеопфатна интеграција на економско ниво. Како што е наведено во Повелбата на организацијата, политиката на економската интеграција и координација на земјите-членки е една од главните цели на GCC. Основачката идеја беше да се создаде силен економски блок кој успешно ќе се справи со заедничките предизвици и ќе ги заштити интересите на своите членки во многу нестабилната глобална економија.

Земјите од регионот на заливот, со меѓусебната унија успеаја да склучат договори за заеднички пазар и слободна трговија, заедничка одбрана. Тие како сојуз на држави настапуваат на меѓународната сцена. Имаат соработка со ЕУ, НАТО, САД. Имаат потпишано договор за слободна трговија со државите од Арапскиот свет-АФТА, со светската трговска организација-СТО, и многу други меѓународни договори на глобално ниво. Сојузот во кој стапија овие држави им го олесни патот и многу доприносе за брза и успешна интеграција на земјите од Заливот. Формирањето на советот им даде глас на државите од ГСС на глобално ниво, ги афирмираше во меѓународната заедница и им помогна да станат успешен партнер во политичката и економска глобална сфера.

Сојузот на земјите од Заливот им донесе политичка стабилност на државите членки, во регион кој постојано се соочува со воени закани и меѓудржавни конфликти. Допринесе за создавање на безбедни правни држави со брз економски развој. Успеа да обезбеди мир, сигурност и просперитет од исклучителни размери, за своето население. Земните од Заливот се и треба да бидат земени за пример на успешна интеграција, не само во регионот на Блискиот и Средниот Исток, туку у пошироко.

Кога зборуваме за сличностите и разликите помеѓу интегративните процеси на државите од Југоисточна Европа и земјите членки на ГСС, треба да напоменеме дека и двата региони се наоѓаат во прогрес на полето на економијата, миграцијата на труд и услуги, едукацијата и

инфраструктурата. Иако двата модели се различни, тие сепак имаат и одредени блискости. Делот на земји кои од ЈУЕ преминаа во полноправно членство во ЕУ, ги уживаат придобивките од членството во унијата. На земјите од Западен Балкан им предстои дополнителен напор за исполнување на критериумите за влез во унијата. Србија веќе затвори поголем дел од поглавјата, Црна Гора и РС Македонија забрзано работат на исполнување на барањата поставени од ЕУ, за нивна поскорешна интеграција во ЕУ. Без брз влез во ЕУ и НАТО земјите од Југоисточна Европа т.е Западен Балкан и понатаму ќе се соочуваат со успорен економски развој, кој пак со себе носи нестабилна политичка клима, социјални немири, корупција и општо незадоволство на нивните народи. Можеби земјите од Југоисточна Европа требаше да го следат примерот на земјите од Голфскиот Залив, најпрво да склучат меѓусебен Сојуз, да ги усогласат меѓусебно политичките и економските регулативи, па потоа како подготвен сојуз на држави да се приклучат кон Европската унија. Тоа е само едно размислување кое не се зема во предвид, но најбитно од се е фактот дека земјите од Западен Балкан, посветено и упорно работат на исполнување на условите и влез во ЕУ и НАТО.

Кога ги анализираме интегративните процеси на регионот од Југоисточна Европа со државите членки на Советот за соработка на Арапските држави од Голфскиот Залив, треба да се земат во предвид следните околности:

- ***Разликата во државното управување/политичките системи:*** додека во регионот на Југоисточна Европа државите се управувани од парламентарното уредување, во регионот на Голфскиот залив државите се монархии и султанат (Оман). Таквата организација на државно управување наметнува процеси кои се различни и кои имаат поинаков пристап во регионалните интеграции.
- ***Разлики во регионалните интеграции:*** додека регионот на Југоисточна Европа своите стратешки цели на надворешната и внатрешната политика ги гледа во аспирациите кон полноправно членство во Европската Унија и НАТО, заедницата на земјите од Голфскиот залив, стратешките цели ги гледа првенствено во зајакнување на функциите и организацијата на заедницата. Голфската заедница (ГСС) претставува пример на регионална организација, управување и функционирање која е формирана во 1981, според организацијата, слична на Европската Унија.

Денешната форма на Унијата Европа ја има добиено по претходните успешни форми на организација: Европска заедница за јаглен и челик (1952), Европска Економска Заедница (1957), Европска Заедница (1967), Европска Унија (1993) и Еврозона во 2002 година.

- **Број на членови:** земјите од Југоисточна Европа работат активно за да ги постигнат своите цели, влез во ЕУ и НАТО. Европската Унија има 28 земји членки, во НАТО членуваат 29 земји од регионот на Европа. Станува збор за масовно членство на државите, додека пак, во Советот за Соработка на Земјите од Голфскиот Залив членуваат само шест земји членки. Во трудот беше објаснета организацијата и начинот на кој функционираат интегративните процеси во двата региона. Може да се заклучи дека поврзувањето на помал број членови во суб-регионална организација има ефикасни и практични ефекти во однос на економијата, одбраната, надворешната политика, како и другите области на општественото живеење.
- **Динамиката на промени:** двата региони, Југоисточна Европа и Земјите од Заливот се наоѓаат во прогрес и постојани промени во однос на економијата, иновациите, миграцијата на труд и услуги, едукацијата, инфраструктурата... Иако двата модели се блиски во однос приоритетите, сепак меѓу нив постојат и разлики. На пример, Земјите од Голфскиот Залив имаат повисоко ниво на интеграции во однос на одбраната, економијата, финансиите, додека пак земјите од Југоисточна Европа имаат поголемо поравнување во однос на политичките системи, владеење на правото, колективната безбедност, како и стратегијата за членство во НАТО и Европската Унија.

Како еден од заклучоците во трудот би можел да биде предлогот, дека треба да се користат добрите практики од двата модели за унапредување на регионалните интеграции: земјите од регионот на Југоисточна Европа повеќе да го користи примерот, добрите практики, од Заедницата на земјите од Голфскиот Залив во забрзување на интеграциите во самиот регион, во областите на заедничката одбрана, слободната трговска зона и заедничка царина. Од друга страна, земјите од Заливот би можеле да го применат начинот на кој ЈИЕ, ги води преговорите за членство во Европската Унија и истите да ги применат во своите преговори со ЕУ, во однос на потпишување на Договорот за Слободна Трговија помеѓу Земјите од Голфскиот Залив и Европската Унија.

- **Улогата на иновациите во регионалните интеграции:** традиционалните интегративни процеси се базираат на улогата на политиката која ги движи меѓународните односи, меѓусоседските односи, ја стимулира економијата, ја унапредува соработката во безбедноста, одбраната, во политичките односи и.т.н Тоа е класичен пристап на политиката во решавање на државните приоритети. Во 21 век, во развиените земји, економскиот развој е приоритет, политичките активности се насочени кон унапредување на економијата преку поддршка на иновациите кои ја движат економијата. Преку стимулирање и поддршка за отварање на Центри за иновации, владите практично вложуваат во поврзување на земјите во регионални и меѓународни проекти. Во регионот на Средниот Исток, Обединетите Арапски Емирати се сметаат за Центар за иновации.

Бидејќи се единствената арапска земја која има за цел економија базирана на иновации, Обединетите Арапски Емирати го развиваат и го надградуваат својот систем на иновации како дел економијата базирана на знаење. Земјата неодамна беше именувана од INSEAD, водечкото деловно училиште во Европа, како најиновативна земја на Блискиот Исток, наведувајќи ја својата робусна технолошка инфраструктура и висококвалитетен образовен систем.

Клучните достигнувања на ОАЕ во иновациите вклучуваат:

1. Развој на образование и воведување на компјутери и паметни уреди во училиштата
2. Проширување на создавање на повисоки е-образовни институции.
3. Воспоставување на голем број комплекси и истражувачки институции и технички институти за промовирање на истражувања, креативност и иновации, како што се:
 - Масдар Сити во Абу Даби
 - Научен парк Дубаи
 - Соларен парк Мохамед Бин Рашид
 - Арапски Институт за наука и технологија во Шарџа
 - Центар за технологија и иновации во Рас Ал Каима

- Центар за применети истражувања и обука (CERT)

4. Ширење и обезбедување на информатичка и комуникациска технологија за јавноста

5. Поттикнување на културата на е-учење во владиниот и невладиниот сектор

6. Формирање на Врховниот комитет за иновации на ОАЕ од голем број федерални агенции.

Склучувањето на договорот за соработка помеѓу Министерството за претседателски прашања и Регулаторната управа за телекомуникации во рамките на програмата за стипендии во Бета, им се даде можност на студентите да студираат на најдобрите меѓународни универзитети, во специјализации кои ќе им послужат во информатичкиот и комуникацискиот сектор.³²⁸

- *Улогата на талентот во интегративните процеси:* Современите држави инвестираат во вложувањето на талентот. Државите обезбедуваат услови за образование, практична работа, вработување и иновации каде што талентот ќе биде привлечен и ќе остане во државата.

Во двата региона, државите прават напори за унапредување на образовните процеси, поттикнување на компаниите да вложат во талентот, но исто така и подобрување на регулативата за стимулирање на вложувањето во талентите.

Меѓутоа, современите компании имаат барања за државите кои се однесуваат не само на регулативата околу образованието и вработувањето на талентот, туку се однесуваат на иноваторството, условите за работа, осигурување, престој, но исто така и за севкупно движење на идеи, стоки и капитал. Значи, може да заклучиме дека се менува сликата и структурата на меѓудржавните и регионалните односи во рамки на Југоисточна Европа и Голфскиот залив.

Во двата региони, поддршката на талентите е приоритет на државите, но исто така има разлики во однос на висината на вложувањето, зависно од економската состојба во секоја од државите.

³²⁸ Види: <https://government.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/government-of-future/innovation-in-the-uae>

- **Динамика на развојот:** Заедничка карактеристика на регионот на Југоисточна Европа и Голфскиот Залив е динамиката на развојот. Важноста на вложувањето во талент, современ економски однос, слободен протек на идеи, капитал и стоки прави од државите да бидат флексибилни, посветени на целите и да покажат резултати во развојот. Доколку таквиот развој не е ист или сличен со динамиката на регионот или соседните држави, државата нема да има статус на привлечна дестинација не само за привлекување на таленти, идеит и странски вложувања, туку и задржувањето на домашниот талент од миграција во други држави. Доколку државите се наоѓаат во таква ситуација од која било причина (економски, политички, социјален аспект), тогаш и самото регионално интегрирање и процесите се загрозени.

Како пример во кој државата им овозможува на граѓаните позитивни услови за работа, влез, посета и живеење е примерот на Обединетите Арапски Емирати. Во 2016 година, одлуката на Шеикот Мухамед бин Рашид ал Мактум, Потпретседател и Премиер на Обединетите Арапски Емирати и Управител на Дубаи, ја промовира Националната програма за Среќа и Позитивизам и назначи Државен секретар кој се грижи за работата на Министерството за Среќа.³²⁹

Главната активност на Министерството за среќа е да ја подобрува работата на државните институции одговорни за: издавање на работни и туристички визи, вработување и заштита на работничките права, образование, развиј на бизнис, преселба во ОАЕ, правен систем и безбедност, посета на ОАЕ, транспорт, финансии и инвестиции, човековата околина и енергија, сместување, здравство, празници и религиозни прашања, инфраструктура, социјални прашања, донации и хуманитарна работа, е-Влада.³³⁰

Министерот е одговорен за креирање на политики, практики и спроведување на мерки за овозможување подобри услови за работа и живеење на сите граѓани и посетители на ОАЕ.

- **Берлинскиот процес:** во текот на истражувањето и споредбата на регионалните интегративни процеси во Југоисточна Европа со интеграциите на земјите од Голфскиот залив, треба да се објасни улогата и значењето на Берлинскиот процес, кој им дава една нова енергија и поттик на државите од Југоисточна Европа, да истраат во напорите за успешно спроведување на реформите, вклучување во регионалните

³²⁹Ибид

³³⁰ИбидСупра

проекти за инфраструктура, енергетика и интеграции, со цел јакнење на капацитетите за вклучување во Европската унија,

Берлинскиот процес е иницијатива чија цел е зајакнување на регионалната соработка во Западен Балкан и помагање на интеграцијата на овие земји во Европската унија. Таа беше лансирана на 28 август 2014 година од германската канцеларка Ангела Меркел.

Целите на Процесот беа наведени во финалната декларација на германската претседателка:

*"Да се направи дополнителен вистински напредок во процесот на реформи, во решавањето на извонредните билатерални и внатрешни прашања и во постигнувањето на помирувањето во рамките на и помеѓу општествата во регионот", како како и да се зајакне "регионалната економска соработка и да се постават основите за одржлив развој"*³³¹.

Процесот се одвива со поддршка на Европската комисија, меѓународните финансиски институции и земјите-членки вклучени во процесот - Австрија, Хрватска, Франција, Германија, Италија, Словенија и Обединетото Кралство. Тоа е дополнително за институционалниот процес на интеграција на поединечните земји, базиран на усвојувањето на *acquis communautaire*.

Агендата за поврзување на процесот се однесува на поврзување на луѓето (социјална димензија), економии (економска димензија) и држави (политичка димензија) на регионот. Во рамките на оваа агенда, Процесот досега додели иницијативи и проекти во областите на транспорт и инфраструктура, економско поврзување, младинска соработка и соработка меѓу бизнисите и меѓу граѓанските здруженија од Западен Балкан.

Таа, исто така, инспирираше меѓувладина соработка преку субјектите формирани за време на неговиот курс: Регионалната канцеларија за младинска соработка (РИКО), Инвестициониот форум на Западен Балкан (WBCIF) и Фондот за Западен Балкан (WBF).

Заедно со состаноците на највисоките владини претставници (серија на самити во Западен Балкан), Берлинскиот процес ги опфаќа состаноците на претставниците на регионалните

³³¹ Civil Society Forum of the Western Balkans, види: <https://berlinprocess.info/>

организации на граѓанското општество (Форум на граѓанското општество на Самитот на самитот на Западен Балкан), младински организации (Младински форум) и бизнис асоцијации (Бизнис форум)³³²

Берлинскиот процес во континуитет одржува самити посветени на Западниот Балкан.

Првиот Самит, со кој започна оваа иницијатива се одржа во Берлин во 2014 год. По него следеа Самитите во Виена (2015), Париз (2016), Трст (2017), Лондон(2018) и Познан(2019).

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Abdel Aziz Aluwaisheg, GCC and NATO have plenty to offer each other, February 05, 2018, <http://www.arabnews.com/node/1239896>
- Ambassador Marcelle M. Wahba, The Role of the Gulf Arab States in Transforming Middle East, Sep 29, 2017, <https://agsiw.org/role-gulf-arab-states-transforming-middle-east/>
- Amer Mohsen, Arab Integration And Globalization, SAGE Publications' Encyclopedia of Governance (2007), <https://www.britannica.com/topic/Arab-integration#ref1180937>
- Amer Mohsen, Gloria Lotha, André Munro, Arab integration, Pan Arab Movement,
- Ana Podvršič, The euro project and the international integration of the South-Eastern European economies, 13 October 2018
- Andrassy, J., Liga naroda - njezino ustrojstvo i djelovanje (Zagreb, 1931) str. 232; La souverainete et la Societe des Nations, RCADI 1937, Tome 61, pp. 641-761 ; Rousseau, C., Droit international public, time II, pp. 455-461 ; Nussbaum, A., A Concise History of the Law of Nations (New York, 1950), pp. 135–136, 142
- Andreevska, E., International Law and Human Rights (SEE-University, Tetovo, 2005), pp. 295–301.
- Andreevska, E., International Law and Human Rights (SEE-University, Tetovo, 2005), pp. 295–301.
- Андреевска Е., Основи на меѓународно јавно право (Универзитет на Југоисточна Европа), Тетово, 2008
- Andreevska, E., International Law and Human Rights (SEEU-Tetovo, 2005), pp. 81-

³³²Ибид

86.

- Andreevska, E., The National Minorities in the Balkans Under UN and European System of Protection of Human and Minority Rights (Magor, 1998), pp.23-32.
- Anthony John Duke, The US-GCC Relationship, December 15, 2006, стр.1,2 <https://ncusar.org/publications/Publications/2006-12-15-US-GCC-Relationship.pdf>
- Antony John Duke and Naser Fahat, National Council on Us - Arab Relations,” GCC-US relations under Trump “December 13, 2016 <https://ncusar.org/aa/2016/12/gcc-us-relations-under-trump-administration/>
- Arab Monetary Fund, Establishment, Objectives and Activities, June 2003, pp. 4,5
- Arab Monetary Fund, Establishment, Objectives and Activities, June 2003, pp. 7,8,9,10 <https://www.amf.org.ae/ar/content/>
- Avramov, S., Međunarodno javno pravo (Savremena administracija, Beograd, 1967) str. 151–152;
- Ал Баас Дамаск, бр. 11.367, 04.12.2004, стр. 9
- Baltić, A., Međunarodna organizacija rada, JRMP, br. 2/1954.
- Bartos, M., Pravo Ujedinjenih nacija, Anali br. 1/1953, str. 1-6.
- Bartosz Bojarczyk, “The Gulf Cooperation Council-regional integration mechanism”, Annales Universitatis Mariae Curie Sklodowska, Lublin, Polonia Vol.XX,1, Sectio K, 2013 стр.70-71
- Bartosz Bojarczyk, “The Gulf Cooperation Council-regional integration mechanism”, Annales Universitatis Mariae Curie Sklodowska, Lublin, Polonia Vol.XX,1, Sectio K, 2013 стр.80-83
- Bloed, A, Leicht, L, Nowak., M., and Rosas, A., Monitoring Human Rights in Europe (1993), p. 45.
- Bowett, D.H., The Law of International Institutions (London, 1982).
- Brownlie, I., Basic Documents on Human Rights (Clarendon Press, 1997), p. 539.
- Brownlie, I., Basic Documents on Human Rights (Clarendon Press, 1997), p. 539.
- C.Neibuhr, “Entdeckung im Orient.Reise nach Arabien and andere Landen-1761-1767, Copenhagen, K.Moeller, 1773
- Central European Initiative, CEI Centre, Trieste, April 1997, str. 2–3.
- Charter of Fundamental Rights of the European Union, Official Journal of the European Communities (2000/C 364/01).

- Christian Koch, Benefits of strategic Nato-GCC relations, 2016 <https://gulfnews.com/opinion/op-eds/benefits-of-strategic-nato-gcc-relations-1.1906200>
- Corbett, R., From Conception to Ratification: The Treaty of Maastricht (Longman, 1993).
- CSCE, ILM, Vol. 14, p. 1292.
- D. Petrović, “Centralnoevropska inicijativa - nastanak Pentagone i Heksagone“, Međunarodna politika, No. 1004, 1. 5. 1992, стр. 23–25.
- Degan, V., Međunarodno pravo i međunarodna sigurnost, Pravni domašaj helsinškog Završnog akta (Sarajevo, 1982), стр. 105–146.
- Degan, V.D., Međunarodno pravo (Pravni fakultet, Rijeka, 2000), стр. 413–424.
- Де Ружмон, Д., Дваесет и осум векови Европа (Култура, 1997).
- Draft Constitution for Europe, Presentation to Citizens (<http://europa.eu.int.futurum>);
- Drost, P., Contracts and Peace Treaties (1948).
- DUŠKO LOPANDIĆ, JASMINKA KRONJA, Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu, Beograd, 2010, стр. 269–270
- Editors of Encyclopedia Britannica; *Mandate, League of Nations*,
- El Mostafa Bentour, “Review of Monetary Unions criteria and Prospect of the GCC monetary union experience”, 2018, стр. 21, 22
- Escribano Fraces, G. “An International Political Economy View of EU-GCC Partnership” Paper presented at the International Conference on Challenges of Economic Development for the GCC Countries, Kuwait, January 29–31, 2005. Available at www.uned.es/deahe/doctorado/gesribano/GCC%20EU.pdf, accessed on March 29, 2013
- ETS 1; Report of the Secretary-General on the Activities of the Council of Europe (published annually since 1972);
- European Convention on Human Rights, UNTS, Vol. 213 (1955) 221–257; ETS 5.
- [file:///C:/Users/e.andreevska.SEEU/Downloads/Sporazum%20o%20slobodnoj%20trgovini%20CEFTA%20\(SICG%2018-2007\).pdf](file:///C:/Users/e.andreevska.SEEU/Downloads/Sporazum%20o%20slobodnoj%20trgovini%20CEFTA%20(SICG%2018-2007).pdf).
- Freeland heralds new NAFTA says Canada ready to ratify as MPs begin debate" *CTV News*. Retrieved June 12, 2019.
- Gomien, D., Short Guide to the European Convention of Human Rights (Council of Europe, 1991), pp. 12–14.

- Gotron, G., Evropsko Pravo (Kongresen servisen centar, 2006), str. 79
- Haas, Ernst B. (1971) 'The Study of Regional Integration: Reflections on the Joy and Anguish of Pretheorizing', pp. 3-44 in Leon N. Lindberg and Stuart A. Scheingold (eds.), Regional Integration: Theory and Research. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Hartley, M., The Foundations of European Community Law (3rd edn. Clarendon Press, 1994), p. 10;
- Hartley, T., Osnovi prava Evropske zajednice (Beograd, 1998);
- Hartley, T.C., Federalism, Court and Legal System: The Emerging Constitution of European Community (1986), p.34.
- <https://berlinprocess.info>
- <http://www.eubam.org>
- <http://documents.worldbank.org/curated/en/630671538158537244/The-World-Bank-Annual-Report-2018>.
- <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/gulf-region/>
- <http://informationr.net/tdw/publ/INISS/Chap1.html> A chapter on structured interviewing:
- <http://informationr.net/tdw/publ/INISS/Chap1.html> A chapter on structured interviewing:
- http://training.itcilo.it/actrav_cdrom1/english/global/blokit/comesa.htm.
- <http://webpace.ship.edu/cgboer/qualmethfour.html> A chapter on qualitative interviewing:
- <http://webpace.ship.edu/cgboer/qualmethfour.html> A chapter on qualitative interviewing:
- <http://www.almeezan.qa/AgreementsPage.aspx?id=1527&language=en>.
- <http://www.arabnews.com/gcc-ministers-sign-security-pact>.
- <http://www.cadtm.org/The-euro-project-and-the-international-integration-of-the-South-Eastern>
- <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4553&langTag=bs-BA>
- <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4772&langTag=bs-B>
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20391>.
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30518>.
- <http://www.epus.rs/sr/publikacije/knjige/10-reg-inic-balkan.pdf>.

- <http://www.epus.rs/sr/publikacije/knjige/10-reg-inic-balkan.pdf>.
- <http://www.epus.rs/sr/publikacije/knjige/10-reg-inic-balkan.pdf>.
- <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/cei>
- <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/cei>
- <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja>
- <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/cei>
- <http://www.mfa.gov.tr/regional-cooperation-in-south-eastern-europe-the-italian-perspective-.tr.mf>
- <http://www.mfa.gov.tr/regional-cooperation-in-south-eastern-europe-the-italian-perspective-.tr.mfa>
- <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/reforma-un-a/>.
- <http://www.naftanow.org>
- <http://www.parlament.gov.rs/aktivnosti/me%C4%91unarodna-saradnja/multilateralne-aktivnosti/regionalne-multilateralne-inicijative.1005.html>.
- <http://www.prva.hr/images/pdf/LEKCIJA%2010%20-%20PORATNO%20RAZDOBLJE%20I%20HLADNI%20RAT,%201945.%20-%201980.-e.pdf>
- <http://www.seepag.info/index.php?section=about&id=1>
- <http://www.selec.org>
- http://www.selec.org/m122/Observer_Countries
- http://www.selec.org/m123/Operational_Partners
- http://www.selec.org/p229/International_Organizations
- <http://www.seminarski-diplomski.co.rs/BANKARSTVO%20I%20MONETARNA%20EKONOMIJA/medj%20mon%20fond%20mmf-.html> and <https://www.imf.org/en/About>.
- <http://www.sociology.org.uk/methsi.pdf> A template for structured observation
- <http://www.sociology.org.uk/methsi.pdf> A template for structured observation
- http://www.stabilitypact.org/include/subcat5_1.
- <http://www.stabilitypact.org/rt/>.
- <http://www.statisticalassociates.com/> An introduction to ethnographic research
- <http://www.statisticalassociates.com/> An introduction to ethnographic research

- <http://www.tc.umn.edu/~rkrueger/focus.html> Materials for focus group interviews
- <http://www.tc.umn.edu/~rkrueger/focus.html> Materials for focus group interviews
- <http://www.unizd.hr/Portals/6/nastavnici/Robert%20Loncaric/8.%20Politicko-ekonomске%20integracije.pdf>)
- <http://www.whatisasurvey.info/> A site devoted to design the survey
- <http://www.whatisasurvey.info/> A site devoted to survey design
- https://asean.org/?static_post=asean-vision-2020.
- <https://asean.org/cebu-declaration-on-the-acceleration-of-the-establishment-of-an-asean-community-by-2015/>
- https://asean.org/?static_post=asean-vision-2020.
- <https://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967>
- https://eeas.europa.eu/delegations/brazil/331/latin-america-and-caribbean_pt.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Regional_Cooperation_Council
- <https://government.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/government-of-future/innovation-in-the-uae>
- <https://gulfnews.com/world/gulf/bahrain/bahrain-parliament-endorses-gcc-security-pact-1.1199254>.
- <https://gulfnews.com/world/gulf/bahrain/bahrain-parliament-endorses-gcc-security-pact-1.1199254>.
- <https://intpolicydigest.org/2017/05/08/peninsula-shield-force-gulf-cooperation-council-s-vestigial-organ/>.
- <https://knappily.com/onthisday/opec-history-382>.
- <https://maghrebarabe.org>
- <https://slideplayer.com/slide/8723638/>.
- <https://studenti.rs/skripte/ekonomija/stabilizacioni-ciljevi-i-politika-medunarodnog-monetarnog-fonda/>.
- <https://vodic.gradjanske.org/donator/centralno-evropska-inicijativa-cei/>
- <https://www.aljazeera.com/news/2017/12/gcc-171204094537378.html>.
- <https://www.amf.org.ae/ar/content/>
- <https://www.bbc.com/news/world-europe-48807161>
- <https://www.bilaterals.org/?eu-says-it-is-open-to-free-trade>, The National | Dubai, UAE, 18 February 2019,

- <https://www.bilaterals.org/?eu-says-it-is-open-to-free-trade>, The National | Dubai, UAE, 18 February 2019,
- <https://www.bilaterals.org/?-GAFTA->
- <https://www.britannica.com/topic/>
- <https://www.britannica.com/topic/mandate-League-of-Nations>
- <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cotonou-agreement/>;
- <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eu-africa/>
- <https://www.fool.com/investing/2017/03/19/a-short-history-of-opec.aspx>.
- https://www.google.com/search?rlz=1C1CHBD_en&q=prva+sve+africa+konferencij
- <https://government.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/government-of-future/innovation-in-the-uae>
-
- <https://www.imf.org/external/about/history.htm>.
- <https://www.iom.int/>
- https://www.jstor.org/stable/158851?seq=1#page_scan_tab_contents.
- <https://www.mercosur.int/en/about-mercosur/mercosur-in-brief>
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_58787.htm?
- https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm.
- https://www.opec.org/opec_web/en/press_room/2410.htm.
- <https://www.osce.org/sr/whatistheosce/factsheet?download=true>.
- <https://www.thebalance.com/what-is-opec-its-members-and-history-3305872>.
- <https://www.theguardian.com/environment/2011/mar/03/1970s-oil-price-shock>.
- <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/peace-and-security/index.html>.
- <https://www.vox.com/2018/11/30/18119700/usmca-nafta-replacement-g20-trump>, Jen Kirby, USMCA, the new trade deal between the US, Canada, and Mexico, explained
- <https://www.vps.ns.ac.rs/wp-content/uploads/2019/02/MOI-deo-8-4.pdf>.
- <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=996979>.
- https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/utw_chap5_e.pdf.
- ILM, Vol. 17 (1978), p. 414;
- ILM, Vol. 22 (1983), p. 1398;
- ILM, Vol. 28 (1989), pp. 531–566.
- ILM, Vol. 29 (1990) 1189.

- ILM, Vol. 30 (1990), pp. 6–67.
- Ismay, L, The First Five Years 1946–1954 (1955);
- Istanbul Cooperation Initiative (ICI) Reaching out to the broader Middle East,
- Jazić, Z., EZ kao organizacija regionalne integracije – suverenost i supranacionalnost, JRMP 1981, br. 1–2, str. 54–67;
- Jill Ann Crystal J.E. Peterson, United Arab Emirates, Jun 2, 2019, <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates>
- Jill Ann Crystal J.E. Peterson, United Arab Emirates, Jun 2, 2019, <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates>
- Johnston, G.A., The International Labour Organization (1970); UN Doc. A/CONF.157/PC/61/Add.10.
- Jordan, R.S., The NATO International Staff/Secretariat 1952–1957 (1967).
- Kelsen, H., The Law of the United Nations (London, 1951).
- League of Nations, TreatySeries, 205, vols. (1920–1946).
- Liciani G, T. Shumacher, “Relations between the European Union and the Gulf Cooperation Council-Record and Promises for the Future.Dubai, Gulf Research Center, 2004, стр. 27-9.
- Liesl Graz, “The Turbulent Gulf, People, Politics and Power”, I.B.Tauris& Co Ltd, 1990, Стр.4
- Liesl Graz, “The Turbulent Gulf, People, Politics and Power”, I.B.Tauris& Co Ltd, 1990, Стр.4
- Liesl Graz, “The Turbulent Gulf, People, Politics and Power”, I.B.Tauris& Co Ltd, 1990, Стр.5, 271
- Luciana-Alexandra Ghica, “Friendship Communities? The Politics on Regional Intergovernmental Cooperation in Central and Eastern Europe 1990–2007“, Central European University, Budapest, 2007, str. 214.
- Mangovski, P., Pakt arapske lige u svetlosti Povelje UN, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 3–4, 1966.
- Mangovski, P., Pakt arapske lige u svetlosti Povelje UN, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 3–4, 1966.
- Михаил Горбачов, "Новиот светски поредок, прв впечаток", предавање на Центарот за стратешки и истражувачки студии на Емирати, 1998, страница 9.
- Marauhn, T., Encyclopedia of Public International Law: North Atlantic Treaty

- Organization North-Holland, Vol. III, 1997), pp. 643–657.
- Marco Pinfari. “Regional Organizations in the Middle East”, Oxford Handbooks Online, Sep 2016 DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199935307.013.86, Стр.3
 - Marco Pinfari. “Regional Organizations in the Middle East”, Oxford Handbooks Online, Sep. 2016 DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199935307.013.86, Стр.3
 - Meron, T., On the Inadequate Reach of Human Rights Law and the Need for a New Instrument, AJIL, Vol. 77(1993), p. 375.
 - NATO Press Communique M-1(94)2.
 - NATO Press Communique S-1(91)85, including modification in the Alliance’s force structures, set out in Part IV of the Strategic Concept.
 - Office for Official Publications of the European Communities, Who is Who in European Union? What difference will the Treaty of Nice make? (European Commission, Luxemburg, 2001), p. 3.
 - Ортаковски, В., Женевски конвенции од 12 август 1949
 - Perez, D. M. (June 20, 2019), "México ratifica el nuevo TLC con EE UU y Canadá" [Mexico ratified the new Free Trade Agreement with the U.S. and Canada], *El Pais* (in Spanish), Madrid, retrieved June 21, 2019
 - Pinder, J., European Community: The Building of a Union (Oxford, 1991); Craig, P. and de Burca, G., EC Law (Clarendon Press, 1997), pp. 12-26.
 - Pollock, F., The League of Nations (2nd ed. 1922).
 - Racic, O., Pravo Evropske unije (Beograd, 1996).
 - Raman, M., Dispute Settlement through the UN (Oxford, 1977)
 - Regional Cooperation Council, Southeast Europe, Jobs and Prosperity in a European Perspective, November 2013 <https://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf>
 - Robertson, A. H., European Institutions (London, 1959), p. 81.
 - Robertson, A. H., The Council of Europe, Its Structure, Functions and Achievements (2nd ed. 1961).
 - Rodin, S., Pravni sustav i institucije Evropske zajednice (Zagreb, 1990), str. 258.
 - Š. Cvajg, Jučerašnji svet, Uspomene jednog Evropljanina, 1942.
 - Saba, H., Les Accords regionaux dans la Charte de L’OUN, RDC 1952/I, p. 635.
 - Saleh Nivien, “The European Union and the Gulf States: a Growing Partnership”, Middle East Policy 7, n.1 (1999) стр.50-71

- Scott, G., The Rise and Fall of the League of Nations (London, 1973), Chapters 1 and 15.
- Shotwell, J.T., The Origins of the International Labour Organization, 2 Vols. (1934).
- Stability Pact for South Eastern Europe: <http://www.stabilitypact.org/>.
- Statute of the Council of Europe, UNTS, Vol. 87 (1949), pp. 103–129;
- The Budapest Decision VIII on the Human Dimension, para. 34, in: The OSCE Budapest Document 1994.
- The Editors of the Encyclopedia Britannica, Arab League, <https://www.britannica.com/topic/Arab-League>
- The Editors of Encyclopaedia Britannica, Pan-Arabism, Ideology, <https://www.britannica.com/topic/Pan-Arabism>
- The Editors of the Encyclopedia Britannica; Pan-Arabism Ideology; <https://www.britannica.com/topic/Pan-Arabism>
- The European Convention on Human Rights, Collected Texts (Council of Europe, 1991), pp. 12–14.
- The Treaty of Nice, Official Journal of the European Communities (2001/C 80/01).
- Treaty Establishing a Constitution for Europe, Official Journal of the European Union, C 310, Volume 47, 16.12.2004. (HTML/PDF).
- Treaty of Amsterdam Amending the Treaty of European Union, The Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, Office for Official Publications of the European Communities, 1997.
- Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, Official Journal of the European Union, Vil. 50 (2007/C 306/01).
- UN Doc. S/22782, A//46/300.
- UNTS, Vol. 126, p. 350; UNTS, Vol. 243, p.308.
- UNTS, Vol. 200, p. 3.
- UNTS, Vol. 200, p. 340.
- UNTS, Vol. 34, p. 243.
- UNTS, Vol. 479, p. 39.
- UNTS, Vol. 479, p. 39.
- UNTS, Vol. 87, p.103; European Treaty Series (ETS) 1.
- UNTS, Vol.199, p. 67;

- Uvalic, Milica, Regional Cooperation in “Southern Eastern Europe and the Black Sea Studies”, Vol.1, N.1, Summer 2000
- V. Tudor, “European projects of regional cooperation in the Balkans“, Eurobalkans, No. 15, Summer, 1994, str. 44.
- Valentina Kostadinova,” What is the Status of the EU-GCC Relationship?”, Gulf Research Center, 2013, стр. 1
- Valentina Kostadinova,” What is the Status of the EU-GCC Relationship?”, Gulf Research Center, 2013, стр. 3
- Valentina Kostadinova,” What is the Status of the EU-GCC Relationship?”, Gulf Research Center, 2013, стр. 4-6
- www.aphref.aph.gov.au_house_committee_jfadt_u_nations_unchap9.pdf.
- www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik.
- www.unmikonline.org;
- www.unodc.org